

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Hukuku

**İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA
CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU
(TCK M.299)**

Şükrü Furkan AKYOL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Hasan Sınar

İstanbul, 2022

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU (TCK M.299)

Şükrü Furkan AKYOL

Kamu Hukuku

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2022

“Şükrü Furkan AKYOL” tarafından hazırlanmış ve 20.05.2022 tarihinde sunulmuş “İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU (TCK M.299)” başlıklı tez Kamu Hukuku Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan SINAR

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Hasan SINAR

Hukuk Fakültesi,
Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fulya EROĞLU

Hukuk Fakültesi,
Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra ALAN AKCAN

Hukuk Fakültesi,
İstanbul Medipol Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığımı beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi: ____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Şükrü Furkan AKYOL

TEŞEKKÜR

Hukukçu kimliğini örnek aldığım, değerli fikirleriyle bu çalışmaya başlamama vesile olan ve kendisinden çok şey öğrendiğim saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Hasan Sınar'a; değerli katkıları ve samimi yaklaşımlarıyla çalışmamın tamamlanmasında büyük emeği olan kıymetli hocam Arş. Gör. Batuhan Aktaş'a; bugünlere gelmeme vesile olan ve her daim arkamda duran sevgili aileme; desteğini hep yanımda hissettiğim ve varlığıyla bana güç veren biricik eşim Rukiye Doğanay Akyol'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU (TCK M.299)

AKYOL, Şükrü Furkan

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Doç. Dr. Hasan Sınar

Tarih: Nisan/2022

Sayfa: 124

Cumhurbaşkanı, Anayasa’da düzenlendiği üzere devletin başı olup, Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil etmektedir. Cumhurbaşkanının şahsında devletin saygınlığı ve itibarının korunması amacıyla cumhurbaşkanına yöneltilen hakaret eylemlerine karşı Türk Ceza Kanununun 299. maddesiyle genel hakaret suçundan ayrı olarak ek bir koruma getirilmiştir. Çalışmamızda pek çok Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay içtihatlarından yararlanılarak ifade özgürlüğü bağlamında cumhurbaşkanına hakaret suçu değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde uluslararası ve ulusal düzenlemelerle güvence altına alınan ifade özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla açıklanmaya çalışılmış ve hakaret suçu, suç genel teorisi kapsamında incelenmiştir. İkinci bölümde, cumhurbaşkanına hakaret suçu, suç genel teorisi kapsamında incelenerek karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler ve uluslararası metinlerle birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İfade Özgürlüğü, Hakaret, Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu

ABSTRACT

**CRIME OF INSULT TO THE PRESIDENT IN THE CONTEXT OF
FREEDOM OF SPEECH
(TCK ART.299)**

AKYOL, Şükrü Furkan

M.A., Department of Public Law, Altınbaş University,

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hasan Sınar

Date: April/2022

Pages: 124

The President is the head of government/state, as laid down in the Constitution, represents the Republic of Turkey and the unity of the Turkish nation. In order to protect the dignity and reputation of the state in the person of the president, additional protection was introduced against the insults directed at the president separately from the general offence of defamation by Article 299 of the Turkish Penal Code. In our study, the crime of insulting the president was examined in the context of freedom of speech.

In the first part of our study, freedom of speech guaranteed by international and national regulations was explained by the case law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court, and the crime of defamation was examined within the scope of the general theory of crime. In the second part, the crime of insulting the president is examined within the scope of the general theory of crime and tried to be set forth together with the regulations and international texts in comparative law. In our study, many European Court of Human Rights, Constitutional Court and Supreme Court case law were used to evaluate the crime of insulting the president on the basis of freedom of speech.

Key Words: Freedom Of Speech, Insult, Crime Of The Insult To The President

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE HAKARET SUÇU	4
1.1 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	4
1.1.1 Genel Olarak İfade Özgürlüğü	4
1.1.2 Hakkın Dayanakları.....	14
1.1.3 Hakkın Sınırları	14
1.1.4 Hakkın Kapsamı ve Özü	22
1.2 HAKARET SUÇU	25
1.2.1 Suçun Dayandığı Düzenlemeler	26
1.2.2 Suçun Kanuni Düzenlemesi	28
1.2.3 Suçun Maddi Unsuru.....	30
1.2.3.1 Fail	30
1.2.3.2 Mağdur	32
1.2.3.3 Konu	35
1.2.3.4 Hareket	36
1.2.4 Suçun Manevi Unsuru	39
1.2.5 Hukuka Aykırılık Unsuru.....	40
1.2.5.1 Mağdurun rızası.....	41
1.2.5.2 Haber verme ve eleştiri hakkı.....	41
1.2.5.3 İddia ve savunma dokunulmazlığı.....	41
1.2.6 Suçu Etkileyen Nedenler	42

1.2.6.1	Suçun nitelikli unsurları	42
1.2.6.2	Cezayı kaldıran veya azaltan haller	44
1.2.7	Suçun Özel Görünüş Şekilleri	49
1.2.7.1	Teşebbüs	49
1.2.7.2	İştirak.	49
1.2.7.3	İçtima.....	49
1.2.8	Soruşturma ve Kovuşturma Usulü	50
2. BÖLÜM: CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İLE ANAYASA MAHKEMESİNİN KONUYA YAKLAŞIMI.....		51
2.1	CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU	51
2.1.1	Genel Olarak	51
2.1.2	Suçun Kanuni Düzenlemesi	55
2.1.3	Korunan Hukuki Yarar	56
2.1.4	Suçun Maddi Unsuru.....	57
2.1.4.1	Fail.....	57
2.1.4.2	Mağdur	60
2.1.4.3	Suçun konusu	63
2.1.4.4	Hareket	63
2.1.5	Suçun Manevi Unsuru	68
2.1.6	Hukuka Aykırılık Unsuru.....	70
2.1.7	Suçun Nitelikli Unsurları	71
2.1.8	Suçun Özel Görünüş Şekilleri	72
2.1.8.1	Teşebbüs	72
2.1.8.2	İştirak.....	74
2.1.8.3	Zincirleme suç ve içtima	74
2.1.9	Yaptırım, Yetkili ve Görevli Mahkeme	75

2.1.10 Soruşturma ve Kovuşturma Usulü	76
2.2 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE ANAYASA MAHKEMESİNİN KONU YA YAKLAŞIMI.....	78
2.2.1 Avrupa Konseyi Metinleri.....	79
2.2.1.1 Medyada siyasi tartışma özgürlüğü bildirisi	79
2.2.1.2 Hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına doğru 1577 (2077) sayılı karar.....	79
2.2.1.3 Venedik Komisyonu’nun 831/2015 sayılı görüşü.....	80
2.2.1.4 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin momerandumu	80
2.2.2 Anayasa Mahkemesinin Konuya Yaklaşımı	81
2.2.2.1 TCK 299. madde hükmünün iptal başvurusu	81
2.2.2.2 Yaşar Gökoğlu başvurusu	84
2.2.2.3 Diren Taşkiran başvurusu.....	85
2.2.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Konuya Yaklaşımı	86
2.2.3.1 Vedat Şorli/ Türkiye başvurusu.....	86
2.2.3.2 Artun ve Güvener/ Türkiye başvurusu	88
2.2.3.3 Eon/ Fransa başvurusu.....	90
2.2.3.4 Otegi Mondragon/ İspanya başvurusu.....	92
2.2.3.5 Tuşalp/ Türkiye başvurusu	93
2.2.4 Karşılaştırmalı Hukuktaki Düzenlemeler.....	94
2.2.4.1 Amerika Birleşik Devletleri	94
2.2.4.2 Almanya	95
2.2.4.3 İspanya.....	95
2.2.4.4 Birleşik Krallık	95
2.2.4.5 Fransa	95
2.2.4.6 Danimarka	96
2.2.4.7 Hollanda	96

2.2.4.8 Polonya.....	96
2.2.4.9 Zimbabve.....	96
2.2.5 Türkiye’deki Güncel Durum	97
2.3 DEKRİMİNALİZASYON (SUÇ OLMAKTAN ÇIKARTILMASI EĞİLİMİ)	98
SONUÇ	102
REFERANSLAR	107

KISALTMALAR

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
B. No	: Başvuru Numarası
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
m.	: madde
No.	: Numara
par.	: paragraf
s.	: sayfa
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

İnsan sorgulayan, eleştiren, öğrenen bir yapıya sahiptir. Bunun bir sonucu olarak da dünyanın var oluşundan beri, toplumsal hayat içerisinde birçok farklı görüş ortaya çıkmış, bazı insanlar bu görüşleri ileri sürmüş, bazı insanlar ise bu görüşleri onaylamış veya reddetmiş ya da hiçbir şekilde kendi görüşünü açıklamamıştır. İfade özgürlüğü tam olarak da bunu koruma altına almaktadır. İnsan, bir düşünceye sahip olmak için gerekli araştırmaları yapabilir, bunun için birçok farklı görüşü öğrenip bunları kendi içerisinde bir değerlendirmeden geçirebilir; bir düşünceye sahip olduktan sonra da bu düşüncesini diğer insanlarla paylaşabilir ve yayabilir veya bu düşüncesini kimseyle paylaşmayabilir. İnsanın bu süreç içerisinde en çok özgür ve demokratik bir ortama ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Zira özgür ve demokratik olmayan bir ortamda farklı görüşleri öğrenebilmesi veya eleştirebilmesi ya da farklı bir görüş ifade edebilmesi mümkün olmayacaktır.

Tarihsel süreçte insanların ifade özgürlükleri kimi zaman bazı sınırlamalara tabi tutulmuş kimi zaman ise tamamen ortadan kaldırılmıştır. İfade özgürlüğünün kullanılmadığı bir toplumun demokratik bir toplum olduğundan bahsedilemeyeceği gibi o devletin de demokratik bir devlet olduğundan bahsedilemeyecektir. İfade özgürlüğünün, özgür bir şekilde kullanılabildiği toplumlarda farklı fikirler rahatlıkla ileri sürülebildiği için insanlar sorgulamaya, eleştirmeye ve öğrenmeye daha açık olmakta, mevcut sistemin hatalı veya kusurlu yönleri düzeltilmeye çalışılmakta, bu sayede de o toplum daha ileri bir seviyeye ulaşmaktadır.

İfade özgürlüğü her ne kadar temel bir hak olsa da hukuk düzeninin bir gereği olarak bazı sınırlamalara tabidir. Sahip olduğu önemli değer ve diğer birçok hak ve özgürlüğün de temelinde bulunması nedeniyle, tabi olduğu sınırlamaların keyfî şekilde kullanılabilmesinin önüne geçebilmek amacıyla uluslararası ve ulusal düzenlemelerle ifade özgürlüğü koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelerle, ifade özgürlüğünün hangi hallerde ve ne ölçüde sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Bu sayede, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin, belirli şartların varlığı halinde ve çok dar yorumlanabilecek şekilde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

İfade özgürlüğünün sınırlandırılabilceği alanlardan birisi de insanın maddi ve manevi varlığından oluşan insan kişiliğini korumaya ilişkindir. Şeref, onur ve haysiyetten oluşan insanın manevi varlığının korunabilmesi amacıyla ifade özgürlüğü belirli şekillerde sınırlandırılabilir. İfade özgürlüğü, uluslararası ve ulusal düzenlemelerle koruma altına alındığı gibi insanın manevi varlığı da uluslararası ve ulusal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Zira toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için bireysel ve toplumsal değerlerin hukuk düzeni tarafından korunması gerekmektedir. Bu kapsamda, insanın manevi varlığını hedef alan hakaret eylemleri, genel itibariyle ifade özgürlüğü kapsamında korunmamaktadır. Dolayısıyla da hakaret eylemleri hem ceza hukuku hem de özel hukuk yaptırımlarına tabi tutulmaktadır.

Ceza hukukunda düzenlenen hakaret eylemleri genel tahkir ve özel tahkir suçları olarak ikiye ayrılmaktadır. 5237 sayılı TCK'nın 125-131. maddeleriyle genel hakaret suçu düzenlenmiştir. Özel tahkir suçları ise hem TCK'da hem de diğer mevzuatlarda yer almakta olup çalışmamızın da konusu olan cumhurbaşkanına hakaret suçu TCK'nın 299. maddesinde düzenlenmiştir. Suçun TCK'da düzenlenmiş olduğu yer şerefe karşı işlenen suçlar bölümü olmayıp, devletin egemenlik alametlerine ve organlarına karşı suçlar bölümüdür. Yasa koyucunun cumhurbaşkanına hakaret suçunu düzenlemiş olduğu yer göz önüne alındığında, cumhurbaşkanına karşı işlenen hakaret eylemleri devlete karşı işlenmiş olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla genel hakaret suçunun sağladığı korumanın üzerinde ayrı bir koruma hedeflenmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde; ifade özgürlüğünün dayanakları, sınırları, kapsamı ve özü AİHM ve AYM içtihatlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır. İfade özgürlüğünün sınırlandırılabilceği hususlardan biri olan hakaret suçu da suç genel teorisi çerçevesinde genel hatlarıyla incelenerek AİHM, AYM, Yargıtay içtihatlarıyla birlikte değerlendirilecektir.

İkinci bölümde ise, TCK m. 299'da düzenlenen cumhurbaşkanına hakaret suçu, suç genel teorisi çerçevesinde maddi, manevi unsurları, hukuka aykırılık unsuru, nitelikli unsurları, özel oluşum biçimleri, soruşturma ve kovuşturma usulü yönünden incelenerek suça ilişkin AİHS, Avrupa Konseyi Metinleri, karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemeler ve AİHM, AYM, Yargıtay içtihatları

ışığında ele alınacak ve suçun ceza hukuku korumasından çıkartılmasına ilişkin tartışmalara yer verilecektir.

1. BÖLÜM: İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE HAKARET SUÇU

1.1 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1.1.1 Genel Olarak İfade Özgürlüğü

İfade özgürlüğü, bireyin serbestçe bilgiye erişebilmesi, edindiği fikir ve düşüncelerinden ötürü kınanmaması, kaygı duymaması, bunları tek başına veya topluca çeşitli yollardan dışa vurabilmesi olarak tanımlanabilir¹. Bir başka ifadeyle de bireyin karşılaştığı sorunlara vermek istediği cevapları kendi iradesiyle seçebilmesi veya hazırlayabilmesi, davranışlarını da bu cevaplara göre belirleyebilmesidir². İfade özgürlüğünün, haklara sahip olma hakkını oluşturduğu³ gibi politik veya toplumsal açıdan egemen olan güçten farklı düşünme, sahip olduğu düşüncesini dışa vurarak diğer bireyleri rahatsız edebilme, kışkırtma ve hatta incitme haklarını kapsadığı da ifade edilmektedir⁴. Görüldüğü üzere, ifade özgürlüğü birçok hak ve özgürlüğü içerisinde barındırmakla birlikte burada iki temel hak grubu önem arz etmektedir. İlki, bir fikrin oluşabilmesi için bireyin ihtiyaç duyduğu bilgi ve düşünceleri araştırma, inceleme, değerlendirme ve haberleşme özgürlüğüne sahip olması; ikincisi ise bireyin oluşan fikirlerini açıklaması ve bu fikirlerinin yayılması hakkına sahip olmasıdır⁵. İfade edilen düşünce ve kanaat nedeniyle suçlanmamak ve kaygılanmamak da ifade özgürlüğü kapsamında korunmaktadır.

İfade özgürlüğü, hem düşünceyi ve kanaati özgürce açıklayabilmeyi hem de sahip olunan düşünce ve kanaatlerini ifade etme hususunda zorlanmama, baskı altına alınmamayı kapsamaktadır⁶. Diğer bir deyişle, ifade özgürlüğü sadece ifade etme şeklinde olmayıp aynı zamanda ifade etmeye zorlanmama yani susma hakkını kullanma şeklinde de olmaktadır.

¹ Reyhan Sunay, **İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2001, s.8.

² Erdoğan Teziç, “Türkiye’de Siyasal Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü”, **Anayasa Yargısı-7, Anayasa Mahkemesi Yayını**, 1990, s.33.

³ Etienne Balibar, **Demokrasiyi Demokratikleştirmek**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s.11.

⁴ Tolga Şirin, **Türkiye’de Düşüncenin Tutsaklığı – II**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2021, s.11.

⁵ Durmuş Tezcan / Mustafa Ruhan Erdem / Oğuz Sancakdar / Rifat Murat Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.518.

⁶ Bülent Tanör, **Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası**, İstanbul: Öncü Kitabevi, 1969, s.15.

Roland Barthes'in "Faşizm konuşma yasağı değil, söyleme mecburiyeti" görüşü de düşünceyi açıklamaya zorlama yasağının ifade özgürlüğünün önemli güvencelerinden birisi olduğunu ortaya koymaktadır⁷.

İfade özgürlüğü, birçok temel hak ve özgürlüğün temelini oluşturmaktadır. Bunun nedeni de hukuki koruma ve güvence mekanizması ile donatılmış ifade özgürlüğünün var olmadığı bir yerde, diğer hak ve özgürlüklerin özgürce ve doğasına uygun şekilde kullanılabilmesinin mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır⁸. Dolayısıyla ifade özgürlüğünün, birçok özgürlük için aracı bir görev görmekle birlikte aynı zamanda diğer özgürlüklerin önemli bir kısmı için de besleyici bir niteliğe sahip olduğu ifade edilebilir⁹. İfade özgürlüğünün oldukça önemli ve vazgeçilmez bir özgürlük olmasının bir nedeni de insan onuruna duyulan saygıdır. Bireylere, insan olmanın gereği olarak devredilemeyen, dokunulamayan ve vazgeçilemeyen birtakım hak ve özgürlükler tanınmakta; insan hakları doktrini olarak adlandırılan bu hak ve özgürlüklere başta devletler olmak üzere herkes tarafından saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bu özgürlüklerden biri olan ifade özgürlüğü, insan hakları doktrinin temelinde yer almaktadır. Her birey, düşündüğünü korkmadan ve açıkça ifade edebildiği oranda kendisini insan olarak hissedebilecektir¹⁰. Bununla birlikte bireylerin düşüncelerini özgürce söze dökebilmesi hak ve özgürlüklerin korunabildiği siyasal bir düzenin inşası ile de bağlantılıdır¹¹.

İfade özgürlüğünün belirli bir kapsamının olduğuna ilişkin bir ifadede bulunmak hatalı olacaktır. Çünkü ifade özgürlüğü gibi temel ve önemli bir hakka belirli bir kapsam çizmek aynı zamanda hakkın sınırlanmasına yol açacaktır. Başkaları tarafından değersiz, faydasız veya önemsiz görülen eleştiri ve düşüncelerin açıklanması ve yayılması da ifade özgürlüğü kapsamındadır¹².

⁷ Şirin, a.g.e., s.36.

⁸ Yakup Yıldırım, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve İtibarın Korunması Hakkı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2021, s.17.

⁹ Fazıl Hüsnü Erdem, "Düşünce Özgürlüğü ve Demokrasi", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:1, 1998, s.11.

¹⁰ Mehmet Turhan, "Düşünce Özgürlüğü ve 1982 Anayasası", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:4, 1988, s.89.

¹¹ Mehmet Emin Akgül, "İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:1, 2012, s.4.

¹² AYM, Ali Rıza Üçer Başvurusu (2), B. No:2013/8598, Karar Tarihi:02.07.2015, par.29.

Özgür düşünce zemini, bireylerin süregelen düşüncelerini değiştirmelerine, diğer bireylerin duygu ve düşüncelerini algılayabilmelerine ve söz konusu olaya daha önceden farkına varmadığı açılardan bakabilmelerine olanak sağlar. Bu sayede, başlangıçta çoğunlukta olan görüşler azınlık görüşüne; azınlıkta olan görüşler de çoğunluk görüşüne dönüşebilmektedir¹³.

İfade özgürlüğünün 16. yüzyıldaki reformasyon döneminin ürünü olduğu, Protestan harekete mensup kişiler tarafından iktidara karşı muhalefet edilmeye başlanmasıyla somutlaştığı belirtilmektedir. İfade özgürlüğünün hukuki olarak ortaya çıkışı da 1689 yılında İngiltere’de Haklar Bildirgesi ile gerçekleşmiştir. İfade özgürlüğü, İngiliz siyasi sisteminde, parlamenterlerin meclisteki ifadelerinden dolayı herhangi bir takibata uğramayacakları şeklinde algılanmıştır¹⁴. Demokratik devletlerin temelini oluşturan ifade özgürlüğü, toplumların demokratik bir şekilde gelişebilmesi ve bireylerin de kişiliğini geliştirebilmesi için temel şartlardan olup demokrasinin işlevselliğinin de göstergelerinden biridir. Bireyin düşüncesini ifade etme özgürlüğü, diğer bireylerin öğrenme ve bilgi edinme haklarının kaynağıdır. Dolayısıyla ifade özgürlüğünün ortadan kaldırılması veya hukuka aykırı şekilde kısıtlanmasının sonucunda demokrasi kaçınılmaz şekilde zarara uğrayacaktır¹⁵. Demokrasi kuramcılarından Montesquieu “İnsan, dinamik, yaratıcı ve erdemli bir varlıktır. Fakat bu nitelikler, ancak özgür bir ortamda işlerlik kazanır ve gelişir. Özgür olmayan bir toplumda, kuşku, korku, belirsizlik ve uyuşukluk oluşur.” sözleriyle ifade özgürlüğünün önemini vurgulamıştır¹⁶. İfade özgürlüğü, demokratik bir sistemin ön şartı olarak kabul edilebilir. Yeni ve farklı düşünce ve taleplerin ifade edilmesi, mevcut sistemin iyi olmayan, kusurlu yönlerini açığa çıkarmakta, sistemin iyileşmesi için toplumsal gelişmeye etkili bir biçimde katkıda bulunmaktadır. Farklı fikirlerin ifade edilmesi ve tartışılması, bireylere farklı fikirler arasında seçim yapma imkanını vermektedir¹⁷. J.S. Mill Özgürlük Üstüne adlı eserinde “Bir düşüncenin ona her türlü itiraz olanağı varken çürütülemediği bulunmasından dolayı doğru olduğunu varsaymakla, onun

¹³ Tolga Şirin, **Türkiye’de Düşüncenin Tutsaklığı – I**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2020, s.204.

¹⁴ Akgül, **a.g.m.**, s.4.

¹⁵ Tezcan / Erdem / Sancakdar / Önok, **a.g.e.**, s.519.

¹⁶ Erol Kavra, “Montesquieu ve de Tocqueville’e Göre Demokrasi ve Temel Güvenceleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:3, 1989, s.83.

¹⁷ Halil Kalabalık, **İnsan Hakları Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.504.

çürütülmesine izin vermemek amacıyla onun doğruluğunu kabul etmek arasında çok büyük fark” olduğundan bahsetmiştir¹⁸. J.S. Mill’in bu önemli görüşü, var olan düşünce ve sistemin sorgulanması, tartışılması ve değerlendirilmesi neticesinde iyi veya doğru olduğuna karar verilmesi ile düşüncelerin ifade edilmesinin yasaklanması, sorgulama imkanı verilmemesi sonucunda mevcut düşünce ve sistemin mecburi şekilde doğru olduğunun kabulü arasında her ne kadar sonuç itibarıyla aynı olsalar dahi aslında çok büyük ve önemli bir farkı gösterdiğini anlatmaktadır.

İfade özgürlüğü, azınlık ve çoğunlukta olanların daha önce hiç düşünmediği hususların farkına varabilmesini sağlamaktadır. Bu sayede, kamusal bir kararı ya hep ya hiç şeklinde keskin sınırlara sahip olmaktan çıkartıp, farklı görüştekilerin optimum seviyede memnun kalabileceği bir durumu ortaya çıkartabilmektedir. Dolayısıyla, ifade özgürlüğünün olumlu sonuçlarından biri olarak, kamusal karar, çoğunluğun kararından ziyade toplumu oluşturan her kesimin ortak kararına dönüşebilmektedir. Böylelikle demokrasi, çoğunluğun yönetimi şeklindeki kalıbından çıkarak gerçek anlamı olan halkın yönetimini gerçekleştirebilmektedir¹⁹.

İfade özgürlüğü sosyal açıdan incelendiğinde toplumun bilgi, fikir ve haberlere erişebilmesi ve böylelikle toplumsal iletişimin sağlanabilmesi yönünden hayati derecede bir öneme sahiptir. İfade özgürlüğünün sosyal yönden amacını gerçekleştirebilmesinin temel koşulu, sanatçıların, şairlerin, yazarların ve geniş anlamda basın ve medyanın özgür olabilmesidir. Bir kültürün dışa vurumu, yayım ve aktarımı için olmazsa olmaz bir güvence olan ifade özgürlüğüne koruma mekanizması getirilmeksizin bir kültürün yaşatılabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi de mümkün olmayacaktır. Siyasi açıdan da incelendiğinde siyasi hakların kullanılabilmesi ve iktidarın denetlenebilmesi için de ifade özgürlüğü temel bir hak konumundadır. Dolayısıyla ifade özgürlüğü aslında bireysel bir hakla sınırlı kalmamakta aynı zamanda basın ve medya,

¹⁸ Akgül, **a.g.m.**, s.4.

¹⁹ Şirin, **Türkiye’de Düşüncenin Tutsaklığı – I**, s.204-205.

politikacılar, sivil toplum kuruluşları ve topluma yön vermek isteyen, yönetimde söz hakkına sahip olmak isteyen tüm bireylerin özgürlüğüdür²⁰.

İfade özgürlüğünü, diğer haklarda olduğu gibi hukuki güvence altına almak önem arz etmekle birlikte esasında tek başına yeterli değildir. Zira, iktidar değişiklikleri veya mevcut iktidarın izlediği politikanın değişmesiyle hem anayasal hem de kanuni düzenlemelerde yapılacak değişikliklerle ifade özgürlüğünü güvence altına alan hukuki düzenlemeler askıya alınabilmektedir. Dolayısıyla hukuki güvence kadar önem arz eden bir diğer husus da ifade özgürlüğü konusunda duyarlı bir kamuoyunun oluşmasını sağlamaktır. Unutulmamalıdır ki, demokrasilerde özgürlüklerin gerçek bekçisi, haklarını öğrenen ve bu haklarını korumasını bilen sivil toplumdur²¹.

AİHM'nin ifade özgürlüğüne bakış açısını ve ifade özgürlüğüne ilişkin başvurularda temel alınan görüşünü Handyside/Birleşik Krallık başvurusunda görebiliriz:

*“... İfade özgürlüğü, ... yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da önemsiz görülen bilgi ve düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir...”*²²

AYM'nin de benzer doğrultudaki kararını Mehmet Hasan Altan başvurusunda görebiliriz:

“Çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik demokratik toplum düzeninin olmazsa olmaz koşullarındandır. Bunların olmadığı bir toplum düzeninin ‘demokratik’ olduğundan söz edilemez (Benzer yönde değerlendirmeler için bkz. Emin Aydın, B. No: 2013/2602, 23/1/2014, § 41; Fatih Taş [GK], B. No: 2013/1461, 12/11/2014, § 94; Erdem Gül ve Can Dünder, § 90). Çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin -en başta- her türlü barışçıl düşüncenin serbestçe ifade edilebilmesinde kendisini göstermesi gerekir. Anayasa Mahkemesinin birçok kararında -AİHM

²⁰ Erkan Duymaz, İfade Özgürlüğünün Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Korunması Üzerine Bir İnceleme, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:1-2, 2013, s.1370.

²¹ Erdem, **a.g.m.**, s.11.

²² AİHM, Handyside/Birleşik Krallık, B. No:5493/72, Karar Tarihi:07.12.1976, par.49.

kararlarına atıfla- vurgulandığı üzere bu serbestlik, yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da önemsiz görülen bilgi veya fikirler için değil toplumun bir bölümünün veya devletin aleyhinde olanlar, onları rahatsız edenler için de geçerli olmalıdır (Emin Aydın, § 42; Fatih Taş, § 94).

Demokratik toplum düzeninin gereklerinden biri de bireylere, özgün kişiliklerini geliştirmeleri için uygun ortamın sağlanmasıdır. Bireyler özgün kişiliklerini ancak düşüncelerini serbestçe ifade edebildikleri ve tartışabildikleri bir ortamda gerçekleştirebilirler (Emin Aydın, § 41; Bekir Coşkun, § 35) ”²³.

Hem AİHM hem de AYM tarafından, ifade özgürlüğünün kapsamının geniş tutulmasının esas olduğu, ifade özgürlüğünün özgürce kullanılabilmesinin demokratik toplum düzeninin bir gerekliliği olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Bunlara ek olarak AYM tarafından verilen bir kararda sunulan karşı oy yazısının başlangıcında George Orwell’den “Özgürlük insanlara duymak istemedikleri şeyleri söyleyebilmektir” ve Noam Chomsky’den “Eğer nefret ettiklerimizin düşünce özgürlüğüne inanmıyorsak, düşünce özgürlüğüne hiç inanmıyoruz demektir” sözlerine yer verilerek ifade özgürlüğünün önemi vurgulanmıştır²⁴.

İfade özgürlüğünün kullanım şekli yani görüşün aktarılması amacıyla kullanılan araçlar veya yöntemler de ifade özgürlüğünün kapsamına girmektedir. Radyo, televizyon, toplantı, gösteri yürüyüşü, sokak gösterileri gibi kamuoyunun oluşumunu sağlayan her türlü görüş aktarımı koruma altındadır. AİHM’nin de kararlarında belirttiği üzere açıklanan düşünce sadece içerik yönünden değil aynı zamanda ifade yol ve şekli yönünden de ifade özgürlüğünün koruması altındadır²⁵. Murat Vural/Türkiye başvurusunun konusu, başvurucunun Atatürk büstlerine defalarca kez boya dökmek suretiyle eylemler gerçekleştirmesine ilişkindir. Bu eylemleri gerçekleştirme nedeni olarak, savcılık aşamasında iken Atatürk’e olan sevgisizliğini ifade etmek; duruşma sırasında da üniversiteden mezun olduktan sonra öğretmenlik başvurusunun

²³ AYM, Mehmet Hasan Altan Başvurusu (2), B. No:2016/23672, Karar Tarihi:11.01.2018, par. 217-218.

²⁴ AYM, 2013/99 E., 2014/61 K., Karar Tarihi:27.03.2014.

²⁵ AİHM, Oberschlick/Avusturya, B. No:11662/85, Karar Tarihi:23.05.1991, par.57; AG Groppera Radio/İsviçre, B. No:10890/94, Karar Tarihi:28.03.1990, par.55.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmemesi nedeniyle Bakanlığın kararını protesto etmek amacıyla olduğunu ifade etmiştir. AİHM, başvurusunun bu eylemleri nedeniyle mahkum edilmesinin demokratik bir toplumda gerekli olmadığı ve orantısız olduğu gerekçeleriyle, yapılan eylemlerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirterek Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir²⁶.

Sahip olunan düşüncenin yazılı, sözlü veya diğer anlatım şekillerinden herhangi birine başvurulmaksızın, pasif ve eylemsiz kalınarak yahut bir eylem ve olay karşısında belirli davranışlarda bulunmayarak da ifade edilmesi söz konusu olabilmektedir²⁷. AİHM, Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya başvurusunda parti üyelerinin şiddet içerikli eylemlerde bulunmasına karşı siyasi partinin yöneticileri tarafından herhangi bir kınamada bulunulmamasının söz konusu düşüncenin desteklendiği anlamına geldiğini ifade etmiştir²⁸. Söz konusu parti hakkında Anayasa Mahkemesi kapatma kararı vermiş olup AİHM yaptığı değerlendirmede, kapatma kararının gerekçesinin parti üyelerinin davranışlarına karşı herhangi bir kınamada bulunulmamasına dayandırılmasının Sözleşme'ye aykırılık oluşturmadığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir²⁹.

İfade, sadece söylemlerle sınırlı olmayıp eylemlerle de kendisine yer bulmaktadır. Nudizm veya natürizm olarak adlandırılan insanın doğanın bir parçası olduğu gerekçesine dayanarak insanların tamamen doğal halleriyle yaşamalarını savunan felsefi görüşe mensup Britanya vatandaşı başvurusunun, kamusal alanda kıyafet giymeyi reddetmesi nedeniyle hakkında yapılan adli işlemlerin ve akabinde mahkumiyete hükmedilmesinin ifade özgürlüğünün ihlali olduğuna ilişkin başvurusu, AİHM tarafından devletin uyguladığı yaptırımın meşru ve ölçülü olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Fakat Mahkeme, başvurusunun eyleminin bir felsefi görüşe dayanması halinde ifade olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir³⁰. AİHM, bu tür bir eylemin de ifade niteliğinde olduğunu, ifadenin kapsamının çok geniş tutulması gerektiğini belirtmekle

²⁶ AİHM, Murat Vural/Türkiye, B. No:9540/07, Karar Tarihi:21.10.2014, par.11, 13, 68.

²⁷ Yıldırım, **a.g.m.**, s.12.

²⁸ AİHM, Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya, B. No:25803/04, Karar Tarihi:30.06.2009.

²⁹ AİHM, Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya, par.88.

³⁰ AİHM, Gough ve Diğerleri/Birleşik Krallık, B. No:49327/11, Karar Tarihi:28.10.2014, par.148.

birlikte devletin uygulamış olduğu yaptırımın da ifade özgürlüğüne yönelik bir ihlal teşkil etmediğini tespit etmiştir.

Açık ve Diğerleri/Türkiye başvurusunda, İstanbul Üniversitesi'nin 2002-2003 akademik yılı açılış töreni esnasında başvuruçular tarafından slogan atma, pankart ve afiş açma şeklinde gerçekleştirilen eylemler nedeniyle güvenlik güçleri tarafından başvuruçular salon dışına çıkartılmış ve gözaltına alınmıştır. AİHM, başvuruçuların bu eylemlerinin rektörün ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale teşkil ettiğini, kendilerine sunulacak bilgiyi alma hakları bulunan izleyicilerde de rahatsızlığa ve öfkeye yol açtığını dolayısıyla başvuruçuların konferans salonu dışına çıkartılmasının her ne kadar başvuruçuların ifade özgürlüklerine müdahale teşkil etse de diğer kişilerin haklarını koruma amacıyla gerçekleştirildiği için orantılı olduğunun kabul edilebilir olduğunu fakat hakaret ve şiddete başvurmayan başvuruçuların sadece konferans salonundan çıkartılması mümkün iken ayrıca gözaltına alınmış olmalarının kamu düzeni veya diğer kişilerin haklarını korumak ile orantılı olmadığı gerekçesiyle demokratik bir toplumda gerekli olmadığını belirterek müdahalenin ifade özgürlüğüne yönelik ihlal oluşturduğuna hükmetmiştir³¹.

Anayasa Mahkemesi'nin de ifade özgürlüğüne yönelik vermiş olduğu kararlar incelendiğinde AİHM ile benzer şekilde ifade özgürlüğünü geniş bir koruma altına aldığı görülmektedir. Edirne'de bir siyasi partinin yerel seçimler nedeniyle gerçekleştireceği miting sırasında Türkiye Komünist Partisi ile Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin bulunduğu binadan “*Katil, Hırsız AKP*” yazılı bir pankartın asılması, “*Hırsız Tayyip*” ve “*Katil AKP*” şeklinde sloganlar atılması nedeniyle güvenlik güçleri tarafından müdahalede bulunulmuştur. AYM, ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılaması ve orantılı olması halinde demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun kabul edilebileceğini belirtmiştir. AYM, “*Katil, Hırsız AKP*” şeklindeki pankartta yer alan “*hırsız*” ibaresinden başvuruçuların iktidar partisinin yolsuzluklara bulaştığını ima ettiğini, bireylerin veya grupların ekonomi ile ilgili mekanizmaların iyi işlememesi nedeniyle rant ve yolsuzluk gibi rahatsızlıklarını ifade etmeleri, hükümetin hesap vermesini ve saydam olmasını istemelerinin düşüncelerini herhangi bir engelle

³¹ AİHM, Açık ve Diğerleri/Türkiye, B. No:31451/03, Karar Tarihi:13.01.2009, par.42-43.

karşılaşmadan ifade edebilecekleri demokratik rejimlerde mümkün olduğunu ifade etmiştir. Yine benzer şekilde “*katil*” ibaresinden de mevcut olan güvenlik politikalarından duyulan rahatsızlığın en sert şekilde ifade edilmesinden ibaret olduğunu da ifade etmiştir. AYM bu konuda iktidar partisinin terörle mücadele politikalarının eleştirilmesi ile terör örgütü faaliyetlerinin desteklenmesi ve meşru gösterilmesi arasındaki farkın dikkatle gözetilmesi gerektiğini, başvuru konusu olayda terör örgütünün faaliyetlerini destekler nitelikte herhangi bir verinin bulunmadığını önemle eklemiştir. AYM, başvuru konusu pankartta yer alan ifadelerin iktidar partisi destekçilerini incitebilecek nitelikte olduğunu fakat ifade özgürlüğünün incitici, şoke edici veya endişelendirici nitelikte de olabileceğini hatırlatmış³² ve başvuru konusu olayda olduğu gibi birçok kararında ifade özgürlüğünün belirli bir dereceye kadar abartı veya kışkırtıcı düzeyde olabilecek şekilde geniş yorumlanması gerektiğini belirtmiştir³³. AYM, başvuru konusu olayda, müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamadığı, orantılı olmadığı gerekçeleriyle demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığını tespit ederek Anayasa’nın 26. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Zübeyde Füsün Üstünel ve Diğerleri başvurusu, Barış İçin Akademisyenler grubu tarafından yayımlanan ve toplamda 2212 akademisyen tarafından imzalanan “*Bu Suça Ortak Olmayacağız*” adlı bildiri nedeniyle bildiriye imza atan başvuruçuların terör örgütü propagandası yapma suçundan cezalandırılmaları nedeniyle AYM’ye yapılan başvuruya ilişkindir. Bildiriye imza atan akademisyenler hakkında ceza soruşturmaları başlatılmış, kamu davaları açılmış, bazı üniversiteler akademisyenlerin görevlerine son vermiş, bazı akademisyenler olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri ile kamu görevinden ihraç edilmiştir. AYM, bildirinin terör örgütü propagandası olduğuna dair iddiaları tek tek incelemiş ve söz konusu bildirinin PKK’nın talimatıyla gerçekleştirildiği şeklindeki iddiaların kanıtlanmamış olduğunu, varsayımdan öte gidebilen bir delil niteliğinde olmadığını belirtmiştir. Bildirinin tek yanlı çağrı içerdiğini, çatışmaların sona erdirilmesi çağrısının sadece devlete

³² AYM, Deniz Karadeniz ve Diğerleri, B. No:2014/18001, Karar Tarihi:06.02.2020, par.125, 129, 130, 131, 132.

³³ AYM, Deniz Karadeniz ve Diğerleri, par.132; AYM, Ali Suat Ertosun, B. No:2013/1047, Karar Tarihi:15.04.2015, par.66; AYM, Zübeyde Füsün Üstel ve Diğerleri [GK], B. No:2018/17635, Karar Tarihi:26.07.2019, par.102.

yönelik olduğu, terör örgütüne yönelik herhangi bir çağrıda bulunulmadığı iddiası da tamamen hukuk alanının dışında hareket etmekte olan, toplumu yıldırma amacıyla her türlü eylemi gerçekleştiren silahlı ve tehlikeli bir örgütün muhatap alınmamasına herhangi bir sonuç bağlanamayacağını dolayısıyla bu gerekçelerle başvuru sahiplerinin mahkumiyetine karar verilemeyeceğini kaldı ki çağrı tek yönlü dahi olsa bu durumun ifade özgürlüğüne müdahaleyi gerektirmeyeceğini belirtmiştir³⁴.

AYM, bildirinin kamu yararına ilişkin sorunlara dair olduğuyla ilişkili herhangi bir tereddüdün de bulunmadığı kanaatindedir. Hem ülke çapında hem de dünya çapında yaşanan her türlü gelişme akademisyenlerin ilgi alanlarına dahil olup akademisyenlerin kanaatlerini açıklaması ifade özgürlüğü kapsamında korunmaktadır. Kararda dikkat çeken hususlardan biri de AYM'nin, terörle mücadele eden devleti halka katliamla, işkenceyle suçlayan bir açıklamaya katılmanın mümkün olamayacağı, toplumun çok küçük bir grubu dışında büyük çoğunluğu rahatsız eden çok ağır ifadeler olduğu şeklinde başvuru konusuna ilişkin olarak değerlendirmede bulunmasıdır³⁵. Fakat AYM, her ne kadar bildirinin içeriğine katılmasa da müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığı gerekçesiyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir. Akademisyenlere uygulanan bu müdahale aynı zamanda, topluma uygulanan bir sansürdür. Nitekim bu şekilde bir cezai müeyyide ile karşılaşma korkusu toplum üzerinde doğal olarak bir korku oluşturacak, bireylerin ve grupların sansüre uğramalarına neden olacaktır.

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da ifade özgürlüğünün, şeffaf ve katılımcı bir demokrasinin varlığı için vazgeçilmez bir araç olduğu belirtilmektedir. Birçok yönden AİHM ile paralel içtihatlar üreten Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, AİHS'nin sağladığı koruma mekanizmalarını asgari bir standart olarak belirleyerek ifade özgürlüğünün korunması açısından daha ileri bir koruma mekanizması oluşturmayı hedeflemektedir³⁶.

³⁴ AYM, Zübeyde Füsun Üstünel ve Diğerleri, par. 89, 96.

³⁵ AYM, Zübeyde Füsun Üstünel ve Diğerleri, par.125.

³⁶ Duymaz, **a.g.m.**, s.1367.

1.1.2 Hakkın Dayanakları

İfade özgürlüğü, temel bir hak olduğundan birçok temel nitelikteki insan hakları belgesinde düzenlenmiş ve koruma altına alınmıştır. Hukuki olarak, ifade özgürlüğünün ortaya çıkışı İngiltere’de 1689 Haklar Bildirisi (Bill of Rights) ile gerçekleşmiştir³⁷. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10.12.1948 tarihinde kabul edilip ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. maddesinde; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16.12.1966 tarihinde kabul edilip 23.03.1976 tarihinde yürürlüğe giren Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 19. maddesinde; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinde ve 1982 Anayasası’nın 26. maddesinde ifade özgürlüğü koruma altına alınmıştır. Ayrıca 1969 yılında Kosta Rika’da kabul edilen ve 1978 yılında yürürlüğe giren Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 13. maddesinde ifade özgürlüğü düzenlenmiştir. Amerikalılar arası sistemde ifade özgürlüğüne verilen önem doğrultusunda “İfade Özgürlüğü Özel Raportörlüğü” kurulmuştur. Amerikalılar arası Komisyon bünyesinde faaliyet gösteren bu raportörlük, ifade özgürlüğüne ilişkin çok sayıda çalışma yapmış ve 2000 yılında “İfade Özgürlüğüne İlişkin İlkeler Bildirisi” adlı bildiri yayımlayarak ifade özgürlüğünün düzenlendiği Sözleşme’nin 13. maddesine açıklık getirmiştir³⁸.

1.1.3 Hakkın Sınırları

İfade özgürlüğü; basın özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü gibi diğer birçok özgürlüğün de esas dayanağıdır³⁹. AİHM ve AYM tarafından da özellikle belirtildiği üzere her ne kadar ifade özgürlüğünün kapsamının geniş tutulması gerekmekte ise de bazı hallerde sınırlandırılabilmesi mümkündür. Fakat dikkat edilmesi gereken bir husus da ifade özgürlüğünün sınırlandırılması halinde sadece ifade özgürlüğü sınırlandırılmakla kalmamakta aynı zamanda ifade özgürlüğüne bağlı haklar da sınırlandırılmış olmaktadır. Bu nedenle de ifade

³⁷ Akgül, **a.g.m.**, s.4.

³⁸ Duymaz, **a.g.m.**, s.1371.

³⁹ Sultan Çamak, “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Göre İfade Özgürlüğünün Sınırlanması”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı**, Cilt:2, 2015, s. 1070.

özgürlüğü gibi temel bir hakka getirilebilecek kısıtlamalarda çerçevenin belirli ve bazı şartların mevcut olması gerekmektedir. Bu doğrultuda hem AİHS’te hem de Anayasa’da hakkın kısıtlanabilmesi belirli şartların varlığına bağlanmıştır.

Anayasa’nın Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması başlıklı 13. maddesi temel hakların sınırlandırılmasını düzenlemekte, ifade özgürlüğünü düzenleyen 26. madde içeriğinde de sınırlama nedenleri yer almaktadır. Buna göre ifade özgürlüğünün sınırlandırılabilmesi ancak kanunla mümkün olup ayrıca sınırlamanın Anayasa’nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaması, Anayasa’nın 26. maddesinde belirtilen sebeplere dayanması gerekmektedir. Bu sebepler ise suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması; devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin açıklanmaması; kişilerin şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının veya kanunun belirttiği meslek sırlarının korunması; yargılama görevinin gereği gibi yerine getirilmesi şeklinde olup 03.10.2001 tarihli değişiklikle milli güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliği, Cumhuriyet’in temel nitelikleri, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması amaçları da madde metnine eklenmiştir. 2001 yılında ifade özgürlüğünün sınırlandırılma nedenlerine getirilen değişiklikle, devletin korunması yönündeki eğilimlerin etkili olduğu görülmektedir. Fakat getirilen bu düzenlemeler aslında yoruma açık bir durumun oluşmasına neden olmakta ve iktidar gücüne sahip olanların ifade özgürlüğüne müdahalede kullanabilecekleri bir argümana dönüşebilme riskini taşımaktadır.

AİHS 10. madde ise ifade özgürlüğünün sınırlandırılabilmesi için müdahalenin yasayla öngörülebilir olması gerektiğini ve ayrıca belirli amaçları yerine getirmek amacıyla müdahalede bulunulabileceğini düzenlemektedir. Ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün, kamu güvenliğinin korunması; kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önüne geçilmesi; sağlık, ahlak, başkalarının hak ve şöhretlerinin korunması; gizli bilgilerin yayılmasının önüne geçilmesi, yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması amacıyla belirli sınırlamaların uygulanabileceği açık bir şekilde düzenlenmiştir. Aynı zamanda AİHS’nin 17. maddesi de hakların kötüye kullanılması yasağını düzenlemektedir. Bu kapsamda, AİHS 10/2. madde ile 17. madde birlikte değerlendirilebilir.

AIHS'nin düzenlemesi ile devletlerin ifade özgürlüğünü sağlama yükümlülüğünün güvencesi için minimum bir standart belirtilmişken, hakkın sınırlandırılabilmesi için ise maksimum bir sınır belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, ulusal mevzuatta AIHS'te belirtilen özgürlüklerden daha azı tanınmaz ve AIHS'te belirtilen sınırlandırma sebeplerinin de ötesinde bir sınırlandırma yapılamaz⁴⁰.

AIHS'nin 10/2. maddesi kapsamında getirilecek kısıtlamanın ön şartı, bu kısıtlamanın iç hukukta yasal bir dayanağa sahip olmasıdır. Böylelikle iç hukukta, resmi makamlar tarafından ifade özgürlüğüne keyfi müdahalelerde bulunulmasına karşı kişilerin korunması amaçlanmıştır. İç hukukta kısıtlamanın düzenlenmiş olması halinde de yine devlet organlarının takdir yetkisini kullanması konusunda keyfi müdahaleleri önleyecek şekilde bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Müdahale, madde metninde belirtilen meşru amaçlardan en az birini korumaya yönelik olmalıdır. Keyfi müdahalelerin önlenmesi için müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve demokratik toplum bakımından uygun olması şartı aranmaktadır⁴¹. Bu şartlara uygun olmayan bir müdahale hak ihlaline sebep olacaktır.

İfade özgürlüğüne müdahalenin ihlal oluşturup oluşturmadığı incelenirken 4 adımlı bir test uygulanmaktadır. Buna göre, söz konusu müdahale hukukiliği, meşruluğu, ölçülülüğü ve demokratik toplum düzenin gerekliliği yönünden incelenir. Birden çok adımda gerçekleşen bu incelemede, tüm inceleme kriterleri yönünden bir ihlalin olmadığı tespiti gerekmektedir. Zira inceleme kriterlerinden biri yönünden ihlal oluşması halinde söz konusu müdahale ifade özgürlüğüne yönelik bir ihlal teşkil edecektir⁴².

AIHS'nin 10/2. maddesinde yer alan müdahalenin iç hukukta yasal bir dayanağa sahip olması şartını değerlendirirken unutulmamalıdır ki, müdahalenin yasal bir dayanağının olması müdahaleyi tek başına meşru hale getirmemektedir. Aynı zamanda söz konusu müdahalenin AIHS'nin Başlangıç bölümünde açıkça belirtilen ve Sözleşme'de yer alan her maddenin de

⁴⁰ Tezcan / Erdem / Sancakdar / Önok, **a.g.e.**, s.544.

⁴¹ Tezcan / Erdem / Sancakdar / Önok, **a.e.**, s.547; benzer şekilde bakınız; AIHM, Selahattin Demirtaş/Türkiye (No.2), B. No:14305/17, Karar Tarihi:22.12.2020, par.248.

⁴² Şirin, **Türkiye'de Düşüncenin Tutsaklığı- II**, s.56.

özünde bulunan hukukun üstünlüğü ilkesi ile de bağdaşması gerekmektedir. Yetkili mercilerin sahip olduğu takdir hakkının sınırsız bir yetki olarak nitelendirilemeyeceği, aksi halde bu durumun hukukun üstünlüğüne aykırılık teşkil edeceği AİHM kararlarında önemle ifade edilmektedir. Dolayısıyla da keyfi müdahalelerin önüne geçebilmek için yeterli korumanın sağlanması amacıyla hukuki düzenlemelerin yetkili mercilere tanıdıkları takdir yetkisinin kapsamı ve kullanım şekli yeterli açıklıkta yer almalıdır⁴³. Mahkeme, görevlerinin genel itibarıyla iç hukuku değerlendirmek olmadığını, iç hukukun uygulanmasının Sözleşme kapsamındaki hakların ihlaline neden olup olmadığını belirlemek olduğunu da açıkça belirtmektedir⁴⁴.

Müdahalenin sınırlarına ilişkin olarak Youtube ve Twitter adlı internet sitelerinin Türkiye’de erişime kapatılmasına karşı AYM’ye yapılan başvurular örnek niteliktedir. Söz konusu başvurularda erişim engellemelerinin ifade özgürlüğüne önemli bir müdahale teşkil ettiği AYM tarafından da tespit edilmiş ve Mahkeme yapılan başvuruları hem Anayasa’nın 26. maddesine hem de 13. maddesine göre değerlendirmiştir. Her iki başvuruda da yalnızca hukuka aykırı olduğu belirtilen içeriklere erişimin engellenmesi ile müdahalede bulunulması yeterli olacak iken tüm siteye erişimin engellenmesinin ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil ettiği belirtilmiştir⁴⁵. Anayasa Mahkemesi, Youtube adlı internet sitesine ilişkin yapılan başvuruda erişimin tümüyle engellenmesi şeklindeki müdahalenin siteden yararlanan bütün kullanıcıların ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale niteliğinde olduğunu ve Anayasa’nın 26. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir⁴⁶. Benzer şekilde Twitter adlı internet sitesine ilişkin yapılan başvuruda da siteye erişimin tümüyle engellenmesi siteden yararlanan bütün kullanıcıların ifade özgürlüğüne yönelik ağır bir müdahale niteliğinde olması ve hukuki dayanağının da olmaması gerekçeleriyle Anayasa’nın 26. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir⁴⁷.

⁴³ AİHM, Selahattin Demirtaş/Türkiye (No.2), par.249; Roman Zakharov/Rusya, B. No:47143/06, Karar Tarihi:04.12.2015, par.228,230; Malone/Birleşik Krallık, B. No:8691/79, Karar Tarihi:02.08.1984, par.67.

⁴⁴ AİHM, Magyar KétfarkúKutya Párt/Macaristan [BD], B. No:201/17, Karar Tarihi:20.01.2020, par.96.

⁴⁵ Çamık, **a.g.m.**, s.1080.

⁴⁶ AYM, Youtube Llc Corporation Service Company ve Diğerleri, B. No:2014/4705, Karar Tarihi:29.05.2014, par.64.

⁴⁷ AYM, Yaman Akdeniz ve Diğerleri, B. No:2014/3986, Karar Tarihi:02.04.2014, par.49.

İfade özgürlüğünün kapsamının geniş tutulması esas olarak kabul edilse de her olay özelinde ayrı bir değerlendirmede bulunmak gereklidir. Örneğin AİHM, Zana/Türkiye başvurusunda başvurusunun 1987 yılında vermiş olduğu bir röportajda, *“PKK’nın ulusal kurtuluş hareketini destekliyorum. Katliamlardan yana değiliz, yanlış şeyler her yerde olur. Kadın ve çocuklar yanlışlıkla öldürülüyor...”* şeklindeki sözlerini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmemiş ve yerel yargı makamlarınca verilen mahkumiyet kararında Sözleşmenin 10. maddesi yönünden bir ihlal tespit etmemiştir⁴⁸. Bir başka başvuruda ise, bir TV kanalında yapılan yayın sırasında bir dini cemaat temsilcisinin, 1999 yılında İzmit’te meydana gelen depremde yaşanan ölümlerin Allah düşmanlarına Allah tarafından gönderilen ikaz olduğu şeklindeki yorumları sebebiyle kanalın yayınına 180 gün süreyle ara verilmesi şeklindeki yaptırıma ilişkin olarak AİHM yapmış olduğu değerlendirme neticesinde, kullanılan sözlerin ağır olduğunu ve oldukça trajik bir dönemde sarf edildiğini kabul etmekte fakat her ne kadar hakaretamiz ve şok edici nitelikte sözler olsa dahi şiddete teşvik etmemesi, kendi cemaatleri dışındaki kişilere karşı da kine kışkırtmadığı gerekçeleriyle bu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğuna ilişkin bir niteliğe sahip olmadığını belirtmiş ve Sözleşme’nin 10. maddesi yönünden ihlal kararı vermiştir⁴⁹.

Aslı Güneş/Türkiye başvurusunda, başvuru aylık siyasi bir derginin yazı işleri müdürlüğünü yapmakta ve on beş günde bir yayımlanan bir derginin özel ekinde yayımlanan bir makaleye imza atmıştır. Makalenin başlığı *“Yeni Dersimler ve Halepçeler İstemiyoruz, Bahar Saldırısına Hayır”* şeklindedir. Yerel mahkemeler, başvurusunun bölücülük propagandası yapması gerekçesiyle mahkumiyetine karar vermiştir. AİHM, başvuruyu incelerken başvuru konusu makalede kullanılan ifadeler ve yayımlandığı zamandaki duruma ayrı bir özen göstereceğini belirtmiş ve bu nedenle de terörle mücadelede oluşan zorlukları göz önüne aldığını eklemiştir. Mahkeme, makalenin içeriği mücadeleye veya savaşa göndermede bulunsa dahi şiddetin kullanılmasını, silahlı direnişi, ayaklanmayı teşvik etmediği ve düşmanlığa dayalı bir konuşma

⁴⁸ AİHM, Leyla Zana/Türkiye, B. No:29851/96, Karar Tarihi:06.03.2001, par.58, 60.

⁴⁹ AİHM, Nur Radyo ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş./Türkiye, B. No:6587/03, Karar Tarihi:27.11.2007.

söz konusu olmadığı gerekçeleriyle başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir⁵⁰.

Yaşar Kaplan/Türkiye başvurusu, başvurunun, 1998 yılında bir gazetede yazmış olduğu “*Ülke tehlikede bunları durdurunuz! – Ordu içinde mezhepçi kadrolaşma*” başlıklı yazı dizisini nedeniyle hakkında verilen ceza kararına ilişkindir. Söz konusu olan yazı dizisinde, başvuru tarafından doğruluğu ortaya konulmayan ve araştırılmayan isimsiz bir yazı temel alınarak, orduya asker alımı irdelenmiş ve belirli bir dine inanca mensup kişilerce yasadışı olası bir kalkışmaya dikkatleri toplamıştır. AİHM, yazı dizisinin içeriğine yönelik incelemeler ve değerlendirmeler yapmış ve sonuç itibarıyla siyasi söylemlerin Sözleşme’nin 10. maddesi kapsamında üst seviyede bir koruma altında olduğu, yazı dizisinde hedefteki kişilere yönelik herhangi bir hakaretin bulunmaması ve bu kişilerin isimlerini ve görevlerini belirtmeyerek kişileri tartışma konusu yapmaması gerekçeleriyle müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmadığı kanaatine vararak ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir⁵¹.

Leroy/Fransa başvurusunun konusu, Fransız bir karikatürist olan başvurunun, 11 Eylül saldırısı olarak bilinen ABD’deki ikiz kulelere yapılan saldırıdan birkaç gün sonra Bask bölgesinde haftalık yayımlanan bir gazetede yayımladığı karikatürle, yapılan saldırıya destekte bulunduğu için yerel yargı organlarının başvuru hakkında mahkumiyet kararına hükmetmesine ilişkindir. AİHM, başvurunun karikatürünün sadece Amerikan emperyalizmine karşı bir eleştiri ile sınırlı kalmadığı, aynı zamanda Amerikan emperyalizminin şiddete başvurularak yok edilmesini destekler nitelikte olduğu, başvurunun da saldırının faillerine manevi destekte bulunduğu kanaatine vararak herhangi bir hak ihlalinin olmadığını tespit etmiştir⁵².

AİHM bir başka başvuruda ise, haftalık bir dergide yayımlanan makalede “*Türk topraklarının bir kısmında bağımsızlık mücadelesi yürütülmekte, Türkiye Cumhuriyeti kuvvetlerine karşı bir savaş, topyekün bir bağımsızlık mücadelesi*” gibi kavramların kullanılmasının da silahlı

⁵⁰ AİHM, Aslı Güneş/Türkiye, B. No:53916/00, Karar Tarihi:27.09.2005.

⁵¹ AİHM, Yaşar Kaplan/Türkiye, B. No:56566/00, Karar Tarihi:24.01.2006.

⁵² AİHM, Leroy/Fransa, B. No:36109/03, Karar Tarihi:02.10.2008, par.43.

kuvvetler aracılığıyla kişileri veya toplulukları şiddete teşvik ettiği tespitinde bulunarak uygulanan müdahalede ifade özgürlüğü yönünden bir ihlalin söz konusu olmadığını ifade etmiştir⁵³. Yine aynı doğrultudaki bir kararda AİHM, “*faşist Türk ordusu, TC cinayet çetesi, emperyalizmin kiralık katilleri*” ve benzer şekildeki ifadelerin nefret söylemleri olduğunu ve şiddeti yücelttiğini belirtmiş ve uygulanan müdahalenin de ifade özgürlüğü yönünden bir ihlal oluşturmadığına hükmetmiştir⁵⁴.

İfade özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda önem arz eden bir başka husus da milletvekillerinin ifade özgürlüğüdür. AİHM, milletvekillerinin ifade özgürlüğüne önem atfetmekte ve bunu kararlarında da ifade etmektedir. AİHM, ifade özgürlüğünün her birey için önemli olduğunu fakat halkı temsil için seçilen kişilerin sahip olduğu ifade özgürlüğünün özel olarak önem taşıdığını vurgulamakta; milletvekilinin seçmenini temsil ettiğini, seçmenin kaygılarına dikkat çektiğini ve onların çıkarlarını savunduğunu dolayısıyla milletvekilinin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin Mahkeme’nin en sıkı denetimine tabi olduğunu belirtmektedir⁵⁵. AİHM, milletvekillerinin ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleleri bu şekilde sıkı denetime tabi tutması milletvekillerinin beyanlarının daha yüksek seviyede bir korumadan faydalandığını göstermektedir⁵⁶. AİHM, meclisteki azınlık grup ve grupların, çoğunluğun baskılarından korunmasına özel bir önem vermektedir⁵⁷.

Milletvekillerinin ifade özgürlüğünün korunmasına ayrıca bir değer atfeden AİHM, siyasi tartışma özgürlüğünün doğası gereği mutlak olmadığını da ifade etmektedir⁵⁸. Mahkeme, doğrudan veya dolaylı şiddet çağrısı gibi belirli ifade türlerinin önüne geçilebilmesi için belirli düzenlemelerin getirilebileceğini de belirtmiştir⁵⁹.

AİHM, hiciv yoluyla yapılan siyasi eleştirileri de ifade özgürlüğünün koruması altına almaktadır. İngiliz vatandaşı ve kolaj sanatçısı Michael Dickinson’ın Amerika’nın Irak’ın

⁵³ AİHM, Sürek/Türkiye (No.3), B. No:24735/94, Karar Tarihi:08.07.1999, par.43.

⁵⁴ AİHM, Sürek/Türkiye (No:1), B. No:26682/95, Karar Tarihi:08.07.1999, par.62.

⁵⁵ AİHM, Castells/İspanya, B. No:11798/85, Karar Tarihi:23.04.1992, par.42.

⁵⁶ AİHM, Karácsony ve Diğerleri/Macaristan [BD], B. No:42461/13 - 44357/13, Karar Tarihi:17.05.2016, par.138.

⁵⁷ AİHM, Karácsony ve Diğerleri/Macaristan [BD], par.147.

⁵⁸ AİHM, Castells/İspanya, par.46.

⁵⁹ AİHM, Karácsony ve Diğerleri/Macaristan par.140.

işgaline karşı Türkiye'nin siyasi tavrını eleştirmek amacıyla sergilemiş olduğu karikatüründe Türkiye Başbakanının yüzünü, Amerikan bayrağı şeklindeki tasmayla tutulmakta olan bir köpeğin vücuduna yapıştırarak yarı hayvan yarı insan bir figür temsil etmiştir. Figürün olduğu yerin zemini Amerikan dolarları ile kaplı olup figürün ağzında 20 Amerikan doları bulunmaktadır. Ayrıca figürün önünde Türk lirası desteleri, kuyruk olarak bir füze ve arkasında da bir dünya küresi yer almaktadır. Aynı zamanda bu çalışmanın üstünde *"Bush'un köpeği olmayacağız"* şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Başvurucu hakkında ceza davası başlatılmış olup yerel mahkeme, başvurunun hedef aldığı kişinin siyasi kişiliği ve hükümet başkanlığı görevi göz önünde bulundurulduğunda her ne kadar küçük düşürücü, hakaret içerikli, şok edici, saldırgan ve incitici bir eser olsa da bu fiilin kolaj sanatı aracılığıyla Başbakana yöneltilen siyasi bir eleştiri ve uyarı içeren bir mesaj olması nedeniyle başvuru hakkında beraat kararına hükmetmiştir. Yargıtay tarafından bozulan beraat kararı sonrasında yeniden hüküm tesis eden yerel mahkeme, bu sefer söz konusu eylemi ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmeyerek başvurunun cezalandırılmasına karar vermiştir. AİHM, dava konusu kolaj çalışmasının özellikle Amerikan askeri faaliyetlerine ilişkin uluslararası arenadaki siyasi tercihlerinden dolayı Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına yönelik politik bir eleştiri amacı taşıdığını ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Başbakanını, yabancı bir ülkenin iradesine boyun eğmekte olan siyasi bir lider gibi gösterme amacı taşıdığını ifade etmektedir. Mahkeme, söz konusu kolaj çalışmasının her ne kadar Türk toplumunun çoğunluğu veya bir kesimi tarafından aşağılayıcı ve küçük düşürücü olarak algılanabilecek nitelikte olsa da bir sanat eserini meydana getiren, yorumlayan, yayımlayan, sergileyen kişilerin demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurlarından olan fikir ve görüş alışverişine önemli bir katkıda bulunduklarını ayrıca hiciv gibi sanatsal ifade ve sosyal yorum biçimleriyle gerçekliğin abartılması veya çarpıtılması yoluyla ironik ve alaycı bir tarzla kışkırtma ve ayaklandırmayı hedeflediklerini de belirtmekte ve başvuru hakkında verilen ceza hükmünün ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir⁶⁰. Bu karardan da görüleceği üzere AİHM, çok ağır isnat veya hakaret içerse de kamusal bir tartışmaya katkı veren eleştiri veya görüş açıklamalarının ifade özgürlüğünü kapsamında korunmasına önem vermekte; siyasi

⁶⁰ AİHM, Dickinson/Türkiye, B. No:25200/11, Karar Tarihi:02.02.2021.

kişiliklerin bu tarz eleştiri ve görüş açıklamalarına karşın daha açık olması gerektiğini ifade etmektedir.

AİHM'nin örnek kararları ve yer alan açıklamaları, ifade özgürlüğünün ne derece kapsamlı ve geniş bir hak olduğunu, sınırlamaların istisna niteliğinde olduğunu ve her olayın kendi şartlarında ayrı ve bağımsız şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İfade özgürlüğü, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararlar yönünden incelendiğinde, ifade özgürlüğü ile demokrasi arasındaki sıkı ilişkinin vurgulandığı ve ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun ön koşulu olarak kabul edildiği ayrıca ifade özgürlüğünün bireysel ve sosyal boyutuyla birlikte ele alındığı görülmektedir⁶¹.

1.1.4 Hakkın Kapsamı ve Özü

İfade özgürlüğü geniş bir muhtevaya sahip olması nedeniyle hangi konuları kapsadığı, sınırlarının nereden nereye kadar olduğu hususları tartışmalıdır. Genel itibariyle sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel, sanatsal, bilimsel nitelikli görüş açıklamaları ifade özgürlüğünün kapsamı içerisinde olmakla birlikte müstehcen, hakaret, küfür, halkı kin ve düşmanlığa tahrik, ırkçılık, savaş kışkırtıcılığı içerikli beyan ve davranışların ifade özgürlüğü kapsamında korunması söz konusu değildir⁶². Ayrıca belirtmek gerekmektedir ki, ifade özgürlüğünün kapsamı net bir şekilde çizilemediğinden yargı makamlarınca her dava özelinde ayrı bir inceleme yapılması gerekmektedir. Örneğin politikacılar için kabul edilebilir eleştiri sınırının diğer bireylerle kıyaslandığında daha geniş olduğu kabul edilmektedir⁶³. Zira bu eleştiri ve görüş açıklamalarının kamusal tartışmaya katkı sunması durumu bulunmaktadır. Kamusal tartışmaya katkı sunan eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı tahammül seviyesi daha yüksek tutulmalıdır. Fakat politikacının özel hayatının söz konusu olduğu durumlarda ise kişinin itibarının korunması ile toplumsal yarar unsuru arasındaki dengenin korunarak değerlendirme yapılması gerekmektedir. Örneğin Lingens/Avusturya başvurusunda, Avusturya'da Şansölye tarafından,

⁶¹ Duymaz, **a.g.m.**, s.1372.

⁶² Sunay, **a.g.e.**, s.11.

⁶³ Yıldırım, **a.g.m.**, s.39.

Nazi geçmişi olduğu ileri sürülen bir siyasetçinin korunmasına karşı bir gazetecinin ağır eleştiri de bulunması nedeniyle cezalandırılmasına ilişkin olarak AİHM tarafından ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verilmiřtir⁶⁴. AİHM, söz konusu başvuruda, politikacılara karşı eleştiri ve görüş açıklamalarına ilişkin temel kriterlerin belirlendiği bir karara hükmetmiştir. Mahkeme, politikacıların eleştiri ve görüş açıklamalarının kabul edilebilir sınırlarının sıradan bir bireye göre daha geniş tutulması gerektiğini, bunun nedeni olarak da politikacıların, içinde yer aldıkları olaylar ve davranışları nedeniyle hem gazetecilerin hem de kamuoyunun dikkatinde olmasını gstermiřtir⁶⁵. Bununla birlikte AİHM, Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa başvurusunda, politikacılara yönelik eleştiri ve görüş açıklamalarında, politikacıların kişilik haklarının korunması gerektiği, kullanılan ifadelerin şiddeti çağrıştırması ve politikacıyı lekelemesi nedeniyle söz konusu ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında korunamayacağı gerekçeleriyle uygulanan müdahalenin bir ihlal teşkil etmediğini tespit etmiřtir⁶⁶. Burada önem arz eden husus, her dava konusunun kendine özgü farklılıklara sahip olmasıdır. Örneğin yukarıda verdiğimiz örneklerde görüldüğü üzere Lingens/Avusturya başvurusunda ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmeden AİHM, Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa başvurusunda ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin ihlal oluşturmadığına hükmetmiştir. AİHM tarafından dava konuları, politikacıların özel hayatları yönünden ifade özgürlüğü şeklinde sığ bir kalıba sığdırılmadan eleştiri ve görüş açıklamalarının yöneldiği konuların detaylı bir şekilde irdelenerek kamu yararının bulunup bulunmadığı, tahammül sınırının aşılıp aşılmadığı, kullanılan ifadelerin şiddeti ağrıştırıp çağrıştırmadığı gibi yönlerden incelenerek hükme varıldığı görülmektedir.

AİHM, incelediği bir başvuruda, politikacıların özel hayatlarına ilişkin konularda kamunun bir yararının bulunup bulunmadığı yönünden bir değerlendirme yapılarak bir politikacının danışmanının ülkenin eski başbakanı ile ilişkisi olduğu ve çocuğunu ihmal ettiği şeklindeki

⁶⁴ AİHM, Lingens/Avusturya, B. No:9815/82, Karar Tarihi:08.07.1986, par.42

⁶⁵ AİHM, Lingens/Avusturya, par.42; benzer şekilde bakınız; Vides Aizsardzības Klubs/ Letonya, B. No:57829/00, Karar Tarihi:27.05.2004, par.40; Lopes Gomes da Silva/Portekiz, B. No:37698/97, Karar Tarihi:28.09.2000, par.30; Eon/Fransa, B. No:26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, p.59.

⁶⁶ AİHM, Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa, B. No:21279/02 - 36448/02, Karar Tarihi:22.10.2007, par.55.

gazeteci tarafından yapılan açıklamaların hakaret içeren ifadelere başvurulmadan da yapılabileceği ve bu açıklamalarda kamu yararının da bulunmadığı gerekçeleriyle gazetecinin beyanlarının ifade özgürlüğü kapsamında korunamayacağına hükmetmiştir⁶⁷. Bireyin politikacı olması nedeniyle her türlü eleştiri ve görüş açıklamasına tahammül etmesi gerektiğini söylemek hatalı olacaktır. Burada ayırt edici unsur, politikacılara karşı yöneltilen eleştiri ve görüş açıklamalarının gerçekten kamusal tartışmaya katkı sunup sunmamasına ilişkindir. Kamusal tartışmaya fayda sağlamayacak, tamamen bireyin özel hayatına ilişkin olan konularda sırf politikacı olduğu gerekçesiyle tahammül seviyesini aşan eleştiri ve görüş açıklamaların ifade özgürlüğü kapsamında korunması beklenemez.

Lingens/Avusturya başvurusu aynı zamanda politikacılara yönelik eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı yaptırımlar uygulanmasının gazetecilik faaliyeti yönünden de değerlendirilmesi nedeniyle önem arz etmektedir. AİHM, gazeteciye sırf bu nedenle yaptırım uygulanması neticesinde yaptırımın etkisinin sadece bu olayla sınırla kalmayacağını, gazeteciye ileride de bu tür eleştiriler yapmaktan alıkoyacağı için bir sansür niteliğinde olduğunu ve gazetecinin kamu bekçiliği görevini yapmasını engelleyeceğini belirtmiştir⁶⁸. Bu şekildeki müdahale bir bakıma, basın ve medya mensuplarına sansür uygulanmasının yolunu açmaktadır. AİHM'nin yapmış olduğu değerlendirmeden de görüleceği üzere, ifade özgürlüğü kendi içerisinde geniş kapsamlı bir hak olmakla beraber kamusal yararın bulunduğu konularda daha fazla korunması gereken bir haktır.

AİHM, basın ve medyanın bölücü nitelikte olduğu iddia edilenler de dahil olmak üzere, bir görüş ileri sürmesi ve siyasi konularda bilgilendirmede bulunmasını belirli sınırları aşmamak kaydıyla olağan ve zorunlu görmektedir. Aynı zamanda bu durum halkın da haber alma hakkını oluşturmaktadır. Fakat belirtilen sınırlamalar, şiddet tehlikesi karşısında ülke bütünlüğünün ve milli güvenliğin korunması; suçun engellenmesi amacıyla konulan sınırların aşılmasında şekliyledir. Basın ve medya özgürlüğü, politikacıların fikir ve davranışlarının kamuoyu

⁶⁷ AİHM, Tammer/Estonya, B. No:41205/98, Karar Tarihi:06.02.2001, par.67-68.

⁶⁸ AİHM, Lingens/Avusturya, p.47.

tarafından öğrenilmesi ve kanaat oluşturması açısından önemli bir rol üstlenmektedir⁶⁹. AİHM önüne gelen bir başvurunun konusu, haftalık yayınlanan bir dergide, Şırnak'ta iki eski milletvekili ile jandarma komutanı arasında getiğı iddia edilen bir konuşmayı ve Şırnak Emniyet Müdürünün halka ateş açılması şeklinde bir talimat verdiğıne dair iddiayı yayınlamasına ilişkindir. Yapılan yargılama neticesinde başvuran hakkında 54.000,00 TL para cezasına hükmedilmiştir. Verilen cezanın gerekçesi, kamu görevlilerin kimliklerinin açıklanması ve tehlikeye açık hale getirilmesine dayanmaktadır. Fakat AİHM, verilen kararın basın ve medyanın kamu yararı içeren konulardaki katkısını engelleyebilecek ve yıldıracabilecek nitelikte olduğunu belirterek hükümetin ilgili kamu görevlilerini terörist saldırılardan koruma amacına yönelik müdahalesinin ifade özgürlüğüne uygulanan sınırlamanın meşru olması için yeterli olmadığına hükmederek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğıne karar vermiştir⁷⁰.

İfade özgürlüğünün sadece sahip olunan düşünceyi ifade etmekle sınırlı olmadığını aynı zamanda sahip olunan düşünceyi açıklamaya zorlanmamayı da kapsadığını ve güvence altına aldığını ifade etmiştik. Anayasa'nın 25/2. maddesi, hiçbir sebeple ve amaçla kimsenin düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağını; 15. maddesi kimsenin savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde dahi hiçbir şekilde düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağını düzenleyerek söz konusu güvence sert çekirdek alana alınmıştır⁷¹.

Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için yürütme, kamunun ve basının denetimine açık olmalıdır. AİHM tarafından kamuyu ilgilendiren konulara dair tartışmalara ve siyasi ifadelere ancak çok dar yorumlanabilecek istisnai durumlarda sınırlandırma getirilebileceğinin kabul edildiğı unutulmamalıdır.

1.2 HAKARET SUÇU

Toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için bireysel ve toplumsal değerlerin korunması gerekmektedir. Bu koruma hukuk düzeni tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplumsal yaşamın

⁶⁹ AİHM, Sürek/Türkiye (No:1), p. 59.

⁷⁰ AİHM, Sürek/Türkiye (No:2), B. No:24122/94, Karar Tarihi:08.07.1999, par.13, 41, 42.

⁷¹ Şirin, **Türkiye'de Düşüncenin Tutsaklığı – II**, s.36.

temel öznesi de insan olup insan kişiliği, maddi ve manevi değerlerden oluşmaktadır⁷². Maddi ve manevi değerleri içerisinde barındıran insan kişiliği, müdahalelere karşı hukuk düzeni tarafından korunmalıdır. İnsanın maddi varlığının korunmasıyla birlikte şeref, onur ve haysiyetinden oluşan manevi varlığının da korunması gerekmektedir⁷³.

İnsanın şeref, onur ve haysiyeti; hayatı ve vücut bütünlüğü kadar değerli ve önemli olup sadece maddi varlığının korunup manevi varlığının korumasız bırakılması halinde insanın tam olarak korunmaması sonucu doğacağından hem uluslararası hem de ulusal metinlerde insanların maddi ve manevi varlıkları bir bütün olarak değerlendirilip koruma altına alınmıştır⁷⁴.

Hakaret suçu, TCK'da da belirtildiği üzere şerefe karşı işlenen suçlar kategorisindedir. İnsanın manevi varlığının temel unsuru olan şeref kavramı geniş bir kapsama sahiptir. Doktrindeki baskın görüşe göre şeref, iç şeref ve dış şeref olmak üzere ikiye ayrılmakta; iç şeref, şerefin sübjektif yansıması olarak kişinin kendisine karşı beslediği iyi duyguyu ifade etmekte, dış şeref ise şerefin objektif yansıması olarak kişiye diğer kişilerin verdiği değer ve gösterdiği saygıyı ifade etmektedir⁷⁵.

1.2.1 Suçun Dayandığı Düzenlemeler

İnsanın manevi varlığının temel unsuru olan şeref, insan hak ve hürriyetlerine ilişkin düzenlenen ve iç hukukta da bağlayıcı nitelikte etki doğuran temel uluslararası metinler, Anayasa ve kanunlarla koruma altına alınmıştır. İnsanın şeref, onur ve haysiyetinin uluslararası ve ulusal metinlerde koruma altına alınması hukuk düzeninin insanın manevi varlığına verdiği önemi göstermektedir.

⁷² Hasan Sınar, Hakaret Suçu, **Özel Ceza Hukuku Cilt:3**, Editörler: Köksal Bayraktar / Ali Kemal Yıldız / Eylem Aksoy Retornaz / Ali Hakan Evik / Sinan Altunç / Barış Erman / Serap Keskin Kızıroğlu / Hamide Zafer / Güçlü Akyürek / Asuman Aytekin İnceoğlu / Fulya Eroğlu Erman, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s.425.

⁷³ Burak Coşkun, “Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s.3-4.

⁷⁴ İlhan Üzülmöz, “Hakaret Suçu”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:12, 2010, s.41.

⁷⁵ Üzülmöz, a.e., s.42-43.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1., 5. ve 12. maddelerinde onur ve şerefe ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle 12. madde hükmü kişinin manevi varlığının korunması yönünden önem arz etmektedir: *“Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır”*⁷⁶.

AİHS'nin İşkence yasağı başlıklı 3. maddesi kimsenin işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağını düzenleyerek kişinin manevi varlığını da koruma altına almıştır. Ayrıca AİHM, kişinin manevi bütünlüğüne yönelik müdahaleleri Sözleşme'nin Özel ve aile hayatına saygı hakkı başlıklı 8. maddesi kapsamında incelemektedir⁷⁷.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin İşkence Yasağı başlıklı 7. maddesi ile Mahremiyet Hakkı başlıklı 17. maddesi de kişinin manevi varlığının korunmasına yöneliktir⁷⁸.

1982 Anayasasının 17. maddesinde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı ve kimsenin insan haysiyeti ile bağdaşmayan cezaya veya muameleye tabi tutulamayacağı yer almaktadır. Maddenin gerekçesinde; yaşama, maddi ve manevi varlığın bütünlüğü ve bunun geliştirilmesi hakkının bu madde ile korunduğu ayrıca bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu yer almaktadır⁷⁹.

Anayasa Mahkemesi, Kadir Sağdıç başvurusunda kişinin manevi bütünlüğü yönünden yaptığı incelemede *“...Bireyin kişisel şeref ve itibarı, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan ‘manevi varlık’ kapsamında yer almaktadır. Devlet, bireyin manevi varlığının bir parçası olan kişisel şeref ve itibara keyfi olarak müdahale etmemek ve üçüncü kişilerin saldırılarını önlemekle yükümlüdür. Başka bir deyişle kişisel itibarın korunması hakkı, Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasının korunması altındadır ve şeref ve itibarı etkileyen sözel saldırılar veya basın ve*

⁷⁶ Bkz, <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, Erişim Tarihi:14.04.2022.

⁷⁷ AİHM, Pfeifer/Avusturya, B. No:12556/03, Karar Tarihi:15.11.2007.

⁷⁸ Bkz, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf, Erişim Tarihi:14.04.2022.

⁷⁹ Bkz, https://www.anayasa.gov.tr/media/6382/gerekceli_anayasa.pdf, Erişim tarihi:14.04.2022.

yayın yolu ile yapılan yayınlara karşı bireyin korunmaması halinde Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrası ihlal edilmiş olabilir..." şeklinde karar vererek kişinin manevi bütünlüğüne verilen önemi açıkça ortaya koymuştur⁸⁰. Karardan da görüleceği üzere, kişinin manevi varlığının bir parçası olan şeref ve itibarına karşı keyfî müdahalelerde bulunulmaması ve saldırıların önlenmesi devletin bir yükümlülüğüdür.

1.2.2 Suçun Kanuni Düzenlemesi

Hakaret suçu, 765 sayılı eski TCK'da hakaret ve sövme şeklinde ayrı ayrı düzenlenmiş iken 5237 sayılı TCK'da ise kanunun Kişilere Karşı Suçlar kısmının Şerefe Karşı Suçlar başlıklı bölümünün 125-131. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile hakaret ve sövme suçları arasındaki ayrım kaldırılarak, her iki suç da hakaret başlığı altında düzenlenmiştir. Kanunun bu bölümünde düzenlenen hakaret suçu genel tahkir suçları olarak adlandırılmakta iken hem TCK'da hem de diğer kanunlarda özel tahkir suçları olarak adlandırılan hakaret suçları da yer almaktadır.

Özel tahkir suçları, TCK'da Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler kısmının Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar bölümünde yer alan Cumhurbaşkanına hakaret; Devletin egemenlik alametlerini aşağılama; Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama başlıklı suçlar ile aynı kısmın Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar bölümünde yer alan Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret başlıklı 341. maddede düzenlenen suçlardır⁸¹. Ayrıca TCK dışında düzenlenen 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunun 1. maddesi, 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 74. maddesi, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanununun 85. maddesi de özel tahkir suçları kapsamına girmektedir.

Hakaret suçu, bireyin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olan somut bir fiil veya olgu isnadında bulunulması veya sövmek suretiyle bireyin onur, şeref ve saygınlığına

⁸⁰ AYM, Kadir Sağdıç, B. No:2013/6617, Karar Tarihi:08.04.2015, par.36; AYM, İlhan Cihaner (2), B. No:2013/5574, Karar Tarihi:30.06.2014, par.42.

⁸¹ Üzülmüş, **a.g.m.**, s.41.

saldırılmasına karşı düzenlenmiş bir suç tipidir. TCK'nın 125. maddesinde, bireyin gıyabında hakaret suçunun işlendiğinin kabulü için hakaret fiilinin en az 3 kişiyle ihtilat etmesi yani en az 3 kişinin bu fiili bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında suçun muhatabı hedef alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle de işlenmesinin mümkün olduğu düzenlenmiş; üçüncü ve dördüncü fıkralarında ise suçun nitelikli haline yer verilmiştir.

Maddenin gerekçesine göre bireylerin şeref, haysiyet ve namuslarını, toplum içindeki itibarlarını korumak amaçlanmıştır⁸². Suçun gerçekleşmiş olması için hakaret eyleminin gerçekten de bireyin onur, şeref ve saygınlığını rencide edip etmediği incelenmeksizin rencide edebilecek nitelikte bir eylemin gerçekleşmesi suçun oluşması için yeterlidir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından da hakaret fiilinin cezalandırılmasıyla korunan hukuki değer; kişilerin şeref, haysiyet ve namusu, toplum içindeki ve diğer insanlar nezdindeki itibarı ve saygınlığı olduğu belirtilmiş ayrıca suçun oluşması için kişinin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte seçimlik hareketlerden olan somut bir fiil ya da olgu isnat etmek veya sövmek şeklindeki eylemlerden birinin gerçekleşmesinin yeterli olduğuna hükmedilmiştir⁸³.

Eylemin hakaret niteliğinde olup olmadığı olaya göre değişkenlik gösterebilmektedir. Hakaret olduğu iddia edilen eylemin zamana, yere ve duruma göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bir olayda hakaret olduğu değerlendirilen eylemin başka bir olay açısından hakaret olarak değerlendirilmemesi mümkündür⁸⁴. Yargıtay da hareketin tahkir edici nitelikte olup olmamasının zamana, yere ve duruma göre değişebileceğini belirterek her olay özelinde değerlendirme yapılması gerektiğini ifade etmektedir⁸⁵.

⁸² Gerekçeli Türk Ceza Kanunu için bkz; <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 27.12.2021.

⁸³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2018/46 E., 2021/38 K., Karar Tarihi:16.02.2021, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:27.12.2021.

⁸⁴ Mustafa Arslantürk, **Hakaret, Tehdit, Terk, Şantaj, Huzur Bozma, Hakların Engellenmesi, Çevre, İmar, İhale, Tefecilik Suçları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.224.

⁸⁵ Yargıtay 18. CD., 2018/5959 E., 2019/6788 K., Karar Tarihi:04.04.2019, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:26.02.2022.

1.2.3 Suçun Maddi Unsuru

1.2.3.1 Fail

Hakaret suçunun faili herkes olabilir. Madde metninde hakaret suçunu işleyen kişiden bahsedilerek, fail yönünden herhangi bir sınırlamanın söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat faillik ve mağdurluk sıfatı aynı kişide birleşemeyeceğinden kişinin kendi kendine hakaret suçunu işlemesi söz konusu değildir⁸⁶.

Tüzel kişiler yönünden ayrı bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Zira TCK'nın 20/2. maddesi uyarınca tüzel kişiler hakkında suç dolayısıyla öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklı kalmak kaydıyla ceza yaptırımını uygulanamaz. Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri başlıklı TCK'nın 60/4. maddesinde tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri uygulanmasının kanunun belirttiği durumlarda gerçekleşeceği düzenlenmektedir. Dolayısıyla tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması için bunun ilgili maddede özellikle belirtilmesi gerekmektedir. Kanunun hakaret suçunu düzenleyen ilgili bölümünde tüzel kişilere uygulanacak güvenlik tedbirleri yönünden herhangi bir düzenlemenin bulunmaması, tüzel kişilerin hakaret suçunun faili olamayacağı şeklinde yorumlanabilecektir. Tüzel kişilerin hakaret suçunun faili olmaları söz konusu olmadığından, tüzel kişiyi temsil ve idareye yetkili olan kişilerin işledikleri hakaret fiillerinden dolayı da bu fiilleri işleyen gerçek kişiler sorumlu olurlar⁸⁷.

Akıl hastalığı veya yaş küçüklüğü gibi hakaret eyleminin gerçekleştiği sırada kusur yeteneğini etkileyen veya ortadan kaldıran bir halin varlığı durumunda bu kişilerin cezai ehliyetlerinin olmaması gerekçesiyle eylemlerinden de sorumlu tutulmaları söz konusu değildir⁸⁸. Ek olarak yasama dokunulmazlığı veya diplomatik dokunulmazlık gibi bir muafiyetin bulunduğu

⁸⁶ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2020, s.294.

⁸⁷ Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.502; Sınar, **Hakaret Suçu**, s.427.

⁸⁸ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.427.

durumlara ilişkin olarak da bu kişiler her ne kadar hakaret suçunun faili olsalar da muafiyetleri nedeniyle yargılanmaları mümkün olmayacaktır⁸⁹.

Hakaret suçu basın yoluyla da işlenebilmektedir. Basın yoluyla işlenen hakaret suçunda failin belirlenmesi 5187 sayılı Basın Kanununun 11. maddesine göre belirlenmektedir. Buna göre, süreli ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen hakaret suçundan eser sahibi sorumludur. Fakat süreli yayınlarda, eser sahibinin belirli olmadığı, yayım sırasında ceza ehliyetinin sahip olmaması, yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılamasının yapılamaması, verilecek cezanın eser sahibinin başka bir suç nedeniyle kesinleşmiş hükümle mahkum edildiği cezaya etki etmemesi gibi hallerin bulunması durumunda hakaret suçundan sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, basın danışmanı, editör gibi sorumlu müdürün bağlı bulunduğu yetkili sorumlu olacaktır. Fakat bu sorumluluk da kesin olmayıp şayet sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı bulunduğu yetkilinin eserin yayımlanmasına karşı çıkmasına rağmen yayımlanması durumunda sorumluluk yayımlatana ait olacaktır. Süresiz yayınlarda ise eser sahibinin belirli olmadığı, yayım sırasında ceza ehliyetine sahip olmaması, yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılamasının yapılamaması, verilecek cezanın eser sahibinin başka bir suç nedeniyle kesinleşmiş hükümle mahkum edildiği cezaya etki etmemesi gibi hallerinin bulunması durumunda yayımcı; yayımcının da belli olmaması, yayım sırasında ceza ehliyetine sahip olmaması, yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılamasının yapılamaması gibi hallerinin bulunması durumunda da basımcı sorumlu olacaktır. Basın Kanununun bu düzenlemesi, başkasının fiilinden sorumluluk halini oluşturmakta ve suçun konusu olan yayının içeriği ile hiçbir ilgisi bulunmayan kişileri sorumlu tutmaktadır. Bu durum Anayasa’nın 38/7. maddesi ile TCK’nın 20/1. maddelerinde düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir⁹⁰.

⁸⁹ Devrim Aydın, “Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan Özel Sayısı**, Cilt:19, Sayı:2, 2013, s.882.

⁹⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız, **a.g.e.**, s.502-503; Sınar, Hakaret Suçu, s.429.

1.2.3.2 Mağdur

Bir suçun mağduru, suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki menfaatin sahibi olan kişidir⁹¹. TCK'nın. 125. madde hükmü hakaret suçunun “bir kimseye” karşı işlenmesi şeklinde düzenlenmiştir. Tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olup olmayacağı doktrinde tartışmalı bir husustur. Kişiliğin manevi unsurlarından olan şeref, sadece gerçek kişilere mahsus olduğundan tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağı ifade edilmektedir⁹². Dolayısıyla tüzel kişiler, hakaret suçunun mağduru değil ancak suçtan zarar gören olabilecektir⁹³. Yargıtay da aynı görüşte olup sanığın icra takibine karşı sunduğu itiraz dilekçesinde müşteki şirkete yönelik hakaret içeren söylemlerde bulunması şeklindeki eylemine ilişkin olarak herhangi bir gerçek kişiyle aralarında aidiyet bağı kurulmaksızın tüzel kişiye karşı sarf edilen hakaret içerikli sözlerin hakaret kapsamında değerlendirilemeyeceğine hükmetmiştir⁹⁴.

Mülga 765 sayılı TCK'nın 483/2. maddesinde düzenlenen hakaret suçuna ilişkin olarak “*siyasi bir parti yahut amme menfaatine hadim bir cemiyet veya müesseseye tecavüz ve hakarete bulunanlar*” denilerek madde metninde sayılan tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olabileceği sonucuna varılabilmekteydi. Fakat 5237 sayılı TCK'nın hakaret suçuna ilişkin düzenlemesinde 765 sayılı TCK'daki hükümden farklı şekilde birtakım tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olabileceğine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla eski TCK'da olan düzenlemenin yeni TCK'da yer almaması kanun koyucunun bilinçli bir düzenlemesi olarak değerlendirilmeli ve tüzel kişiler yönünden hakaret suçunun mağduru olamayacağı ancak suçtan zarar gören olabileceği kabul edilmelidir.

Diğer görüşe göre ise, tüzel kişiler medeni haklara ve mal varlığı haklarına sahip olduklarından kendilerine özgü bir itibarlarının da olduğu dolayısıyla hakaret suçunun mağduru olabileceği

⁹¹ Tuğrul Katoğlu, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:2, 2012, s.661.

⁹² Mahmut Koca / İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s.473.

⁹³ İzzet Özgenç / İlhan Üzülmöz, **Ceza Genel Hukuku**, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.51.

⁹⁴ Yargıtay 18. CD., 2016/18978 E., 2017/1193 K., Karar Tarihi:06.02.2017; Yargıtay 4. CD., 2013/38862 E., 2014/34608 K., Karar Tarihi:01.12.2014, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:31.12.2021.

belirtilmektedir⁹⁵. Ayrıca TCK'da her ne kadar tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olabileceğine dair bir hüküm bulunmasa da tüzel kişilerin suçun mağduru olmasını engelleyen bir düzenlemenin de bulunmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla tüzel kişiler hakaret suçunun faili olamasalar da mağduru olabilir görüşü savunulmaktadır⁹⁶.

TCK'nın 125/5. maddesinde kurul halinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden kaynaklı bir nedenle hakaret edilmesi durumunda suçun kurul üyelerine karşı işlenmiş olacağı ancak zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir.

Ölülerin hakaret suçunun mağduru olup olmayacakları hususu da doktrinde tartışmalıdır. Baskın görüşe göre ölüler hakaret suçunun mağduru olamazlar⁹⁷. TCK'nın Kişinin hatırasına hakaret başlıklı 130. maddesinde hakaret suçunun ölünün hatırasına karşı işlenmesi düzenlenmekte olup 131/2. maddede de hakaret suçunun ölünün hatırasına karşı işlenmesi halinde şikayet hakkının ölünün bazı yakınlarına tanındığı düzenlenmektedir. Kanun hükmünden çıkarılacak sonuç, ölünün hakaret suçunun mağduru olamayacağı ancak suçun konusu olabileceğidir⁹⁸. Ölülerin fiziken ölmelerine karşın manevi şahsiyetlerinin yaşadığına ve yaşadıkları çevrede belli bir manevi kişiliğe sahip olduklarını savunan görüşe göre ise ölüler hakaret suçunun mağduru olabileceklerdir⁹⁹.

TCK'nın 126. maddesinde hakaret suçunda mağdurun isminin açıkça belirtilmemiş olmasının veya isnadın açık bir şekilde yapılmamasının suçun oluşumunda bir engel oluşturmayacağı, hakaretin yöneltildiği şahsın belirlenebilir olmasının suçun oluşması için yeterli olduğu düzenlenmiştir. Yargıtay da kanun hükmü doğrultusunda sanığın Twitter isimli sosyal medya platformu üzerinden paylaştığı tweet ve retweetlerde yer alan ifadeler, suçun işlendiği tarihler, paylaşımda kullanılan ifade ve görselleri bir bütün halinde değerlendirerek açık bir şekilde

⁹⁵ Nevzat Toroslu / Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Özel Kısım**, 11.Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2021, s.113.

⁹⁶ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.432.

⁹⁷ Mehmet Emin Artuk / Ahmet Gökçen / Mehmet Emin Alşahin / Kerim Çakır, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s.518.; Sınar, **Hakaret Suçu**, s.430; Koca / Üzülmüş, **a.g.e.**, s.473.

⁹⁸ Bülent Tatar, "Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçları (Şerefe Karşı Suçlar)", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.22.

⁹⁹ Soyaslan, **a.g.e.**, s.315; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.505.

katılanın kastedildiğinin anlaşılması ve paylaşımların katılanın şeref, onur ve haysiyetini rencide edici boyutta olması nedenleriyle hakaret suçunun oluştuğuna hükmetmiştir¹⁰⁰.

Hakaret suçunun kolektif bir şekilde işlenmesi halinde mağdurun tespiti önem arz etmektedir. Birden fazla kişiye hakaret etmek ile kişi topluluklarına hakaret etmek birbirinden farklı durumlardır. Örneğin dernek genel kurulunda yönetim kurulu üyelerine yönelik “aşağılık hırsızlar” gibi hakarete bulunulmasında olduğu gibi birden fazla kişiye karşı aynı anda ve aynı sözlerle hakaret edilmesi halinde suçların içtimasına ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla, hakaretin yöneldiği her kişi suçun mağduru olacaktır ve mağdur sayısı kadar da hakaret suçunun oluştuğu kabul edilecektir. Mağdurun bireysel olarak belirlenemediği, kişi topluluklarına yönelik bir hakaretin varlığında ise mağdur topluluğun kendisi olup tek bir hakaret suçunun işlendiği kabul edilmektedir¹⁰¹. Fakat aksi görüşe göre ise, hakaret suçunun mağduru kişiler olabildiğinden kişi toplulukları açısından kolektif bir şereften bahsedilemeyecektir. Bunun sonucunda da kişi topluluklarına yönelik tek bir hakaret suçundan söz edilemeyecektir ve aynı neviden fikri içtima gündeme gelecektir. Yani tek fiille hakaret suçunun birden fazla kişiye karşı işlenmiş olduğunun kabul edilmesi gerekecektir¹⁰².

Akıl hastaları ve yaş küçüklüğü nedeniyle kusur yeteneği bulunmayanların da korunmaya değer bir saygınlığı mevcuttur¹⁰³. Hakaret suçunun oluşması için mağdurun, hakaret fiilini algılayıp, idrak etmesi şartı bulunmamaktadır. Dolayısıyla akıl hastaları veya yaş küçüklüğü nedeniyle kusur yeteneği bulunmayan kişiler hakaret suçunun mağduru olabilecektir¹⁰⁴.

Dolaylı hakaret olarak adlandırılan, eylemin yöneldiği kişi dışında başka bir kişinin daha onur, şeref ve haysiyetine yönelik saldırının söz konusu olması halinde dolaylı hakarete uğrayan kişinin de eylemin direkt yöneldiği kişiden ayrı ve bağımsız olarak hakarete uğradığı kabul edilmektedir. Bu durumda, tek bir fiil ile birden fazla hakaret suçu işlendiğinden TCK 43/2.

¹⁰⁰ Yargıtay 18. CD., 2016/12944 E., 2018/5756 K., Karar Tarihi:18.04.2018, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:14.04.2022.

¹⁰¹ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.433.

¹⁰² Üzülmüş, **a.g.m.**, s.45.

¹⁰³ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.517.

¹⁰⁴ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.430.

madde uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekecektir¹⁰⁵. Yargıtay, dolaylı hakareti de doğrudan doğruya bir hakaret olarak değerlendirmekte ve kadına başkası ile cinsel ilişkisinin bulunduğu isnadında bulunulması halinde koca açısından da hakaret suçunun oluştuğunun kabul edilmesi gerektiğine hükmetmiştir¹⁰⁶.

Suçun kamu görevlisine karşı işlenmesi kanun metninde nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Kamu görevlisi tabiri TCK'nın 6/1-c maddesinde *“kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi...”* olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁷ Hakaret suçunun kamu görevlisine karşı işlenmesi halinde suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olmaktan çıkmakta, soruşturma ve kovuşturma işlemleri re'sen gerçekleşmektedir.

Doktrinde adli geçmişi, sosyal durumu ve mesleği nedeniyle bireylerin korunması gereken şerefleri arasında bir ayırım yapılmaması gerektiği kabul edilmektedir. Her kim olursa olsun tüm bireylerin korunması gereken bir saygınlığı bulunmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir bireyin hangi gerekçe ve saikle olursa olsun şerefsiz olduğunu ileri sürmek asla söz konusu olamayacağı gibi geçmişinde hukuken belirlenen emir ve yasakları ihlal etmiş olan veya suç olmasa dahi toplum tarafından belirlenen davranış normlarıyla çelişen bir mesleği icra eden veya bu şekilde bir yaşam biçimine sahip olan herhangi bir bireyin diğer bireylere nazaran daha dar bir şeref alanı olduğunu ileri sürmek kabul edilemez¹⁰⁸.

1.2.3.3 Konu

Suçun üzerinde işlendiği kişi veya şey, suçun maddi konusunu oluşturmaktadır¹⁰⁹. İnsan kişiliği maddi ve manevi varlığı içerisinde barındırdığından suçun konusu da insanın maddi varlığı olabildiği gibi manevi varlığı da olabilir. Hakaret suçunun maddi konusu insanın manevi

¹⁰⁵ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.520.

¹⁰⁶ Yargıtay 4. CD., 2021/14046 E., 2021/21980 K., Karar Tarihi:20.09.2021, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:26.02.2022.

¹⁰⁷ Bkz; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, m.6.

¹⁰⁸ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.430-431; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s. 505.

¹⁰⁹ Nevzat Toroslu / Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 26. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2021, s.111.

varlığının onur, şeref ve saygınlık gibi unsurları olması nedeniyle hakaret suçunun konusunun insanın kendisi olduğu ifade edilebilir¹¹⁰.

1.2.3.4 Hareket

Kanun hükmünde, hakaret suçunun oluşabilmesi için mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat etme ile sövme şeklindeki iki seçimlik hareketten birinin gerçekleşmiş olması gerektiği düzenlenmiştir. Mülga TCK'ya göre farklı düzenlenen yürürlükteki TCK'da seçimlik hareketler, hakaret ve sövme suçlarını birbirinden ayırmak için değil, suçun maddi unsurlarından hareket kısmının belirlenmesi bakımından değerlendirilmektedir¹¹¹.

Somut Bir Fiil veya Olgu İsnadında Bulunma:

Somut bir fiil veya olgu isnat etme şeklindeki seçimlik harekette, isnat edilen fiil veya olgunun somut nitelikte olması lazımdır. Diğer bir deyişle, doğruluğu veya yanlışlığı ortaya konulabilecek, ispat edilmesi mümkün olacak şekilde somut olarak nitelendirilebilecek fiil veya olgunun varlığı gerekmektedir. Dolayısıyla, doğrulanabilir nitelikte olmayan ve bir değer yargısını ifade eden sözler bu kapsama girmemektedir. Örneğin “*adi*”, “*şerefsiz*” gibi sözler sarf etmek somut bir fiil veya isnat içermemektedir. Fakat bu tür ifadeler diğer seçimlik hareket olan sövme kapsamında yer almaktadır¹¹². İsnat edilen fiil veya olgunun gerçeği yansıtması halinde TCK'nın İsnadın ispatı başlıklı 127. maddesi gündeme gelecektir.

Sövme:

Sövme fiili, kişinin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte soyut, olumsuz değer yargısını ifade eden her türlü araçla işlenebilmesi mümkün olup, belirli bir şekle tabi değildir¹¹³. Doktrinde, sövme fiilinin salt icrai bir fiille işlenmesi gibi bir şartın söz konusu olmadığı; elini uzatan kişinin elini sıkmamak, verilen selamı almamak şeklinde ihmal suretiyle de sövme fiilinin işlenebilmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir¹¹⁴. Mağdura yönelik somut bir fiil

¹¹⁰ Coşkun, **a.g.m.**, s.40-41.

¹¹¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.506.

¹¹² Sınar, **Hakaret Suçu**, s. 434.; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.506

¹¹³ Sınar, **Hakaret Suçu**, s. 436.

¹¹⁴ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.512.

veya olguda bulunulmaksızın kötü bir vasıftan bahsedilmesi; kötü bir huy, hastalık yakıştırması veya fiziksel kusurları ortaya koyacak şekilde söylemde bulunma halinde sövme seçimlik hareketi gerçekleşmiş dolayısıyla hakaret suçu işlenmiş olacaktır¹¹⁵.

Sövme fiili yönünden beddua etmek tartışmalı bir husustur. Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarına göre tanrısar ceza dileme, beddua niteliğı taşıyan ve onur, şeref ve haysiyeti rencide edici mahiyette olmayan “Allah belanı versin”, “Allah kahretsin” gibi sözler hakaret olarak değerdendirilemeyecektir¹¹⁶. Fakat Yargıtay’ın başka bir kararında ise mahkeme hakimine hitaben “Allah belanı versin, adalet mülkün temeli değildir” şeklindeki ifadenin, hakaret suçunu oluşturduğuna hükmettiğı görölmektedir¹¹⁷. Yine Yargıtay tarafından, kamu görevlisine karşı söylenen “Allah belanızı versin, benim çoluğumun çocuğumun ekmeğini yediniz sizin de çoluğunuzdan çıksın” şeklindeki sözler rahatsız edici, kaba ve nezaketsiz olarak değerdendirilmiş fakat muhatapların şeref ve saygınlıklarını rencide edici nitelikte olmadığı gerekçesiyle hakaret suçundan ceza verilemeyeceğine hükmedilmiştir¹¹⁸.

Huzurda Hakaret ve Gıyapta Hakaret Ayrımı:

Kanun hükmü, hakaret suçunun huzurda veya gıyapta işlenmesi açısından sonuç itibariyle bir farklılık arz etmediğini, suçun oluşması için gereken şartların farklı olduğunu düzenlemektedir. Buna göre, fail tarafından mağdura yönelik olarak mağdurun huzurunda herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan doğruya hakaret suçunun işlenmesi için ek bir şart bulunmamaktadır. Fakat kanun metninde belirtildiğı üzere, mağdurun gıyabında edilen hakaretin cezalandırılabilmesi için hakaret fiilinin en az üç kişiyle ihtilat etmesi şartı aranmaktadır¹¹⁹. İhtilat, failin bir arada veya dağınık vaziyetteki en az üç kişiyle görüşerek, mağdurun onur, şeref ve saygınlığına yönelik rencide edici fiil veya sözleri doğrudan aktarması olarak

¹¹⁵ Üzölmez, **a.g.m.**, s.49.

¹¹⁶ Yargıtay 18. CD., 2019/9176 E., 2020/4619 K., Karar Tarihi:18.02.2020, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:31.12.2021.

¹¹⁷ Yargıtay 9. CD., 2008/10995 E. 2010/4198 K., Karar Tarihi:12.04.2010, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹¹⁸ Yargıtay 8. CD., 2017/5584 E. 2019/4626 K., Karar Tarihi:01.04.2019, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:26.02.2022.

¹¹⁹ Yargıtay 2. CD., 2021/7564 E., 2021/20598 K., Karar Tarihi:06.12.2021, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:26.02.2022.

tanımlanabilir¹²⁰. İhtilat edilen kişiler, işlenen fiilin hakaret teşkil ettiğini idrak edebilecek durumda olmalıdır. Akıl hastalığı, yaş küçüklüğü, sarhoşluk gibi nedenlerle işlenen fiilin hakaret olduğunu idrak edemeyenler ihtilatın belirlenmesinde dikkate alınamazlar¹²¹. İhtilat, suçun oluşması diğer bir deyişle fiilin hakaret teşkil etmesi için gereken bir şart olmayıp failin hakaret içerikli fiilinin cezalandırılabilmesi için gereken bir şarttır. Buna objektif cezalandırılabilme şartı denilebilir¹²².

TCK'nın 125/2. maddesinde bazı iletişim araçları yoluyla hakaret fiilinin işlenmesini huzurda hakaret ile eşit seviyede tutmaktadır. Burada önem arz eden husus bahsedilen araçlarla gerçekleştirilen hakaret eyleminin muhataba yönelik olmasıdır¹²³. Buna göre gıyapta hakaret için gerekli olan üç kişi ile ihtilat etme şartı iletişim araçlarıyla gerçekleşen hakaret fiilinde aranmaz. İletin doğrudan doğruya mağdura yönelik olduğunun kabul edilebilmesi için hakaretin ilk olarak mağdur tarafından öğrenilmesi yani iletinin mağdurun adresine, e-posta adresine veya telefonuna gönderilmesi gerekmektedir. Zira bu iletilerin mağdura değil de 3. kişilere gönderilmesi halinde gıyapta hakaret gündeme gelecektir ve ihtilat şartı aranacaktır¹²⁴. Yargıtay, ileti yoluyla hakarete failin, kullandığı iletişim aracı ile mağduru hedef aldığını bilmesi ve mağdurun hakareti öğrenmesi kastıyla hareket etmesi halinde huzurda hakaret uyarınca cezalandırılabilceğini; fakat ileti mağdurdan başka birisine gönderilmesine rağmen mağdur tarafından tesadüfen öğrenilmesi halinde ise huzurda hakaretin oluşmayacağını kabul etmektedir. Bu kapsamda, Yargıtay tarafından, sanığın, eşinin babasıyla telefonda konuşurken eşinin de orada bulunması ve babasının hoparlörü açarak konuşulanları kızına da dinlettiği olayda; sanığın, eşinin babasının yanında olduğunu ve konuşulanları bildiğini gösterir delil bulunmadığını, bu nedenle huzurda hakaretin oluşmadığına, ayrıca gıyapta hakaretin oluşması için gerekli olan 3 kişiyle ihtilat etme şartının da oluşmadığına dolayısıyla sanığın hakaret

¹²⁰ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.439.

¹²¹ Üzülmmez, **a.g.m.**, s.53.

¹²² Üzülmmez, **a.e.**, s.53.

¹²³ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.516.

¹²⁴ Muzaffer Hatipoğlu / Ali Parlar, **Ceza Hukuku ve Özel Hukukta Hakaret Suçları ve Tazminat Davaları**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2008, s. 13-14.

suçundan cezalandırılmayacağına hükmetmiştir¹²⁵. Failin hakaret içeren iletiyi yalnızca bir kişiye göndermesine rağmen o kişi tarafından bu iletinin başka kişilere yayılması halinde de ihtilat unsurunun gerçekleşmediğinden fail cezalandırılmaz¹²⁶.

1.2.4 Suçun Manevi Unsuru

TCK'nın 21. maddesine göre, kast, suçun kanuni tanımında belirtilen unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yine kanunun 22/2. maddesine göre de taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık nedeniyle bir eylemin suçun kanuni tanımında belirtilen neticesinin öngörülmeyle gerçekleştirilmesi olup taksirle işlenen eylemler ancak kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılabilir.

Genel kastla işlenebilen hakaret suçunda failin belirli bir saikle hareket etmesi aranmaz¹²⁷. Suçun oluşması için failin, gerçekleştirmiş olduğu fiilin mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olduğunu bilmesi ve bunu istemesi yeterlidir¹²⁸. Dolayısıyla failin kastı, mağdurun huzurunda veya en az üç kişi ile ihtilat edecek şekilde mağdurun gıyabında gerçekleştirmiş olduğu fiilin mağduru aşağılayıcı, küçük düşürücü bir anlam taşıdığını ve bunu bile isteye gerçekleştirdiğine yönelik olmalıdır¹²⁹. Bu doğrultuda, kimseyle paylaşma amacı olmaksızın tutulan bir günlükteki notların veya tesadüfen duyulan sözlerde ihtilat kastı olmadığından hakaret suçunun oluştuğundan bahsedilemeyecektir¹³⁰. Failin hakaret kastının bulunup bulunmadığı birçok yönden incelenmelidir. Failin kullanmış olduğu sözlerin ve suçun işlenişindeki davranış biçimlerinin, fail ile mağdur arasındaki kişisel ilişki ve bağın, fail ile

¹²⁵ Yargıtay 4. CD., 2021/30200 E., 2021/25165 K., Karar Tarihi:21.10.2021, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:26.02.2022.

¹²⁶ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.439.; karşı görüş için Üzülmüş, **a.g.e.**, s.53.

¹²⁷ Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.520; Sınar, **Hakaret Suçu**, s.441; Yargıtay 2. CD., 2011/24094 E., 2013/3387 K., Karar Tarihi:20.02.2013, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹²⁸ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.524.

¹²⁹ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.441.

¹³⁰ Durmuş Tezcan / Mustafa Ruhan Erdem / Rifat Murat Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.658; Sınar, **a.g.e.**, s.441.

mağdurun içerisinde bulunduğu toplumsal koşulların incelenmesi ve buna göre bir değerlendirme yapılması gerekmektedir¹³¹.

Hakaret suçunun olası kastla işlenip işlenemeyeceği de tartışmalı bir konudur. TCK'nın 21/2. maddesinde, suçun kanuni tanımında belirtilen unsurların gerçekleşebileceğinin öngörülmesine rağmen fiilin işlenmesi hali olası kast olarak tanımlanmıştır. Failin hakaret içeren eyleminin mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olduğunu bilmesine rağmen eylemi gerçekleştirmesi halinde olası kastla hareket ettiği kabul edilmektedir¹³². Örneğin, fail üçüncü bir kişiyle konuşurken mağdurun da duyma ihtimalinin olduğunu bilmesine rağmen mağdura yönelik hakaret içeren bir eylemde bulunursa failin olası kastla hakaret suçunu işlediği kabul edilecektir¹³³. Hakaret suçunun olası kastla işlendiğinin kabul edilmesi halinde TCK 21/2. madde uyarınca cezada indirimle gidilecektir. Fakat bu görüşte olmayan Yargıtay, hakaret suçunun sırf hareket suçu olması gerekçesiyle olası kastla işlenemeyeceğini kabul etmektedir¹³⁴.

1.2.5 Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka uygunluk nedeninin bulunması halinde, fiilin hukuka aykırılığı ortadan kalkacağından fiil suç olmaktan çıkacaktır¹³⁵. Hakaret suçuna ilişkin hukuka uygunluk sebebi olarak; haber verme ve eleştiri hakkı, iddia ve savunma dokunulmazlığı, isnadın ispatı sayılabilir. İsnadın ispatının hukuki niteliği hususunda doktrinde görüş birliği bulunmamakta olup çalışmamızın cezayı kaldıran veya azaltan haller başlığı altında incelenmiştir.

¹³¹ Yargıtay 4. CD., 2008/9987 E., 2009/9621 K., Karar Tarihi:20.05.2009, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹³² Artuk / Gökcen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.524.

¹³³ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.442.

¹³⁴ Yargıtay 2. CD., 2012/3647 E. , 2012/2455 K., Karar Tarihi:08.02.2012, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹³⁵ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.442.

1.2.5.1 Mağdurun rızası

Şeref, bireyin manevi varlığının vazgeçilmez bir parçası olduğundan mutlak şekilde üzerinde tasarrufta bulunabileceği haklardan değildir. Dolayısıyla hakaret suçunda, mağdurun rızasının bulunması hukuka uygunluk sebebi olarak sayılamaz¹³⁶.

1.2.5.2 Haber verme ve eleştiri hakkı

Haber verme hakkı, 1982 Anayasası'nın 28/2. maddesi ile anayasal güvence altına alınan basın özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır¹³⁷. Eleştiri hakkı haber verme hakkının tezahürlerinden olsa da haber konusuna ilişkin değer yargılarını da içermektedir¹³⁸. Haber verme hakkı, anayasal güvence altına alınan temel bir hak olmakla birlikte hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilebilmesi için belli kriterlere sahip olması gerekmektedir. Örneğin kişilik hakları gibi diğer temel haklar ihlal edilmeksizin haber verme hakkı kullanılabilir¹³⁹. Haber verme ve eleştiri hakkının sınırlarını belirleyen belirli bazı kriterler şu şekilde belirtilebilir: gerçeklik, güncellik, kamu yararı ve kamusal ilgi, konu ile ifade arasındaki düşünsel bağlılık¹⁴⁰.

1.2.5.3 İddia ve savunma dokunulmazlığı

TCK'nın 128. maddesinde düzenlenen iddia ve savunma dokunulmazlığına göre, gerçekleşmiş bir olayla ilgili olarak olayı gerçekleştiren veya gerçekleştirmesine katkı sağlamış olan kişilere ilişkin ihbarda veya şikayette bulunulması halinde hakaret suçundan ceza verilemeyecektir. Savunma dokunulmazlığı da adli veya idari makam nezdinde savunma yapma durumunda olan kişinin, savunma hakkını korku, baskı ve endişeden uzak şekilde kullanabilmesini amaçlamaktadır. Burada önem arz eden husus, isnat, değerlendirme ve savunmaların gerçek ve somut vakıalara dayanması ve ayrıca uyumsuzlukla bağlantılı olması gerekmektedir¹⁴¹.

¹³⁶ Üzülmüş, **a.g.e.**, s.55,56.

¹³⁷ Sahir Erman, **Hakaret ve Sövmeye Suçları**, İstanbul, 1989, s.153.

¹³⁸ Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.514.

¹³⁹ Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.e.**, s.516.

¹⁴⁰ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.443-444-445, Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.514-515.

¹⁴¹ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.446-447; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.517.

1.2.6 Suçu Etkileyen Nedenler

1.2.6.1 Suçun nitelikli unsurları

Hakaret suçunun nitelikli unsurları, TCK'nın 125. maddesinin 3 ve 4. fıkralarında, kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenmesi; dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı işlenmesi; kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle işlenmesi ve aenen işlenmesi şeklinde düzenlenmiştir.

Kamu Görevlisine Karşı Görevinden Dolayı İşlenmesi:

Hakaretin kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenmesi halinde aranacak en önemli şart sadece hakaret suçunun mağdurunun kamu görevlisi olması değildir. Aynı zamanda mağdur konumunda olan kamu görevlisinin görevi nedeniyle hakarete uğraması gerekmektedir. Aksi takdirde hakaret suçunun nitelikli halinden bahsedilemez¹⁴². Kamu görevlisinin görevi nedeniyle hakarete uğraması şeklindeki nitelikli hal için fiilin görev esnasında işlenmesi şartı bulunmadığı gibi kamu görevlisi görevinden ayrıldıktan sonra da göreviyle ilgili hakarete uğradığı zaman suçun nitelikli halinin oluştuğu kabul edilecektir¹⁴³. Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hakaret suçunun bir diğer önem arz eden özelliği ise suçun şikayete bağlı olmaksızın re'sen soruşturma ve kovuşturmayaya tabi olmasıdır. Kanun koyucunun kamu görevlilerine karşı işlenen hakaret suçunda hem yaptırımın ağırlaştırılması hem de yargılama yönünden bir imtiyaz tanınması çağdaş, demokratik toplum düzeni ile bağdaşmamaktadır¹⁴⁴.

Dini, Siyasi, Sosyal, Felsefi İnanç, Düşünce ve Kanaatlerini Açıklamasından, Değiştirmesinden, Yaymaya Çalışmasından, Mensup Olduğu Dinin Emir ve Yasaklarına Uygun Davranmasından Dolayı İşlenmesi:

Hakaret suçunun dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı işlenmesinde din ve ibadet özgürlüğüne ek olarak düşünceyi açıklama

¹⁴² Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.520; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.512; Yargıtay 9. CD., 2008/10995 E., 2010/4198 K., Karar Tarihi:12.04.2010, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹⁴³ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.448.

¹⁴⁴ Sınar, **a.e.**, s.449.

özgürlüğünün de koruma altına alındığı görülmektedir. Kanun metninin mefhum-u muhalifinden, dinin emir ve yasaklarına uymayan birisine karşı bu nedenle hakarete bulunulması halinde suçun temel şeklinden ceza verilmesi gerekmektedir. Örneğin namaz kılan birisine bu nedenle hakaret edilmesi halinde suçun nitelikli hali oluşurken namaz kılmaması nedeniyle birisine hakaret edilmesi halinde suçun temel şeklinden ceza verilecektir¹⁴⁵. Bu şekilde bir ayırım gözetilmesi doktrinde eleştirilmektedir¹⁴⁶.

Kamu Görevlisine Karşı Görevinden Dolayı İşlenmesi:

Hakaret suçunun kişinin mensup olduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle işlenmesi, mağduru rencide etmek amacıyla mağdurun mensup olduğu ve inandığı değerlere ilişkin aşağılayıcı, alay içerikli ifadelerde bulunulması hem din ve vicdan özgürlüğünün ihlali hem de mağdurun onur, şeref ve saygınlığını inciteceği düşüncesiyle hakaret suçunun nitelikli hali olarak kanunda düzenlenmiştir¹⁴⁷. TCK'nın 125/3-c maddesinde düzenlenen hakaret suçunun nitelikli hali ile Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama başlıklı TCK'nın 216/3. maddesi birbirine karıştırılmamalıdır. Hakaret suçunun nitelikli halinde cezalandırılan husus, soyut ve genel anlamda dini değerlerin aşağılanması olmayıp bu değerler üzerinden somut ve belirli bir kişiye karşı hakarete bulunulmasıdır. Dolayısıyla hakaret oluşturan ifadelerin belirli veya belirlenebilir kişi veya kişilere karşı olup olmadığı dikkate alınmalıdır¹⁴⁸.

Alenen İşlenmesi:

Kanunun 125/4. maddesinde hakaret suçunun aleni şekilde işlenmesinin suçun ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edildiği düzenlenmektedir. Suçun aleni olarak işlenmesi, hakaret fiilinin belirsiz sayıda kişiler tarafından bu fiilin içeriğini öğrenmelerine imkan tanıyacak bir biçimde gerçekleşmesi anlamına gelmektedir¹⁴⁹. Aleniyetin gerçekleşmesi için hakaret eyleminin görülmesi veya duyulması olanağının oluşturulması yeterli olup ayrıca hakaret eyleminin diğer

¹⁴⁵ Üzülmüş, **a.g.e.**, s.54.

¹⁴⁶ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.655.; Sınar, **Hakaret Suçu**, s.449.

¹⁴⁷ Sınar, **a.e.**, s.450.

¹⁴⁸ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.656.

¹⁴⁹ Ahmet Caner Yenidünya / Mehmet Emin Alşahin, "Bireyin Şerefine Karşı Suçlar", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:68, 2007, s.74.

kişilerce gerçekten görülmüş veya duyulmuş olması şartı aranmaz¹⁵⁰. Ayrıca aleniyet için hakaret eyleminin huzurda veya gıyapta işlenmiş olması arasında bir fark bulunmamaktadır¹⁵¹.

Yargıtay, ağırlaştırıcı neden olarak öngörülen aleniyet unsurunun gerçekleşmiş olması için hakaret suçunun işlendiği olay yerinde başka insanların bulunmasının yeterli olmadığını, hakaret teşkil eden eylemin belirsiz sayıda kişiler tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme ihtimalinin bulunması gerektiğini, hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın herkese açık yerlerde eylemin işlenmesi gerektiğini ifade etmektedir¹⁵². Bu kapsamda tanığa ait Facebook hesabının herkese açık olduğu iddiasıyla yapılan yorumun herkes tarafından görülebildiğine bu nedenle de aleniyet unsurunun gerçekleştiği yönündeki iddialar karşısında tanığa ait Facebook hesabının herkese açık olup olmadığının yerel mahkeme tarafından tespit edilmesi gerektiğine hükmetmiştir¹⁵³.

1.2.6.2 Cezayı kaldıran veya azaltan halleri

Haksız Bir Fiile Tepki Olarak Suçun İşlenmesi:

TCK'nın 129/1. maddesinde, hakaret suçunun haksız bir fiile tepki niteliğinde işlenmesi özel bir haksız tahrik hali olarak düzenlenmiş ve cezada indirimle gidilmesinin yanı sıra somut olayın özelliklerine göre yapılacak değerlendirme neticesinde ceza vermektan vazgeçilmesine de karar verilebileceği belirtilmiştir.

Haksız bir fiile tepki olarak işlenen hakaret suçuna ilişkin özel haksız tahrik hali olarak düzenlenen 129/1. maddede, TCK 29. maddede düzenlenen genel haksız tahrik hükmünden farklı olarak, hakaret teşkil eden eylemin hakaret suçunun mağduru yönünden bir hiddet veya elem oluşturmaları şartı aranmamakta olup, tepki vermeyi gerektirecek ağırlıkta olması yeterli

¹⁵⁰ Parlar / Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.137.

¹⁵¹ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.656

¹⁵² Yargıtay 2. CD., 2011/30056 E., 2013/17181 K., Karar Tarihi:25.06.2013; Yargıtay 2. CD., 2009/2196 E., 2010/3901 K., Karar Tarihi:15.02.2010, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹⁵³ Yargıtay 4. CD., 2020/12636 E., 2021/1495 K., Karar Tarihi: 19.01.2021, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:27.02.2022.

görülmektedir¹⁵⁴. Ayrıca haksız fiil ile hakaret suçu arasında neden sonuç ilişkisinin bulunması halinde hakaret suçunun haksız fiile karşı tepki olarak işlendiğinden bahsedilebilecektir¹⁵⁵.

Haksız fiilin hakaret suçunun failine yönelik işlenmesi şeklinde bir şart bulunmamakta olup üçüncü kişilere karşı yönelen haksız fiile tepki olarak da hakaret suçunun işlenmesi halinde özel haksız tahrik düzenlemesi gündeme gelecektir. Fakat söz konusu hakaret suçunun haksız fiili gerçekleştiren kişi dışındaki üçüncü kişilere yönelmesi halinde özel haksız tahrik düzenlemesi uygulanamayacaktır¹⁵⁶.

Suçun Kasten Yaralama Suçunu Tepki Olarak İşlenmesi:

TCK'nın 129/1. maddesinde haksız bir fiile karşı olarak hakaret suçunun işlenmesi düzenlenmiş iken 129/2. maddede özel bir suç tipi olan kasten yaralama suçuna özgü bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre kasten yaralama suçuna tepki niteliğinde hakaret suçunun işlenmesi halinde faile ceza verilmez. Dolayısıyla haksız fiile karşı işlenen hakaret suçunda ceza verilmesinden vazgeçilebilir iken kasten yaralamaya tepki olarak hakaret suçunun işlenmesi halinde ise ceza verilmeyecektir. Kanun hükmünde kasten yaralama suçunun varlığı aranmakta olup yaralamanın belirli bir ağırlığa ulaşması şartı aranmamaktadır. Kasten yaralama suçunun teşebbüs aşamasında kalmış olması halinde dahi hakaret fiilinden dolayı faile ceza verilmemesi gerekir¹⁵⁷.

Kasten yaralama suçunun hakaret fiilini işleyen kişiye karşı gerçekleşmiş olması gibi bir şart aranmamaktadır. Fakat hakaret eyleminin kasten yaralama suçunu işleyen kişiye karşı işlenmesi gerekmektedir. Örneğin, kasten yaralama suçunu işleyen kişinin anne, baba veya eşine karşı hakaret eyleminde bulunulması halinde cezasızlık söz konusu olmayacaktır¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.452; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.524; Yargıtay 2. CD., 2008/1261 E., 2008/5306 K., Karar Tarihi:01.04.2008, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:15.04.2022.

¹⁵⁵ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.666.

¹⁵⁶ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.452.; Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.666.

¹⁵⁷ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.453.

¹⁵⁸ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.526.

Karşılıklı Hakaret:

Kanunun 129/3. maddesine göre karşılıklı şekilde işlenen hakaret suçundan dolayı tarafların cezasında indirimine gidilebileceği gibi ceza vermekten vazgeçilmesi de mümkündür. Karşılıklı hakaretin söz konusu olabilmesi için tarafların birbirlerine karşı işledikleri eylemlerin hakaret suçuna ilişkin olması gerekmektedir. Her ne kadar hakaret suçunun seçimlik hareketlerinin karşılıklı şekilde gerçekleşmesi yeterli olsa da taraflardan birinin hakaret eylemine karşılık kasten yaralama suçunu işlemesi halinde kasten yaralama suçunu işleyen failin karşılıklı hakaret nedeniyle hafifletici neden veya cezasızlık nedeninden faydalanabilmesi mümkün değildir¹⁵⁹. Bu durumda özel tahrik hükmü değil ancak koşulları gerçekleşmiş ise TCK'nın 29. maddesinde düzenlenen genel tahrik hükümleri gündeme gelecektir¹⁶⁰.

İlk hakaret eylemini gerçekleştiren kişinin haksız olması gerekmektedir. Şayet ilk hakaret eylemini gerçekleştiren kişi bir hakkını kullanmakta ise ve diğer taraf da buna karşılık bir hakaret eyleminde bulunur ise bu kişinin hafifletici neden veya cezasızlık nedeninden faydalanabilmesi mümkün olmayacaktır¹⁶¹. Fakat ilk hakaret eyleminin haksız olması yeterli olup eylemi gerçekleştiren kişinin cezalandırılabilir olması gibi bir şart söz konusu değildir¹⁶². Örneğin, yasama dokunulmazlığından faydalanan kişi tarafından hakarete uğrayan kişinin de hakarete bulunması halinde TCK 129/3. hükmü gereğince hafifletici neden veya cezasızlık nedeni uygulanabilecektir¹⁶³.

Hakaret teşkil eden fiile karşılık yine hakaret teşkil eden fiil işlenmelidir¹⁶⁴. İkinci fiilin hakaret dışında bir fiil olması halinde başka bir suç oluşacağından TCK 129/3. madde uygulanamayacaktır. Bununla birlikte özel nitelikli tahkir suçları açısından bu hükmün uygulama alanı bulunmayacağı ifade edilebilir. Örneğin hakaret teşkil eden fiile karşılık TCK

¹⁵⁹ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.535.

¹⁶⁰ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.455.

¹⁶¹ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.455.; Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.671.

¹⁶² Tezcan / Erdem / Önok, **a.e.**, s.671.

¹⁶³ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.515.; Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.669.

¹⁶⁴ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.526.

299. maddede düzenlenen cumhurbaşkanına hakaret suçunun işlenmesi halinde söz konusu düzenlemeden faydalanılamayacaktır¹⁶⁵.

İsnadın İspatı:

Kanunun 127. maddesinde düzenlenen isnadın ispatı müessesinin hukuki niteliğine ilişkin doktrinde fikir birliği mevcut değildir. Bir görüşe göre, isnadın ispatı hukuka uygunluk nedenidir¹⁶⁶. Diğer bir görüşe göre ise, isnadın ispatı bir cezasızlık nedenidir¹⁶⁷. Eylemin suç olması niteliği varlığını devam ettirdiğinden ve fail iddiasını belirlenen şartlar altında ispat etmek suretiyle cezalandırılmaktan kurtulduğu için bir şahsi cezasızlık nedeni olarak değerlendirilmesi daha makul olacaktır¹⁶⁸.

İsnadın ispatına ilişkin Anayasa'nın 39. maddesinde kamu görev ve hizmetinde bulunanlarla ilişkin düzenleme yer almaktadır. Anayasadaki düzenleme uyarınca, kamu görev ve hizmetinde bulunanlara yönelik görev ve hizmetleriyle ilgili olarak gerçekleştirilen isnatlardan dolayı ispat hakkının tanınması anayasal bir zorunluluktur¹⁶⁹.

İsnadın ispatına yönelik kanun hükmünde belirli şartlar düzenlenmiştir¹⁷⁰. Buna, suç oluşturan bir fiile ilişkin isnatta bulunulması; konusu seç teşkil etmeyen bir fiile ilişkin isnatta bulunulması halinde isnadın ispatı için kamu yararının bulunması; hakaret suçu mağdurunun kendisine yöneltilen isnadın ispatına razı olması ve mahkeme tarafından faile ispat hakkı tanınması hallerinde isnadın ispatı söz konusu olmaktadır.

Suç oluşturan bir fiile ilişkin isnatta bulunulması halinden bahsedebilmek için hakaret eyleminin yöneltildiği kişinin isnat edilen fiil kapsamında yargılanıp mahkumiyetine karar verilmiş olması gerekmektedir. Bu varsayımda hakaret eylemini gerçekleştiren kişiye ceza verilmez. Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere hakaret eyleminin yöneltildiği kişi hakkında isnat edilen fiil

¹⁶⁵ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.668.; Sınar, **a.g.e.**, s.455.

¹⁶⁶ Üzülmöz, **a.g.e.**, s.60.

¹⁶⁷ Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.673; Ayrıca şahsi cezasızlık nedeni olduğu görüşü olduğuna ilişkin bakınız; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.521.

¹⁶⁸ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.456.

¹⁶⁹ Üzülmöz, **a.g.e.**, s.60; Tezcan / Erdem / Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s.674; Sınar, **Hakaret Suçu**, s.456.

¹⁷⁰ Sınar, **a.e.**, s.458.

kapsamında kesinleşmiş mahkumiyet kararının varlığı aranmaktadır¹⁷¹. Dolayısıyla isnat edilen fiil kapsamında hakaret eyleminin yöneltildiği kişi hakkında bir ceza muhakemesi faaliyeti yapılmamış veya yapılan ceza muhakemesi neticesinde beraat, davanın reddi, ceza verilmesine yer olmadığı gibi kararlara hükmedilmesi halinde isnadın ispatlanmış olacağından bahsedilemeyecektir. Bunun sonucunda da fail hakaret suçundan cezalandırılacaktır¹⁷². Hakaret eyleminin yöneltildiği kişi hakkında isnat edilen fiille ilgili olarak takipsizlik kararı verilmesi; zamanaşımı, af veya şikayetten vazgeçme gibi durumların ortaya çıkmasında da isnat ispat edilememiş sayılacaktır¹⁷³. Güvenlik tedbirine hükmedilmesi halinde ise isnat ispat edilmiş sayılacaktır¹⁷⁴. Ayrıca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi halinde sonuç itibarıyla verilen bir ceza hükmü olduğundan ve ceza hükmünün açıklanmasının geriye bırakıldığı gerekçesiyle isnadın ispat edilmiş sayılması gerekmektedir. Zira CMK'nın 231. maddesinde düzenlendiği üzere, sanık hakkında hükmolunan cezanın iki yıl veya daha az süreli bir hapis veya adli para cezası olması halinde mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebileceği için sanığın atılı suçu işlediğinin sabit olduğu kabul edilebilir. Aksi yöndeki görüş ise hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararının herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacağı gerekçesiyle isnadın ispat edilememiş sayılacağını ileri sürmektedir¹⁷⁵.

Konusu suç teşkil etmeyen bir fiil isnadında ise ispat hakkının kullanılabilmesi için isnat edilen fiilin ispatlanmasında aranan şartlardan birisi kamu yararının bulunmasıdır. Kamu yararının varlığına davayı gören mahkeme karar verecektir. Dolayısıyla, hakaret eylemi yöneltilen kişi ispat talebinde bulunmasa hatta ispata rıza göstermese dahi mahkeme olayda kamu yararının bulunduğu kanaatine varır ise isnadın ispatı hakkını tanıyacaktır. İsnadın ispatında aranan kamu yararı için isnadın toplumun bütününe veya bir kesimini ilgilendirip ilgilendirmediğinin araştırılması gerekmektedir¹⁷⁶. İspat hakkının tanındığı bir diğer durum ise, hakaret eyleminin

¹⁷¹ Yargıtay 2. CD., 2008/1261 E., 2008/5306 K., Karar Tarihi:01.04.2008, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:30.12.2021.

¹⁷² Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.537., Sınar, **Hakaret Suçu**, s.458; Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.g.e.**, s.523.

¹⁷³ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.459., Üzülmüş, **a.g.e.**, s.62.

¹⁷⁴ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.459.

¹⁷⁵ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.459.

¹⁷⁶ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.g.e.**, s.538.

yöneltildiği kişi tarafından kendisine isnat edilen fiilin ispatını talep etmesi veya ispat edilmesine rıza göstermesidir.

İsnadın ispatına ilişkin kanun maddesinin ikinci fıkrasında, kişiye ispat edilmiş fiilinden bahsederek hakaret edilmesi halinin bir cezasızlık nedeni oluşturmadığı ve hakaret suçunun oluştuğu gerekçesiyle cezaya hükmedileceği düzenlenmiştir.

1.2.7 Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1.2.7.1 Teşebbüs

Kanun koyucu tarafından, hakaret suçunun oluşabilmesi için hakaret teşkil eden fiilin mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide etmesi yeterli görüldüğünden ve mağdurun rencide olmasını bir unsur olarak aramadığından hareketle soyut tehlike suçudur. Ayrıca hakaret suçu, bir soyut tehlike suçu olduğundan kural olarak hakarete teşebbüs mümkün değildir. Fakat icra hareketlerinin parçalara ayrılabilirdiği durumlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması gündeme gelebilecektir. Örneğin failin mektup yoluyla hakarete bulunmuş olması varsayımında, mektup mağdura ulaşmaz ise teşebbüs hükümleri söz konusu olabilecektir¹⁷⁷.

1.2.7.2 İştirak

İştirak, hakaret suçu yönünden bir özellik göstermemektedir¹⁷⁸. Hakaret suçunun iştirak halinde işlenmesi de mümkün olup müsterek faillik doğrultusunda cezaya hükmedilecektir.

1.2.7.3 İçtima

Fail tarafından, aynı mağdura yönelik birden fazla kez hakaret suçu işlenmiş ise faile tek bir hakaret suçundan ceza verilir fakat bu ceza TCK 43/1. madde kapsamında zincirleme suç hükümleri doğrultusunda arttırılır¹⁷⁹. Burada önem arz eden husus, hakaret eylemlerinin aynı

¹⁷⁷ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.440; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.527.

¹⁷⁸ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.528; Tuba Kelep Pekmez, “Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu (TCK m.125)”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt:15, Sayı:43, 2020, s.557.

¹⁷⁹ Kelep Pekmez, **a.e.**, s.558.

kişiyne yönelik olması gerekmektedir¹⁸⁰. Aksi takdirde, mağdurların farklı olması halinde mağdur sayısınınca suç oluşacaktır¹⁸¹.

1.2.8 Soruşturma ve Kovuşturma Usulü

Hakaret suçunun soruşturma ve kovuşturma usulü TCK'nın 131. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun hükmüne göre, hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulması mağdurun şikayetine bağılı olup, suçun kamu görevlisine karşı işlenmiş olması hali bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. TCK'nın 73. maddesi uyarınca soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağılı olan suçlarda şikayet hakkının kullanılması için 6 aylık süre tanınmıştır. Buna göre, hakaret suçunun mağduru olan kişi 6 aylık süre içerisinde şikayet hakkını kullanmalıdır. Ayrıca hakaret suçu CMK'nın 253/1. maddesi uyarınca uzlaşmaya tabi suçlardan olup iddianame düzenlenmeden önce uzlaşma hükümlerinin uygulanması mağdur ve şüpheliye önerilmelidir.

Fakat hakaret suçu kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenmiş ise mağdurun şikayeti aranmaksızın re'sen soruşturma ve kovuşturma işlemleri yerine getirilecektir. Bunun gerekçesi, kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret edilmesi halinde yalnızca mağdurun onur, şeref ve haysiyeti değil ayrıca kamu yönetiminin de itibarının korunmasıdır¹⁸².

Kanunun 131/2. maddesi uyarınca da hakaret eyleminin mağduru şikayette bulunmadan önce öldüğü varsayımında hakaret eylemi ölmüş kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise ölen kişinin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoy ile eş veya kardeşleri tarafından şikayet hakkı kullanılabilecektir.

¹⁸⁰ Sınar, **Hakaret Suçu**, s.462.

¹⁸¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.528.

¹⁸² Sınar, **Hakaret Suçu**, s.464.

2. BÖLÜM: CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İLE ANAYASA MAHKAMESİNİN KONUYA YAKLAŞIMI

2.1 CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU

2.1.1 Genel Olarak

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun kökleri, kişiliklerini devlet ile bütünleştirmiş olan Roma imparatorlarına kadar uzanmaktadır. Roma imparatorları, kendilerine yöneltilmiş eleştirileri devlete karşı suç olarak kabul ettirmişlerdir. Bu kurum “*laes maistas*” olarak adlandırılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde monarşilerin ortadan kalkmasıyla birlikte cumhuriyet rejimlerinin egemen olması bu suçun işlerliğini azalmış olsa da devletin en üst makamını korumak amacıyla bu tarz fiiller suç olarak düzenlenmekte ve cezai yaptırımları bulunmaktadır¹⁸³.

Günümüzde, yürütme yetkisini kullanan makamlar yürütme organının yapısı göstermektedir. Yürütme yetkisinin tek bir makam tarafından kullanıldığı durumda tek yapılı yürütme (monist); iki makam arasında paylaşıldığı durumda ise iki yapılı yürütme (düalist) söz konusu olmaktadır. Yürütme yetkisinin halkın seçmiş olduğu devlet başkanı tarafından kullanılması halinde başkanlık sistemi; yetkisiz bir devlet başkanı ve yetkili bakanlar kurulu tarafından kullanılması halinde parlamenter sistem; halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulu tarafından birlikte kullanılıyorsa yarı başkanlık sistemi; yasama organı tarafından belirlenen bir kurul tarafından kullanılıyorsa meclis hükümeti sisteminden bahsedilmektedir¹⁸⁴.

Monist yürütmede, yürütme yetkisine bütünüyle tek bir organ sahiptir. Amerikan başkanlık sistemi ile İsviçre usulü meclis hükümeti sistemi monist yürütmenin bir örneğidir¹⁸⁵. Düalist

¹⁸³ Hasan Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:27, 2015, s.31.

¹⁸⁴ Abdurrahman Eren, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.849.

¹⁸⁵ Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 20. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2020, s.339.

yürütmede ise yürütme yetkisi devlet başkanı ile bakanlar kurulu arasında paylaştırılmıştır¹⁸⁶. Düalist yürütme, parlamenter sistemlerde görülmektedir. Parlamenter sistemlerde, devlet başkanının siyasi açıdan sorumluluğu bulunmamakta, bakanlar kurulunun yasama organına karşı siyasi sorumluluğu bulunmaktadır¹⁸⁷. Parlamenter sistemde, yürütme iktidarının kaynağını yasama iktidarından aldığı ve yasama iktidarına karşı sorumlu olduğu; başkanlık sisteminde ise yürütme iktidarının yasamadan iktidarından kaynaklanmadığı gibi yasama iktidarına karşı da sorumluluğunun bulunmadığı söylenebilir¹⁸⁸. Görüldüğü üzere, yasama ve yürütme organlarının oluşumları ve birbirleriyle olan ilişkileri hükümet sistemlerini belirlemektedir¹⁸⁹. Ayrıca devlet başkanı, ülkelerin yapısı ve yürütme biçimlerine göre farklı şekillerde adlandırılabilenekte olup örneğin cumhuriyet rejiminde cumhurbaşkanı, monarşi rejiminde ise kral şeklinde adlandırılmaktadır.

Almanya, İtalya gibi ülkelerde devlet başkanı parlamento tarafından seçilmektedir. Büyük Britanya, Belçika, İsveç gibi ülkelerde de anayasal monark olarak adlandırılan krallık makamı bulunmaktadır. Bu ülkelerde genel itibariyle Cumhurbaşkanı veya anayasal monark yürütme içerisinde ikincil konuma sahiptir. Anayasal monarklığın olduğu ülkelerde, bu makam temsili bir konuma sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya gibi ülkelerde yürütme organı tek kişi tarafından temsil edilmektedir. Bu kişi de halk oylamasıyla seçilen devlet başkanıdır. İsviçre’de ise yürütme görevi Federal Meclis tarafından seçilen ve yedi üyeden oluşan Federal Konsey olarak adlandırılan organa aittir¹⁹⁰.

Cumhuriyet rejimiyle yönetilen ülkelerde devlet başkanı genel itibariyle Cumhurbaşkanı olarak adlandırılmaktadır. Cumhurbaşkanı yürütmenin başı konumunda olmakla birlikte siyasi açıdan bir sorumluluğu bulunmadığından ikincil bir konuma sahiptir. Cumhurbaşkanı, yasama ile yürütme arasındaki dengeyi sağlayan ve temsilci görevler üstlenen bir makamdır.

¹⁸⁶ Serap Yazıcı, “1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı”, Prof. Dr. Erdal Onar’a Armağan, **Ankara Üniversitesi Yayınları**, Cilt:1, 2013. s.233.

¹⁸⁷ Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.287; Yazıcı, **a.g.m.**, s.233.

¹⁸⁸ Nur Uluşahin, “Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: ‘Yarı Başkanlık’tan İki Başlı Yürütme Yapılanması’na”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:52, Sayı:2, 2003, s.202.

¹⁸⁹ Erdal Onar, “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmesi Midir?”, Başkanlık Sistemi, Ankara: **Türkiye Barolar Birliği Yayınları**, 2005, s.70.

¹⁹⁰ İbrahim Ö. Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 16. Baskı, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2021, s. 132-133.

Cumhurbaşkanı, devletin başı sıfatıyla tarafsız bir hakem konumundadır¹⁹¹. Burada asıl iktidar kuvveti hükümettedir. Asıl iktidar kuvvetine sahip olan organ hükümet olduğundan parlamento önünde de sorumlu olan organ sadece hükümettir¹⁹².

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı konumu zaman içerisinde önemli değişikliklere uğramıştır. 1921 Anayasası, olağanüstü koşullarda ortaya çıkan çerçeve nitelikte geçici bir dönem anayasasıdır¹⁹³. 1921 Anayasası’nda yasama ve yürütme kuvvetleri TBMM’de toplanmakta, devletin meclis tarafından idare olunacağı düzenlenmektedir. Dolayısıyla, 1921 Anayasası bir devlet başkanı öngörmemekte, devlet başkanına ait olabilecek birtakım fonksiyonların Meclis başkanı tarafından yürütülmesini kabul etmektedir. 1922 yılında saltanatın kaldırılmasını takiben 29.09.1923 tarihli 364 sayılı Kanunla getirilen değişiklik ile devletin hükümet şekli olarak cumhuriyet kabul edilerek cumhuriyet ilan edilmiştir¹⁹⁴. Değişiklik ile aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı makamı da getirilerek hükümetin kuruluş usulü değiştirilmiştir. Ayrıca getirilen değişiklik, Meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanının seçileceğini ve Cumhurbaşkanı tarafından da Meclis üyeleri arasından bir başbakan seçileceğini düzenlemiştir¹⁹⁵.

1924 Anayasası hem meclis hükümeti hem de parlamenter rejimin özelliklerini taşımaktadır. Yasama ve yürütme yetkisinin Meclis’te toplanacağına ilişkin hüküm meclis hükümeti sisteminin özelliğini yansıtırken, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanılabileceğine ilişkin hükmü ise parlamenter rejimin özelliğini göstermektedir¹⁹⁶. Kuvvetler birliği özelliğinden hareketle meclis hükümet sistemine, görevler ayrılığı özelliğinden dolayı da parlamenter sisteme özgü nitelikler taşımaktadır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığının statüsü ilk kez 1924 Anayasasında kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir¹⁹⁷. 1924 Anayasası’nda, Cumhurbaşkanının devletin reisi olduğu, Meclis ve gerekli gördüğü

¹⁹¹ Tanör / Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.342-343; Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.30.

¹⁹² İbrahim Ö. Kaboğlu, **a.g.e.**, s.133.

¹⁹³ Ömer Anayurt, "1924 Anayasasında Meclis- Yürütme İlişkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:39, 1997, s.673.

¹⁹⁴ Atar, **a.g.e.**, s.43-44.

¹⁹⁵ Eren, **a.g.e.**, s.229.

¹⁹⁶ Atar, **a.g.e.**, s.44-45.

¹⁹⁷ Eren, **a.g.e.**, s.237.

takdirde Bakanlar Kuruluna başkanlık edeceği fakat Cumhurbaşkanlığı makamında olduğu sürece Meclis görüşmelerine katılamayacağı ve oy veremeyeceği düzenlenmiştir.

1961 Anayasasının 6. maddesinde, yürütme bir görev olarak belirtilmiş ve yürütme görevinin Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirileceği düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanının, Meclis tarafından seçileceği de belirtilmiştir. Cumhurbaşkanının Devletin başı olduğu, göreviyle ilgili işlemlerinden sorumlu olmadığı, sorumluluğun Başbakan ve Bakanlar Kuruluna ait olduğu düzenlenmiştir.

1982 Anayasasının, kabul edildiği ilk haliyle ve sonrasında gerçekleştirilen değişikliklerle devlet başkanını güçlendirme yönünde bir eğilim taşıdığı görülmektedir. Tarafsız bir konuma sahip olması gerekçesiyle Anayasa yapım sürecinde Cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması görüşü savunulmuştur¹⁹⁸. 1982 Anayasasının ilk halinde cumhurbaşkanına ilişkin düzenlemeler 101-106. maddelerde yer almıştır. Anayasanın ilk halinde Cumhurbaşkanlığı makamı, siyaset üstü bir konuma getirilerek denge denetleme mekanizması konumunda bir görevi icra etmekteydi.

1982 Anayasası, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşan ikili yürütme yapısına yer vermekle birlikte Bakanlar Kurulu'nu yürütmenin yetkili ve sorumlu kanadı olarak düzenlemiştir. Anayasa'nın 112. maddesinde, Başbakanın hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözettiği ve Bakanlar Kurulunun da Başbakan ile birlikte sorumlu olduğu düzenlenmekteydi. Dolayısıyla genel siyasetten sorumlu kılınan organ Başbakanlık makamıydı. Görüldüğü üzere, siyasi sorumluluk yürütmenin Bakanlar Kurulu kanadında olup Cumhurbaşkanı siyaset dışı konumda bulunmaktaydı¹⁹⁹. 1982 Anayasası, Cumhurbaşkanına tanımış olduğu güçlü yetkilerle klasik parlamenter sistemden ayrılmaktadır. Cumhurbaşkanı, yürütmenin sembolik bir organı olmaktan ziyade geniş yetkilerle donatılmıştır.

2007 yılında yapılan referandum ile Anayasa değişiklikleri gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler ile Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin de köklü bir değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişikliklerle

¹⁹⁸ Eren, **a.g.e.**, s.265.

¹⁹⁹ Eren, **a.e.**, s.889.

Cumhurbaşkanının Meclis tarafından seçilmesi usulü kaldırılarak, halk tarafından seçileceği düzenlenmiştir. 2007 Anayasa değişikliğiyle de günümüz demokrasisinin partiler demokrasisi olması nedeniyle bir kimsenin siyasi bir partinin desteği olmaksızın seçilmesinin mümkün olmaması, milletvekili olmayan bir kimsenin aday olabilmesi siyasi partilerin iradesine bağlanmış olması gibi nedenlerle Cumhurbaşkanının tarafsızlığı sıkça tartışma konusu olmuştur²⁰⁰.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini düzenleyen 104. maddede düzenlendiği üzere, Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve yürütme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu önemin bir kaynağı Türkiye Cumhuriyeti ve Türk milletinin birliğini temsil etmesinden almaktadır. Cumhurbaşkanlığı konumu sahip olduğu bu nitelikleri gereği devletin en üst konumunda yer almaktadır. Aynı zamanda, anayasanın uygulanması ve devlet organlarının düzenli ve uyumlu şekilde çalışmasını da cumhurbaşkanı temin etmektedir.

2017 yılında gerçekleştirilen referandum, hükümet sistemini baştan aşağı değiştiren önemli bir anayasa değişikliğini barındırmaktadır. Değişiklikle parlamenter sisteme son verilerek başkanlık sistemine geçilmiştir. Sistem adına ilişkin Türk tipi başkanlık sistemi, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi gibi farklı tabirler kullanılmaktadır. Yapılan değişiklik ile Bakanlar Kurulu kaldırılarak, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar sisteme dahil edilmiştir²⁰¹. Gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı, yürütme gücünü elinde bulunduran, ülke siyasetini yönlendiren, politikarlardan sorumlu kişi konumuna getirilmiş ve siyasi açıdan taraf niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla önceki sistemde Bakanlar Kurulunda olan siyasi sorumluluk artık Cumhurbaşkanına geçmiştir.

2.1.2 Suçun Kanuni Düzenlemesi

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, 765 sayılı mülga TCK'nın 158. maddesinde, 5237 sayılı TCK'nın da 299. maddesinde düzenlenmiştir. 5237 sayılı kanunda, eski kanundan farklı olarak

²⁰⁰ Bülent Yavuz, "2007 Anayasa Değişikliğinin Doğurduğu Tereddütler ve Çözüm Yolları", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1-2, 2008, s.1195.

²⁰¹ Eren, **a.g.e.**, s.886.

gıyapta hakaret şeklinde ayrı bir düzenlenmeye yer verilmemiş, hakaret ve sövme şeklindeki ayrım kaldırılarak hakaret terimi kullanılmış, ceza miktarlarında değişiklik yapılmış ve aleniyet unsuru suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir. Aynı zamanda eski TCK’da hakaret ve sövmenin Cumhurbaşkanının gıyabında gerçekleşmesi halinde faile daha az ceza verileceği hükmüne de yeni kanunda yer verilmemiştir.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, TCK’da genel hakaret suçuyla aynı bölümde yer almamakta, devletin egemenlik alametlerine ve organlarına karşı suçlar başlıklı bölümünde yer almaktadır. Düzenlendiği bölümden de görüleceği üzere Cumhurbaşkanına hakaret suçu, devlete karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmektedir. Anayasa’nın 104. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı devletin başı konumunda olup bu sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil ettiğinden Cumhurbaşkanına hakaret suçu, şerefe karşı suçlar içerisinde düzenlenmeyip devleti temsil eden bir konumda olan Cumhurbaşkanlığı makamının saygınlığının korunması amacıyla devletin egemenlik alametlerine ve organlarına karşı suçlar bölümünde düzenlenmiştir .

2.1.3 Korunan Hukuki Yarar

Anayasada, Cumhurbaşkanının devleti ve milleti temsil ettiği, devletin en üst konumunda yer aldığı düzenlenmiş olup Cumhurbaşkanına verilen görevler, Cumhurbaşkanının devletin başı olarak temsil etmekte olduğu değerlere ilişkindir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanına yönelik eylemler aslında onun devletin başı sıfatıyla temsil etmekte olduğu değerlere yönelik eylemlerdir²⁰². Cumhurbaşkanına gösterilmesi gereken saygı aslında Cumhurbaşkanının kişiliğinden ziyade anayasal düzene karşı gösterilmesi gereken saygının bir gereği olarak değerlendirilmektedir²⁰³.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile korunmak istenen hukuki yarar, devletin başı sıfatıyla devleti ve milleti temsil etmekte olan Cumhurbaşkanının şahsında devletin saygınlığı ve itibarıdır²⁰⁴.

²⁰² Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.34.

²⁰³ Çetin Özek, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul, 1970, s.181.

²⁰⁴ AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14.12.2016, par.14.

Bu suç tipi ile, Cumhurbaşkanının devletin manevi kişiliğini temsil ettiği belirtilerek Cumhurbaşkanına gösterilmesi gereken saygının yüksek ve sarsılmaz bir noktada tutulması amaçlanmıştır²⁰⁵. Dolayısıyla Cumhurbaşkanına yönelik hakaret eylemlerinin Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili olarak gerçekleşmiş olma şartı aranmamaktadır. Eylemin gerekçesi tamamen şahsi bir nedene dayanıyor olsa dahi Anayasa tarafından Cumhurbaşkanına verilen görevler ve Cumhurbaşkanının temsil ettiği değerler dikkate alınarak Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile korunan hukuki yararın ihlal edildiğinden bahisle suçun oluştuğu kabul edilmektedir²⁰⁶. Fakat bu korumanın belirli sınırlara tabi olması gerekmekte zira aksi halde toplumda baskı ve yıldırma ortamı söz konusu olabilecektir.

2.1.4 Suçun Maddi Unsuru

2.1.4.1 Fail

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun faili, genel hakaret suçunda olduğu gibi herkes olabilir²⁰⁷. Fakat ceza hukuku kurallarının uygulanmasında kişi bakımından uygulanma istisnaları bulunmaktadır²⁰⁸. Bu durumu, Cumhurbaşkanına hakaret suçunda da çeşitli olasılıklara göre incelemek gerekmektedir.

Bu istisnalardan ilki, suçun yasama dokunulmazlığına sahip bir Meclis üyesi tarafından işlenmesi halidir. Anayasa'nın 83/1. maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığı uyarınca Meclis üyesi tarafından Cumhurbaşkanına hakaret eyleminde bulunulması halinde Meclis üyesinin suçtan sorumlu tutulup tutulamayacağı tartışmalıdır. Burada öncelikle incelenmesi gereken yasama sorumsuzluğunun genel hakaret suçunu kapsayıp kapsamadığı hususudur.

Doktrindeki ilk görüşe göre, yasama sorumsuzluğunun hakaret fiillerini de kapsayabilmesi için fiillerin parlamenter fonksiyonlar ile ilgili olması gerekmektedir. İkinci görüşe göre, yasama sorumsuzluğu sadece Meclis içerisinde gerçekleştirilen fiilleri kapsamaktadır. Üçüncü görüşe

²⁰⁵ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.35.

²⁰⁶ Özek, **a.g.e.**, s.180.

²⁰⁷ Berrin Akbulut, Cumhurbaşkanına Hakaret ve Sövme Suçu, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, 1995, s.275.

²⁰⁸ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.36.

göre, suçun mağduru yönünden ikili bir ayırım yapılmaktadır. Buna göre, Meclis üyelerinin birbirlerine karşı hakaret eylemlerinde bulunması yasama sorumsuzluğu kapsamında iken Meclis üyeleri tarafından Meclis dışından üçüncü bir kişiye yönelik hakaret eylemlerinin sorumsuzluk kapsamında olmadığı ifade edilmektedir. Son görüşe göre ise, yasama sorumsuzluğunun kabul edilebilmesi için hakaret eylemi ile yasama görevinin varlığı aranmaktadır²⁰⁹.

Anayasada açıkça belirtildiği üzere, Meclis üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oylarından ve sözlerinden, Mecliste ifade ettikleri fikir ve görüşlerinden, Meclis tarafından aksine bir karar alınmadığı sürece bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacaklardır. Meclis üyelerinin, Meclis çalışmalarında ve Mecliste açıkladıkları oy, söz, fikir ve görüşlerinin niteliği her ne olursa olsun bunlar yasama görevi kapsamında kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanına karşı işlenmiş olsa da Meclis içerisinde gerçekleştirilen hakaret eylemlerinin yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir²¹⁰. Anayasada, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerin, Mecliste ileri sürülen düşüncelerin o oturumdaki Başkanlık Divanı tarafından yapılan teklif uyarınca Meclis tarafından başka bir karar alınmadığı sürece Meclis dışında tekrarlayanın ve açığa vurmanın da yasama sorumsuzluğu kapsamında olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, Meclis içerisinde gerçekleştirilen hakaret eylemini Meclis dışında da tekrarlayan veya bunu açığa çıkarın Meclis üyesinin bu eylemi yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilmelidir. Ayrıca Anayasa metninde belirtilen Meclis çalışmalarının da kapsamı geniş tutulmalıdır. Bu doğrultuda, meclis genel kurul toplantıları, siyasi parti grup toplantıları, komisyon toplantıları ve Meclis çalışmalarıyla ilgili olmak şartıyla Meclis dışında gerçekleştirilen çalışmalar da Meclis çalışmaları olarak değerlendirilmelidir²¹¹. Karşılaştırmalı hukukta, Meclis içerisinde işlenen hakaret eylemlerini yasama sorumsuzluğu kapsamı dışında bırakan açık bir hüküm barındıran anayasaların varlığı dikkate alındığında 1982 Anayasasında bu şekilde bir açık hüküm

²⁰⁹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.36.

²¹⁰ Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.185-186.

²¹¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, **a.e.**, s.185.

bulunmaması nedeniyle Anayasa koyucunun Meclis içerisinde işlenen ve aksine bir karar alınmadığı sürece Meclis dışında da tekrar edilen veya açığa vurulan hakaret eylemlerini yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirdiği sonucuna varılabilmektedir²¹².

Kişi bakımından uygulama kuralının bir diğer istisnası da diploması dokunulmazlığıdır. Türkiye’de görevli bir yabancı ülke diplomatı tarafından Cumhurbaşkanına hakaret suçunun işlenmesi halinde Türkiye’nin de taraf olduğu 1961 tarihli Viyana Konvansiyonu hükümleri doğrultusunda işlem yapılması gerekmektedir²¹³. Bakanlar Kurulu’nun 09.12.1931 tarihli kararnameye ekli cetvelde hangi kişilerin Viyana Konvansiyonu kapsamında belirlenen dokunulmazlık ve bağışıklıklardan faydalanabileceği hususu belirtilmiştir. Söz konusu Kararname, Bakanlar Kurulu’nun 15.12.2006 tarihli ve 2006/11496 sayılı kararı ile yürürlükten kaldırılmış olup diplomatik dokunulmazlıktan ve bağışıklıktan faydalanabilecek kişiler aynı Kararnameye atıf yapan 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Genelgesi’nin 11. Maddesinde yeniden düzenlenmiştir²¹⁴. Genelgede belirtilen kişilerin dokunulmazlık ve bağışıklıkları görevlendirildiği Türkiye sınırları içerisine girmekle başlamakta ve temsil görevinin bitmesiyle de sona ermektedir. Bu kapsamda diplomatik dokunulmazlık ve bağışıklığa sahip bir kişinin Cumhurbaşkanına hakaret fiilinde bulunması halinde Viyana Konvansiyonu’nun 29. maddesi uyarınca tevkif ve hapsedilemez; 31. maddesi uyarınca da Türkiye’de yargılanamaz. Gerçekleştirilen bu eylem, Türkiye Cumhuriyeti’nin iç düzenine karşı bir eylem olması nedeniyle eylemi gerçekleştiren diplomat “*persona non grata*” (istenmeyen kişi) ilan edilebilir ve kişinin ülkeyi terk etmesi sağlanabilir²¹⁵.

Kişi bakımından uygulama kuralının başka bir istisnası Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme kapsamında Türkiye’de görev yapmakta olan yabancı bir ülke askerinin Cumhurbaşkanına karşı hakarete bulunması

²¹² Hikmet Tülen, “Yasama Sorumsuzluğunun Mutlaklığı Üzerine Düşünceler”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 1999, s.119-120.

²¹³ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.198.

²¹⁴ Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, 8. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2021, s.164.

²¹⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 187-188.

durumdur. Bu durumda yargı yetkisinin yabancı ülke askerini gönderen devlete mi yoksa Türkiye'ye mi ait olduğunun tespitinin yapılması gerekmektedir²¹⁶. Sözleşme'nin 7/2-a. maddesinde gönderen devletin kesin yargı yetkisi belirlenmiş olup buna göre gönderen devletin güvenliğine karşı bir suç işlenmesi veya işlenen suçun sadece gönderen devletin yasalarına göre suç teşkil etmesi durumunda gönderen devlet yargı yetkisine sahiptir²¹⁷. Kabul eden devletin kesin yargı yetkisi de Sözleşme'nin 7/2-b. maddesinde belirtildiği üzere, suç teşkil eden fiilin, kabul eden devletin güvenliğine karşı işlenmiş olması veya sadece kabul eden devletin yasalarına göre suç teşkil etmesi durumunda söz konusu olmaktadır²¹⁸. Cumhurbaşkanı hakaret suçu, devletin güvenliğine karşı işlenmiş bir suç niteliğinde değildir. Dolayısıyla Türkiye'nin yargı yetkisine sahip olması için Cumhurbaşkanı hakaret suçunun gönderen devletin yasalarında suç olarak düzenlenmemiş olması gerekmektedir. Fakat gönderen devletin yasalarında da Cumhurbaşkanı hakaret suçu düzenlenmiş ise her iki devlet de yargı yetkisine sahip olmaktadır. Bu durumda hangi devletin öncelikli yargı yetkisine sahip olduğu gündeme gelecektir. Sözleşme'nin 7/3-a/ii. maddesinde yabancı ülke askerinin gönderen devlete ait resmi görevin ifası nedeniyle veya resmi görev sırasında işlenen fiiller belirtilmiş olup Cumhurbaşkanı hakaret eylemi bu kapsam içerisinde yer almadığından kabul eden devlet konumunda olan Türkiye'nin öncelikli yargı yetkisine sahip olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir²¹⁹.

2.1.4.2 Mağdur

Görevde bulunan Cumhurbaşkanı, suçun doğrudan doğruya mağduru konumundadır. Ayrıca, suç ile korunan hukuki yararın kamusal niteliği ve suçun kanunda düzenlendiği bölüm dikkate alındığında Cumhurbaşkanı ile birlikte toplumu oluşturan tüm bireylerin de bu suçun mağduru olduğunun kabulü gerekecektir²²⁰.

²¹⁶ Zeynel Temel Kangal, **Askeri Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.82.

²¹⁷ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s.254.

²¹⁸ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, **a.e.**, s.254-255.

²¹⁹ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.38.

²²⁰ Sınar, **a.e.**, s.38.

Cumhurbaşkanına hakaret suçunda olduğu gibi Devlete karşı işlenen suçlardan bazılarında gerçek mağdur her ne kadar makamı temsil eden gerçek kişi olsa da devlete ilişkin hukuki yararın korunması, makamı temsil eden gerçek kişiye kıyasla daha üstün tutulmaktadır²²¹.

Cumhurbaşkanı hem birey hem de anayasal bir kurumdur. Diğer anayasal kurumlardan farklı olarak Cumhurbaşkanı birey ile kurumun bütünleşmiş halidir. Çağdaş ceza hukuku sisteminde sadece bireylerin mağdur olarak kabul edilmesi gerekçesiyle anayasal bir kurum niteliğine sahip olan Cumhurbaşkanının suçun mağduru değil suçtan zarar gören olacağından söz edilebilir. Fakat bu suçla birden fazla hukuki yararın korunması nedeniyle birey olarak Cumhurbaşkanının korunan hukuki yarar üzerinde tasarrufta bulunamayacağı dolayısıyla hakaret fiillerine karşı şikayet ve vazgeçme yetkisinin bulunmadığı ifade edilebilir²²².

Cumhurbaşkanlığı görevi, Anayasa'nın 103. maddesinde belirtildiği şekilde ve Meclis önünde yemin ederek ve 5 yıllık sürenin dolmasıyla da sona erer. Cumhurbaşkanına hakaret suçunun, Cumhurbaşkanının görev süresi içerisinde işlenebilmesi mümkün olduğundan Cumhurbaşkanı sıfatını kazanmadan önce veya kaybettikten sonra işlenen hakaret eylemleri Cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamına girmemektedir²²³. Dolayısıyla, hakaret eyleminin gerçekleştiği zamanın tespiti önem arz etmekte olup şayet Cumhurbaşkanı öldükten sonra hakaret eylemi gerçekleşmiş ise Cumhurbaşkanına hakaret suçu oluşmayacaktır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Cumhurbaşkanlığı görevine başlamanın bir şartı olan Anayasada belirtildiği şekilde yemin etme görevi yerine getirilmeksizin henüz Cumhurbaşkanlığı görevi başlamadığından bu kişiye karşı gerçekleştirilen hakaret eyleminin Cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamında değerlendirilemeyeceğini, genel hakaret suçu kapsamında kaldığını belirtmiştir²²⁴.

Cumhurbaşkanının yokluğu halinde bu göreve vekalet edenlere karşı hakaret eyleminde bulunulması halinde de kanun görevi değil ferdi koruduğundan Cumhurbaşkanına hakaret suçu

²²¹ Yargıtay 16. CD., 2016/1480 E., 2016/4444 K., Karar Tarihi:22.06.2016, Erişim Tarihi:20.03.2022, karararama.yargitay.gov.tr; Yargıtay 16. CD., 2019/7942 E., 2019/6795 K., Karar Tarihi:01.11.2019, Erişim Tarihi:05.04.2022, <https://legalbank.net>.

²²² Hatipoğlu / Parlar, **a.g.e.**, s.459.

²²³ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.39.

²²⁴ Özek, **a.g.e.**, s.130; Yargıtay 16. CD., 2018/1201 E., 2018/2945 K., Karar Tarihi:01.10.2018, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:04.04.2022.

oluşmayacaktır²²⁵. Doktrinde aksi görüşte olan yazarlar da bulunmakta olup bu görüşe göre, kanun hükmü Cumhurbaşkanının şahsını değil Cumhurbaşkanlığı makamını koruduğundan geçici olarak Cumhurbaşkanlığı makamında bulunan kişilere karşı da işlenen hakaret suçunun TCK 299. madde kapsamında olduğu savunulmaktadır²²⁶. Kanaatimizce, vekalet edenlere karşı hakaret suçunun işlenmesi halinde Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluştuğunun kabul edilemeyeceği görüşü isabetli olup Yargıtay Ceza Genel Kurulu da aynı görüştedir²²⁷. Cumhurbaşkanının suçun işlenmesinden sonra ölmesi halinde ise, Cumhurbaşkanı hayatta iken kovuşturma izni verilmiş olması halinde kovuşturma devam edecektir²²⁸.

Belirli bir kimseye yönelen hakaret eyleminin başka bir kimsenin onur, şeref ve haysiyetine de yönelmesi hali dolaylı hakaret olarak adlandırılmaktadır²²⁹. Hakaret eyleminin Cumhurbaşkanının ailesi veya yakınlarına yönelmesi durumu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, Cumhurbaşkanına hakaret suçu doğrudan Cumhurbaşkanını hedef alan hakaret eylemleri için geçerli olduğundan hakaret eylemi dolaylı şekilde Cumhurbaşkanını ilgilendirse dahi Cumhurbaşkanına hakaret suçu oluşmayacaktır²³⁰. Diğer görüşe göre ise, Cumhurbaşkanının üst soy ve alt soyu ile eşine karşı gerçekleşen hakaret eyleminde dolaylı hakaretin şartları mevcut ise Cumhurbaşkanına hakaret suçu oluşacaktır²³¹. Kanaatimizce Cumhurbaşkanının yakınlarına karşı işlenen hakaret suçunun Cumhurbaşkanına da sirayet etmesi durumunda Cumhurbaşkanının da onur, şeref ve haysiyeti hedef alındığından Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluştuğunun kabulü gerekmektedir. Yargıtay, hakaret içeren eylemin dolaylı yoldan Cumhurbaşkanına yöneltilmesi halinde Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluştuğunu kabul etmektedir. Sanığın, sosyal medya hesabından "*bugün bulvara giden, kent meydanına giden şerefsizdir, namussuzdur, hırsızdır, hepsinden önemlisi vatan hainidir*" şeklinde sarf ettiği

²²⁵ Faruk Erem, Cumhurbaşkanına Hakaret, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1991/1, s.15.

²²⁶ Akbulut, **a.g.m.**, s. 276.

²²⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1990/84 E., 1994/106 K., Karar Tarihi:02.04.1990, www.lexpera.net, Erişim Tarihi:17.04.2022.

²²⁸ Erem, **a.g.m.**, s.15.

²²⁹ Yenidünya / Alşahin, **a.g.m.**, s.49.

²³⁰ Özek, **a.g.e.**, s.184.

²³¹ Akbulut, **a.g.m.**, s.278.

sözlerini, ağır eleştiri ve beddua niteliğinde görmeyen Yargıtay, mağdura dolaylı yoldan hakaret etme kastının bulunduğunu belirterek sanığın cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir²³².

2.1.4.3 Suçun konusu

Suçun maddi konusu bir insan olduğu durumlarda, suçun maddi konusu ve mağdur kavramları birbiriyle iç içe geçmiş durumda bulunabilmektedir²³³. Cumhurbaşkanına hakaret suçunda suçun konusu Cumhurbaşkanı olup aynı zamanda hakaret fiilinin de yöneltildiği kişi olduğundan suçun mağduru da olmaktadır²³⁴.

2.1.4.4 Hareket

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun kanuni düzenlemesinde suçun maddi unsuru olarak sadece Cumhurbaşkanına hakaret edilmesi şeklinde bir belirlemede bulunulmuş olup hakaretin kapsam ve içeriği tanımlanmamıştır. Dolayısıyla suçun kanuni düzenlemesinde belirtilen hakaret kavramının neleri kapsadığının tespiti için TCK 125. madde ve devamında düzenlenen genel hakaret suçunun maddi unsurlarına göre hareket etmek gerekecektir. Bu doğrultuda, Cumhurbaşkanına hakaret suçunun maddi unsuru, Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek niteliğe haiz somut bir fiil veya olgu isnadında bulunmak veya sövmek suretiyle Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığına saldırıda bulunmak şeklinde iki seçimlik hareketten birinin gerçekleştirilmesidir²³⁵.

Somit bir fiil veya olgu isnat edilmesi şeklindeki seçimlik harekette, Cumhurbaşkanına yöneltilen somut bir fiil veya olgu isnadının zaman, yer, konu ve gerçekleştirilme şekli bakımından tamamlayıcı unsurları taşıyan somut bir nitelik taşınması aranmaktadır. Örneğin, Cumhurbaşkanına yönelik sadece “Hırsız” veya “Katil” gibi bir söylemde bulunulması durumunda herhangi bir şekilde somut bir fiil veya olgu isnadında bulunulmadığından, sadece bir değer yargısı barındırdığından sövme şeklindeki seçimlik hareketin gerçekleştiği kabul

²³² Yargıtay 16. CD., 2016/4300 E., 2017/3529 K., Karar Tarihi:23.03.2017, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:05.04.2022.

²³³ Zafer, **a.g.e.**, s.208.

²³⁴ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.38.

²³⁵ Sınar, **a.e.**, s.39-40.

edilecektir. Fakat Cumhurbaşkanına yönelik “*X ihalesini Y şirketine peşkeş çektin, sen bir hürsüzsün*” veya “*Z’nin öldürülmesi için polise emri sen verdin, sen bir katilsin*” şeklindeki sözler bir isnatta bulunma olduğu için ilk seçimlik hareket olan somut bir fiil veya olgu isnadında bulunma şeklindeki seçimlik hareket gerçekleşmiş olacaktır²³⁶.

Ana muhalefet partisinin il başkanı olarak görev yapan kişinin, terör olaylarının artması nedeniyle düzenlemiş olduğu basın toplantısında, “*Öldüremezsün benim Mehmetçiğimi, öldüremezsün benim polisimi, bize düşmanlık tohumu atamazsın... 400 vekile 400 şehit hesabı mı yaptın...Hangi projesin sen, nesin, git kardeşim, otur çoluğunun çocuğunun yanında, ayakkabı kutularındaki paraları say...*” şeklinde sarf ettiği sözler nedeniyle hakkında yapılan yargılama neticesinde beraat kararı verilmiş olup verilen beraat kararına yapılan itiraz üzerine dosya Yargıtay Ceza Genel Kuruluna intikal etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu öncelikle ifade özgürlüğünün öneminden bahsetmiş ardından da seçmenlerini temsil etme görevi bulunan; onların talep, düşünce ve endişelerini siyasi alana aktaran, çıkarlarını savunan seçilmiş kişiler için hükümet üyelerini, diğer siyasetçileri ve kamu görevlilerini eleştirme ve görüş açıklamanın ifade özgürlüğü yönünden ayrıca bir öneminin bulunduğunu belirterek yapılan müdahale şayet bir siyasetçinin ifade özgürlüğüne yönelik ise müdahalenin çok daha sıkı bir denetimden geçmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sanığın ifade ettiği düşüncelerinin de ağır bir eleştiri mahiyetinde olduğu fakat mağdurun şeref, onur ve saygınlığını rencide edici boyutta olmadığı gerekçesiyle verilen beraat kararının yerinde olduğuna hükmetmiştir²³⁷.

Yargıtay bir başka kararında, şüphelinin Konya İl Emniyet Müdürlüğü’ne posta yoluyla gönderdiği “*...Ya da tefecilerden aldığı para olmadan hiçbir iş beceremeyen birini dünya lideri olarak halkımıza yutturan emperyalizmin oyunlarını anlayamaz...*” şeklinde ifadelerinin yer aldığı 17.08.2018 kayıt tarihli bildiri içerikli yazı nedeniyle şüpheli hakkında verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı kanun yararına bozma yoluna başvurulmuştur. Yargıtay, şüphelinin kullandığı kelime ve kavramların küfür, iftira barındırmaması ve şeref,

²³⁶ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.40.

²³⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2017/1106 E., 2021/481 K., Karar Tarihi:19.10.2021, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi: 04.04.2022.

onur ve saygınlığa yönelik zedeleyici nitelik taşımaması gerekçeleriyle birlikte demokratik toplum düzeninin bir gereği olarak siyasi kişiliklerden beklenen hoşgörü kapsamında olan ağır eleştiri olarak kabul etmiş ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair verilen kararın doğru olduğuna hükmetmiştir²³⁸.

Genel itibariyle suçun maddi unsurları yönünden Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile genel hakaret suçu arasında bir ayrım bulunmadığından hakaret suçunun Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi hali kanun koyucu tarafından özel bir normla cezalandırılmıştır²³⁹. Maddi unsurlar yönünden fark eden hususlar, mağdurun sıfatı ile Cumhurbaşkanına gıyapta hakaret halinde ihtilat unsurunun aranmamasında ortaya çıkmaktadır²⁴⁰. Cumhurbaşkanına hakaret suçunda, TCK 125/3-a maddesinde düzenlenen kamu görevlisine karşı işlenen hakaret suçundan farklı olarak suçun Cumhurbaşkanının görevinden dolayı işlenmesi şartı aranmamaktadır

Cumhurbaşkanına hakaret suçuyla, Cumhurbaşkanlığı konumunun fonksiyonları değil Cumhurbaşkanının kişiliği koruma altına alınmaktadır. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanına karşı gerçekleştirilen hakaret eyleminin Cumhurbaşkanlığı göreviyle ilgili olması şartı bulunmamakta, Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığını rencide edici nitelikte olması yeterli kabul edilmektedir²⁴¹. Hangi eylemlerin Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığını rencide edici nitelikte olabileceği hususu toplumda genel kabul gören ortalama düşünce ve anlayış tarzına göre belirlenmelidir. Cumhurbaşkanının şahsi bir özel ölçüsünün bulunması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır²⁴². Cumhurbaşkanına karşı somut bir fiil veya olgu isnadında bulunulması halinde bu hareketin Cumhurbaşkanını aşağılamaya, kamuoyu nezdinde küçük düşürmeye elverişli nitelikte olması gerekmektedir. Bunun tespiti de her somut olaya özgü biçimde hakim tarafından yapılacak değerlendirmeye belirlenecektir²⁴³.

²³⁸ Yargıtay 16. CD., 2019/4392 E., 2019/6430 K., Karar Tarihi:15.10.2019, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:05.02.2022.

²³⁹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.40.

²⁴⁰ Özek, **a.g.e.**, s.182.

²⁴¹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.41.

²⁴² Sahir Erman, **Hakaret ve Sövme Suçları**, İstanbul, 1989, s.80.

²⁴³ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.41.

Türk Metal İş Sendikası başkanının, 30.01.2000 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu konuşma neticesinde TBMM'nin manevi kişiliğini alenen tahkir ve tezyif etme suçu ile Cumhurbaşkanına hakaret suçundan cezalandırılmasına karar verilmiştir. Konuşma içerikleri “*Seni de Cumhurbaşkanı seçerlerse o parlamentonun Allah belasını versin, ne diyeyim*” ve “*bir gel o şapkani alıp kafana nasıl geçiriyoruz*” şeklindedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu yapmış olduğu değerlendirmede, Anayasada yer alan düşünceyi açıklama özgürlüğüne vurgu yapmış ve düşünce özgürlüğü kapsamını çizmiştir. Bu kapsamda da Allah belanı versin şeklindeki sözlerin tanrısız ceza dileme, beddua anlamında olduğunu dolayısıyla hakaret barındırmadığına hükmetmiştir. Diğer yandan, “*bir gel o şapkani alıp kafana nasıl geçiriyoruz*” şeklindeki ifadenin de Cumhurbaşkanının tekrar seçilmesine karşı bir ifade olduğunu, Cumhurbaşkanının şeref ve onurunu incitecek nitelikte bir ifade olmadığını kaldı ki kamu görevlerine aday olan kişilerin bu tür eleştirilere açık olması gerektiğini bunun demokratik toplum düzeninin bir gereği olduğunu hatta bu tür eleştirilerde kamusal yararın da bulunduğunu belirterek verilen mahkumiyet kararını bozmuştur²⁴⁴.

Günlük bir gazetede köşe yazarlığı yapmakta olan sanığın 09.11.2003 tarihli yazısında “*S... kına yaksın otursun*” ve “*Çankaya'daki akıl almaz uygulamaları ile toplumsal barışı dinamitleyen uygulamalara öncülük ediyor*” şeklindeki ifadeleri nedeniyle ilk derece mahkemesi tarafından verilen beraat kararının Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından da onanmasına karşılık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca itiraz kanun yoluna başvurularak onama kararının kaldırılması talep edilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu yapmış olduğu değerlendirmede, yazarın ifadelerinin kullanılması zorunlu olmayan ve düşünce açıklamaları şeklinde olduğu da kabul edilemeyecek nitelikte olduğu gerekçesiyle sanığın Cumhurbaşkanını halk nezdinde küçük düşürücü, onur ve saygınlığını zedeleyen ifade ve isnatlarda bulunduğunu belirterek Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluştuğuna hükmetmiştir. Kararın karşı oy yazısında ise kullanılan ifadelerin nezaket dışı ve ağır eleştiri olarak değerlendirilse dahi suçun oluştuğundan bahsedilemeyeceği; ifadelerin şeref ve itibarı zedeleyici nitelikte olmadığı;

²⁴⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2001/9-132 E., 2001/155 K., Karar Tarihi:03.07.2001, <https://legalbank.net>, Erişim tarihi:16.04.2022.

eleştirinin övgü niteliğinde olmadığı düşünüldüğünde sert, kırıcı ve incitici olmasının da doğal olduğu gerekçeleriyle söz konusu ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁴⁵.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu hem huzurda hem de gıyapta işlenebilir. Kanun koyucu, genel hakaret suçundan farklı olarak Cumhurbaşkanına hakaret suçunda gıyapta hakaretin gerçekleşmesi için en az üç kişiyle ihtilat etme şartını aramamaktadır. Dolayısıyla, fail, tek bir kişinin bileceği şekilde dahi Cumhurbaşkanına hakaret eylemini gerçekleştirmişse suç oluşacaktır. Kanun koyucunun, Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile genel hakaret suçu arasında bu şekilde bir ayırım gözetmesinin nedeni olarak, Cumhurbaşkanına hakaret suçunda korunan hukuki yararın kamusal niteliğinin daha ağır basması olduğu ifade edilebilir²⁴⁶.

Yargıtay hakaret suçlarına yönelik yapmış olduğu değerlendirmede, her ne kadar siyasilerin kamuya mal olmuş kişiler olduğunu ve diğer insanlara kıyasla daha ağır eleştirilere katlanmak zorunda olmaları gerektiğini belirtmişse de toplumsal yapı yönünden de bir incelemeye giderek Türk toplumunda önemli bir kesimin kendilerini siyasi liderlerle özdeşleştirdiğini, bu kişilerin siyasi liderlere yönelik hakaretleri kendilerine yapılmış gibi kabul edip tepkiler verdiğini ve bu durumun da toplumdaki kutuplaştırmayı artırdığını belirtmiştir²⁴⁷. Fakat bu şekilde yapılan bir değerlendirmenin, özellikle AİHM kararlarında sıklıkla belirtildiği üzere ifade özgürlüğün toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından rahatsız edici, şok etkisi uyandıran nitelikte bulunan söz ve eylemleri de kapsadığı dikkate alındığında hukuka uygun olmadığı kanaatindeyiz.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, sanığın, Cumhurbaşkanına karşı “Katil, Hırsız” şeklinde slogan atan grup içerisinde yer aldığı olayda hakkında verilen beraat kararı, sanığın eyleminin toplumun gelişmesine katkı sunan bir değer içermemesi, söylendiği ortam ve zamanlama itibarıyla toplumsal barışı ve kamu düzenini sarsma, bozma riski taşıması ve eleştiri sınırını aşarak açık bir şekilde Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığına yönelik olması nedeniyle söz konusu

²⁴⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2009/9-190 E., 2009/253 K., Karar Tarihi:03.11.2009, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:06.04.2022.

²⁴⁶ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları..”, s.42.

²⁴⁷ Yargıtay 16. CD., 2016/1480 E., 2016/4444 K., Karar Tarihi:22.06.2016, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:20.03.2022.

ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği gerekçeleriyle verilen beraat kararının bozulmasına karar vermiştir²⁴⁸. Yine Yargıtay 16. Ceza Dairesi, sanığın Facebook hesabından “3 bin 643 lira zam alan Tayyip'e hırsız demek suç değil gerçekliktir. Bunun adı gerçekten hırsızlık. Başka bir tanımı yok!” şeklindeki paylaşımına ilişkin olarak aynı gerekçelerle beraat kararı verilemeyeceği, sanığın mahkumiyetine hükmedilmesi gerektiğini ifade ederek beraat kararının bozulmasına karar vermiştir²⁴⁹. Başka bir kararında da Cumhurbaşkanını kastettiği açıkça anlaşılabilir durumda olduğu belirtilen sanığın “katil, yezit, hapisten korktuğu için zulmeden, teröristleri besleyen” gibi ifadelerinin sloganik tarzda aşağılayıcı ve hakaret içerikli olması, doğrudan Cumhurbaşkanını halk nezdinde küçük düşürücü nitelikte olan ve Cumhurbaşkanının şeref, onur ve saygınlığına yönelik bir ifade olması gerekçeleriyle mahkumiyetine karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir²⁵⁰.

2.1.5 Suçun Manevi Unsuru

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, kasten işlenebilen bir suç tipi olup taksirle işlenmesi söz konusu değildir. Failin, isnat ettiği fiil veya olgunun hakaret olduğunu bilerek ve isteyerek eylemi gerçekleştirmiş olması yeterlidir. Failin özel bir saikle hareket etmesi şartı aranmaz²⁵¹. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da suçun işlenmesi için genel kastın yeterli olduğunu ayrıca özel bir kast aranmasının gerekmediğini ifade etmektedir²⁵². Doktrindeki aksi görüşe göre ise, suç teşkil eden fiilin salt tahkir edici nitelikte olması yeterli görülmeyp, Cumhurbaşkanının onur, şeref ve saygınlığını ihlal etme kastıyla eylemi gerçekleştirmiş olmasının gerekli olduğu bu kapsamda Cumhurbaşkanına hakaret suçunun özel kastla işlenebilen bir suç tipi olduğu ifade edilmektedir²⁵³.

²⁴⁸ Yargıtay 16. CD., 2019/11164 E., 2020/2033 K., Karar Tarihi:13.03.2020, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:04.04.2022.

²⁴⁹ Yargıtay 16. CD., 2018/6617 E., 2019/1197 K., Karar Tarihi:08.02.2019, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:04.04.2022.

²⁵⁰ Yargıtay 16. CD., 2016/6928 E., 2017/4807 K., Karar Tarihi:19.07.2017, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:04.04.2022.

²⁵¹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.42.

²⁵² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2001/9-132 E., 2001/155 K., Karar Tarihi:03.07.2001; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1999/9-50 E., ve 1999/61 K., Karar Tarihi:13.04.1999, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 31.03.2022.

²⁵³ Özek, **a.g.e.**, s.191.

Failin, Cumhurbaşkanına hakaret suçundan cezalandırılabilmesi için suçun mağduru konumunda olan kişinin Cumhurbaşkanı olduğunu bilmesi ve buna rağmen hakaret eylemini gerçekleştirmesi gerekmektedir²⁵⁴. Failin, mağdurun Cumhurbaşkanı olduğunu bilmeksizin hakarete bulunması durumunda TCK'nın 30. maddesinde düzenlenen hata hükümlerinden faydalanması gerekmektedir. Dolayısıyla failin sorumlu tutulacağı suç Cumhurbaşkanına hakaret suçu olmayacak, TCK 125. maddede düzenlenen genel hakaret suçu olacaktır. Yargıtay, hata hükümlerinin uygulanabilmesi için kişinin üzerine düşen özen ve dikkat yükümlülüğünü yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir²⁵⁵.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu önüne gelen bir davanın konusu “*İHL’leri kapatmak isteyenler şerefsizlerdir*” şeklinde Cumhurbaşkanına telgraf çeken bir üniversite öğrencisi hakkında, Cumhurbaşkanına hakaret suçundan verilen mahkumiyet kararına ilişkindir. Olayın gerçekleştiği dönemde, Cumhurbaşkanının başkanlık yaptığı Milli Güvenlik Kurulu görüşmesinde temel eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkartılması ve orta öğretim kurumlarının da buna göre yeniden düzenlenmesine yönelik hükümete tavsiye kararı gündemdedir. Sanık, İmam Hatip Liselerinin kapatılmasının gündemde olması ve bu okulların kapatılmaması gerektiğinin devletin en üst organına bildirmek kastıyla telgrafi çektiğini belirterek hakaret kastının olmadığını ifade etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu tarafından alınan tavsiye kararının kamuoyuna yanlış şekilde yansıtıldığı ve sanığın da bundan etkilenerek protesto etmek amacıyla telgrafi çektiğinin anlaşıldığı tespitinde bulunmuştur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu sanığın, tavsiye kararını yanlış anlaması nedeniyle böyle bir eylemi gerçekleştirdiği tespit edilmişse de telgraf metni içerisinde yer alan “şerefsizlerdir” ibaresinin şikayet veya eleştiri olarak kabul edilemeyeceğini belirterek oy çokluğuyla Cumhurbaşkanına hakaret suçunun işlendiğine hükmetmiştir²⁵⁶. Kanaatimizce de çoğunluk görüşüne katılmayan kurul üyelerinin de belirttiği üzere, kasıt unsuru yönünden incelendiğinde sanığın kamuoyuna bilinçli veya bilinçsiz şekilde yanlış aktarılan veya kamuoyu tarafından yanlış anlaşılan bir olay

²⁵⁴ Özek, **a.g.e.**, s.117.

²⁵⁵ Yargıtay 18. CD., 2015/7757 E., 2015/8157 K., Karar Tarihi:12.10.2015, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 05.04.2022.

²⁵⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1999/9-50 E., 1999/61 K., Karar Tarihi:13.04.1999, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:18.04.2022.

nedeniyle gerçekleşen eylemde kasıt unsuru bulunmadığından Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluştuğu kabul edilemez. Her ne kadar söz konusu ifade hakaret içermekte ise de eylemin unsurlarından kastın bulunması önem arz etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken başka bir husus da TCK 30. maddede düzenlenen hata hükümlerinin uygulanmasında olduğu gibi sanığın üzerine düşen özen ve dikkat yükümlülüğünü yerine getirmiş olmasına rağmen bu yanılığa düşmüş olması gerekmektedir.

2.1.6 Hukuka Aykırılık Unsuru

Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile genel hakaret suçu arasında maddi unsurları yönünden genel itibariyle bir farklılık bulunmadığından genel hakaret suçunda mevcut olan hakkın icrası şeklindeki hukuka uygunluk nedeni belirli halleriyle Cumhurbaşkanına hakaret suçunda da geçerlilik taşımaktadır. Dolayısıyla genel hakaret suçunda geçerli olan haber verme ve eleştiri hakkı, iddia ve savunma dokunulmazlığı, dilekçe hakkı gibi hukuka uygunluk nedenleri Cumhurbaşkanına hakaret suçu bakımından da geçerlidir²⁵⁷.

Anayasa'nın 28. ve devamı maddelerine dayanan haber verme ve eleştiri hakkının kabulü için, açıklama veya eleştiri konusu olan olayın gerçek ve güncel olması, açıklanmasında kamu yararının bulunması ve açıklanış şekli ile konu arasında düşünsel bir bağın bulunması gerekmektedir.

Hukuka uygunluk nedenlerinden ifade özgürlüğü bağlamında haber verme ve eleştiri hakkı, Cumhurbaşkanına hakaret suçunda ön plana çıkmaktadır. Siyasi bir kişiliği bulunan ve 2017 Anayasa değişikliğinden sonra yürütme görev ve yetkisine tek başına sahip olan Cumhurbaşkanına, siyasi işlem ve eylemleri nedeniyle yöneltilecek eleştirilerin bir hukuka uygunluk nedeni olması tartışılabilir. Türk hukukunda hangi ifadelerin siyasi eleştiri sınırları içerisinde kalıp hangilerinin bu sınırları aşarak Cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamında

²⁵⁷ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.43.

değerlendirileceğine ilişkin bir hüküm bulunmadığından başvurulacak ana ölçüt AİHM içtihatlarıdır²⁵⁸.

2.1.7 Suçun Nitelikli Unsurları

TCK'nın 299/2. maddesinde, fiilin alenen işlenmesinin suçun nitelik halini oluşturduğu ve ceza miktarında artış yapılacağı düzenlenmiştir. Aleniyet, soyut bir kavram olup gerçekleştiği koşullar itibariyle belirli olmayan ve birden fazla sayıdaki kişiler tarafından algılanabilir olmayı ifade etmektedir²⁵⁹. Aleniyet unsuru, genel hakaret suçunun nitelikli hali ile paralellik taşımaktadır²⁶⁰.

Yargıtay tarafından aleniyet unsuruna ilişkin yapılan değerlendirmelerde, hakaret fiilin gerçekleştiği yerde başkalarının bulunmasının aleniyetin gerçekleştiği anlamına gelmediği; hakaret fiilinin belirsiz sayıda kişi tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme olasılığının bulunması, herhangi bir sınırlama olmaksızın herkese açık yerlerde işlenmesi gerektiği belirtilmektedir²⁶¹. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanına hakaret eyleminin belirsiz sayıda kişi tarafından öğrenilmesine elverişli olması yeterli olup, belirsiz sayıdaki kişinin bu eylemi öğrenmiş olmaları aleniyet unsuru bakımından aranmamaktadır²⁶².

TCK'nın yürürlüğe girdiği ilk halinde aleniyetle birlikte suçun basın yayın yoluyla işlenmesi de Cumhurbaşkanına hakaret suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmişti. 5377 sayılı Kanun ile getirilen değişikliklerden birisi de Cumhurbaşkanına hakaret suçunun basın yayın yoluyla işlenmesi halinin suçun nitelikli hali olduğuna ilişkin düzenlemenin kaldırılması olmuştur²⁶³. TCK'nın 6/1-g maddesinde basın yayın yoluyla teriminin tanımı yapılmış olup, her türlü yazılı, işitsel, görsel ve elektronik kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen yayınlar olarak

²⁵⁸ Sınar, **a.e.**, s.43-44.

²⁵⁹ Özbek / Doğan / Kanbur / Bacaksız, **a.g.e.**, s.796.

²⁶⁰ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.46.

²⁶¹ Yargıtay 9. CD., 2013/14908 E., 2014/8838 K., Karar Tarihi:08.09.2014; Yargıtay 16. CD., 2019/869 E., 2020/1094 K., Karar Tarihi:13.02.2020; Yargıtay 16. CD., 2018/3238 E., 2019/968 K., Karar Tarihi:14.02.2019, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:06.04.2022.

²⁶² Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.46.

²⁶³ 5377 sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete, No:25689, 08.07.2005.

belirtilmiştir. Bu tanım çerçevesinde, suçun basın yayın yoluyla işlenmesi hali kural olarak, o suçun aleniyet kazanmasının özel bir şeklidir²⁶⁴.

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun basın yayın yoluyla işlenmesi halinde kural olarak aleniyet unsuru gerçekleştiğinden ceza miktarında artış yapılacaktır. Dolayısıyla örneğin bir sosyal medya platformunda yapılan ve çok sayıda kişiye ulaşan paylaşımın Cumhurbaşkanına hakaret içerikli olması halinde suçun nitelikli hali oluşabilecektir. Fakat kişinin hakaret fiilini, Cumhurbaşkanının resmi sosyal medya hesabına mesaj yoluyla göndermek gibi yalnızca Cumhurbaşkanının kendisinin görebileceği şekilde işlenmiş olması halinde aleniyet unsuru gerçekleşmediğinden suçun nitelikli halinin oluştuğundan bahsedilemeyecektir²⁶⁵. Ayrıca her olay özelinde ayrı bir değerlendirme yapmak gerekmekte olup her sosyal medya hesabından yapılan hakaret içerikli paylaşımda kanaatimizce doğrudan suçun oluştuğu kabul edilemeyecektir. Zira failin hakaret içeren paylaşımının belirsiz sayıda kişi tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme olasılığının bulunması, herhangi bir sınırlama bulunmaksızın herkese açık yerlerde işlenmesi gerekmektedir. Failin, hakaret içeren paylaşımını sosyal medya hesabında paylaşması, eylemini kamuoyuyla paylaşması olarak değerlendirilebilir. Fakat bu şekilde toptancı bir bakış açısı doğru olmayacaktır. Failin paylaşımlarının belirli sayıdaki kişi tarafından erişime açık olması, bu kişiler dışındakilerin paylaşımlarına erişememesi hali ayrıca değerlendirilmelidir. Kanaatimizce, failin paylaşımlarının sınırlı sayıdaki kişilere erişime açık olması halinde aleniyet unsuru gerçekleşmemiş olacaktır. Bununla birlikte, failin paylaşımları belirli sayıdaki kişilere erişime açık olsa da bu kişilerin sayısının oldukça fazla bir sayıya denk gelmesi halinde aleniyet unsurunun oluştuğunun kabulü gerekmektedir.

2.1.8 Suçun Özel Görünüş Şekilleri

2.1.8.1 Teşebbüs

Cumhurbaşkanına hakaret suçu bir soyut tehlike suçudur. Suça teşebbüsün mümkün olup olmadığının değerlendirilebilmesi için öncelikle tehlike suçlarını tanımlamak gerekecektir.

²⁶⁴ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.46.

²⁶⁵ Sınar, **a.e.**, s.47.

Tehlike suçlarında, işlenen eylemin suçun konusu üzerinde herhangi bir zarar oluşturmaması şartı bulunmayıp, zarar tehlikesi oluşturmaması eylemin cezalandırılması için yeterli olmaktadır²⁶⁶. Kanun koyucu, bazı hukuksal değerlerin daha etkin bir şekilde korunabilmesi amacıyla, bu hukuksal değerleri ihlal eden eylemin cezalandırılabilmesi için herhangi bir zararın gerçekleşmesini aramamakta, bunlar üzerinde sadece bir tehlikenin meydana gelmiş olmasını cezalandırma için yeterli görmektedir²⁶⁷. Tehlike suçları da somut ve soyut tehlike suçları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır²⁶⁸. Somut tehlike suçlarında, suçun kanuni düzenlemesinde belirtilen eylemin işlenmesiyle birlikte söz konusu eylemin suçun konusu üzerinde somut bir tehlike meydana getirmesi gerekmekte olup bunun tespiti hakim tarafından yapılacaktır²⁶⁹. Buna ek olarak, failin gerçekleştirmiş olduğu eylem ile oluşan somut tehlike arasında nedensellik bağının da bulunması gerekmektedir²⁷⁰. Maddi konu üzerinde oluşturulacak somut tehlike, suçun kanuni düzenlemesinde yer aldığından, somut tehlike suçları nedensellik ilişkisi bakımından neticeli suçlar kapsamında yer aldığından teşebbüse elverişlidirler²⁷¹. Soyut tehlike suçlarında, suçun oluşması için yasal tanımında belirlenen eylemin gerçekleşmesi yeterli olup eylemin suçun konusu bakımından somut bir tehlike oluşturup oluşturmadığı dikkate alınmaz. Soyut tehlike suçlarında, suçun konusuna yönelik herhangi bir tehlikenin varlığı varsayımsal olarak kabul edilmekte dolayısıyla sadece yasal tanımında belirtilen eylemin gerçekleşmiş olması ceza sorumluluğunun oluşması için yeterli görülmektedir²⁷². Somut bir tehlikenin varlığı da aranmadığı için hakim ayrıca bir nedensellik bağının bulunup bulunmadığını araştırması gerekmemektedir. Soyut tehlike suçları kural itibarıyla teşebbüse elverişli değildir fakat icra hareketlerinin tamamlanamadığı durumlarda teşebbüs hükümlerinin uygulama alanı bulabileceği kabul edilmektedir²⁷³.

²⁶⁶ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.47.

²⁶⁷ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 26. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 159-160.

²⁶⁸ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.47.

²⁶⁹ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021, s.222.

²⁷⁰ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.47.

²⁷¹ Zafer, **a.g.e.**, s.202-203.

²⁷² Özgenç, **a.g.e.**, s.221.

²⁷³ Zafer, **a.g.e.**, s.203.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu da bir soyut tehlike suçudur. Suçun oluşabilmesi için Cumhurbaşkanının şeref, onur ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat edilmesi veya sövme suretiyle Cumhurbaşkanının şeref, onur ve saygınlığına saldırılmış olması yeterlidir. Bu eylemin gerçekten Cumhurbaşkanının şeref, onur ve saygınlığını rencide edip etmediğine ilişkin bir araştırma yapılmasına gerek bulunmamaktadır²⁷⁴. Cumhurbaşkanına hakaret niteliğinde olan eylemin huzurda işlenmesi halinde suçun teşebbüs aşamasında kalmasının mümkün olmadığı kabul edilebilir. Fakat eylemin Cumhurbaşkanının gıyabında ve yazı, şekil, animasyon veya benzer şekillerde bir kitle iletişim aracılığıyla veya sosyal medya platformunda işlenmesi sırasında icra hareketlerinin herhangi bir şekilde kısımlara ayrılabilmesi mümkün ise, işlenen eylemin suçun konusu üzerinde meydana getirdiği zarar tehlikesi dikkate alınarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması söz konusu olabilecektir²⁷⁵.

2.1.8.2 İştirak

Cumhurbaşkanına hakaret suçunda iştirak yönünden genel hükümler uygulanmakta, ek bir özellik taşımamaktadır. Bu kapsamda, eyleme müşterek fail olarak iştirak etmeyen kişilerin azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulması gündeme gelecektir. Ayrıca, fiili bizzat gerçekleştiren kişiyi araç olarak kullanan başka bir kişinin varlığı halinde bu kişi de fail sıfatıyla sorumlu tutulabilecektir²⁷⁶.

2.1.8.3 Zincirleme suç ve içtima

TCK'nın 43. maddesi uyarınca kişinin, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, bir kişiye karşı farklı zamanlarda aynı suçun birden fazla kez işlemesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Bu kapsamda kişiye tek bir ceza verilmekle birlikte verilecek cezada artış uygulanacaktır²⁷⁷. Suçun değişik zamanlarda işlenmiş olması önem arz etmekte olup Yargıtay, aynı gün içerisinde aynı konuyla ilgili olarak kısa zaman aralıklarıyla atılan tweetlerle

²⁷⁴ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.48.

²⁷⁵ Özek, **a.g.e.**, s.189.

²⁷⁶ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.48.

²⁷⁷ Yargıtay 16. CD., 2016/3635 E., 2017/4463 K., Karar Tarihi:05.06.2017, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi:05.04.2022.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu işleyen sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağına, sanığın eyleminin tek suç oluşturduğuna ve alt sınırdan uzaklaşılarak ceza verilmesi gerektiğine hükmetmiştir²⁷⁸. Kişinin, Cumhurbaşkanına hakaret içeren birden fazla eyleminin bulunması halinde bu eylemlerden biri hakkında TCK 299/3. madde uyarınca kovuşturma izni verilmesine rağmen diğer eylem hakkında kovuşturma izni verilmemesi durumunda bunun ayrıca gözetilmesi gerekmekte olup şayet kovuşturma izni verilmeyen eylem hakaret içermiyorsa failin tek bir eylemden ceza alması gerekecek ve zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır²⁷⁹.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu işlenirken diğer kişi veya kurumlar da hedef alınabilir. Örneğin aynı cümle içerisinde hem Cumhurbaşkanına hem de Meclis başkanına küfredilmesi halinde Cumhurbaşkanına hakaret suçu ve TCK 301. maddede düzenlenen Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama suçu oluşacaktır. Fakat aynı cümle içerisinde olsa dahi söz konusu olayda birden fazla fiil olduğundan birden fazla suçun varlığı gündeme gelecek dolayısıyla hem suçlar hem de suçun mağdurları yönünden farklılık bulunduğundan fail her suçtan ayrıca cezalandırılacaktır. Burada zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır²⁸⁰. Fakat karikatür veya animasyon gibi tek bir fiille hem Cumhurbaşkanına hem de Meclis başkanına karşı hakarete bulunulması halinde fail fikri içtima kuralları uyarınca daha ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılacaktır²⁸¹.

2.1.9 Yaptırım, Yetkili ve Görevli Mahkeme

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun yaptırımını bir yıldan dört yıla hapis cezası olup, suçun alenen işlenmesi şeklindeki nitelikli halin bulunması halinde verilecek cezada altıda bir oranında artış öngörülmüştür. Bu suçtan dolayı yargılamayı yapacak mahkeme 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemeleri'nin Kuruluş, görev ve Yetkileri Hakkında

²⁷⁸ Yargıtay 16. CD., 2016/1470 E., 2016/3475 K., Karar Tarihi:27.05.2016, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:05.04.2022.

²⁷⁹ Yargıtay 16. CD., 2016/1784 E., 2016/3847 K., Karar Tarihi:10.06.2016, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:05.04.2022.

²⁸⁰ Özek, **a.g.e.**, s.190.

²⁸¹ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.49.

Kanunun 11. maddesinde belirtildiği üzere Asliye Ceza Mahkemeleridir. Suçun faili 18 yaşından küçük ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 26/1. maddesi uyarınca Çocuk Mahkemeleri olacaktır.

Yetkili mahkeme CMK'nın 12. maddesine göre suçun işlendiği yer mahkemesidir. Şayet zincirleme suç bulunmakta ise son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir. Eğer ki, suç ülkede yayımlanan basılı bir eserle işlenmiş ise eserin yayım merkezi olan yer mahkemesi yetkili olmakta; eser birden çok yerde basılmış ise bu yerlerdeki mahkemeler de yetkili hale gelmektedir. Görsel ve işitsel yayınlarda da aynı hükümler geçerlidir. Suçun yabancı bir ülkede işlenmesi halinde, şüpheli veya sanığın yakalandığı yer mahkemesi yetkili olup kişi yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. Türkiye'de yerleşim yerinin bulunmaması durumunda ise Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Bunlardan hiçbirisi yoksa yani şüpheli veya sanık Türkiye'de yakalanmamış, yerleşmemiş veya adresi bulunmaktaysa Adalet Bakanının ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının istemi üzere yetkili mahkeme Yargıtay tarafından belirlenecektir. Yabancı ülkelerde bulunan ve diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk kamu görevlileri kanunda ayrıca düzenlenmiş olup bu kişilerin Cumhurbaşkanına hakaret suçunu işlemeleri halinde yetkili yer mahkemesi Ankara mahkemeleridir.

2.1.10 Soruşturma ve Kovuşturma Usulü

Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin kovuşturma yapılabilmesi için Adalet Bakanının izni aranmaktadır. Suçun soruşturulması izin veya şikayete bağlı olmayıp şikayet, ihbar veya re'sen suçun öğrenilmesiyle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılacak ve soruşturma işlemleri tamamlandıktan sonra dosya Adalet Bakanlığı'na gönderilerek Adalet Bakanının izni talep edilecektir. Adalet Bakanının izni kanunda açıkça aranmakta olup Bakanın izni olmaksızın iddianame düzenlenemez ve kamu davası açılmaz. AYM, Adalet Bakanının sahip olduğu bu yetkiyi, bir yargısal değerlendirmeden ziyade devletin ve toplumun yararı için takdir yetkisinin kullanılması niteliğinde olduğunu belirtmiştir²⁸². Kanun hükmü açık bir şekilde

²⁸² AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14/12/2016, par.21.

izni gereken makamın Adalet Bakanı olduğunu belirttiğinden izin verme yetkisi münhasıran Bakan'a aittir. Mülga TCK'nın 160. maddesinde bu suçtan takibat yapılabilmesi Adalet Bakanlığının iznine bağlanmıştı. Yeni TCK'da Adalet Bakanlığı yerine Adalet Bakanı şeklinde yapılan bu değişiklik sadece Bakanın izin vermeye yetkisi olduğu şeklinde kabul edilmelidir. Dolayısıyla herhangi bir Adalet Bakanlığı yetkilisi tarafından izin verilebilmesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca soruşturma işlemleri henüz başlamadığında da Adalet Bakanı tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına başvurularak soruşturma açılması yönünde bir talepte bulunulması da mümkündür²⁸³.

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 18/1 numaralı genelge ile Cumhurbaşkanına hakaret suçunun soruşturma işlemlerinde dikkat edilmesi gereken hususlar düzenlenmiştir²⁸⁴.

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun 5187 sayılı Basın Kanunu kapsamında işlenmiş olması halinde Kanunun 26. maddesinde düzenlenen dava süreleri önem arz etmektedir. Buna göre, günlük süreli yayınlar ile suçun işlenmesi halinde dört ay, diğer basılmış eserler ile işlenmesi halinde ise altı ay içinde dava açılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu sürelerin başlangıcı da basılı eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiği tarih itibarıyla başlamakta olup basılı eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmemesi halinde suçu oluşturan fiilin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öğrenilmesiyle süreler başlamaktadır. Maddede yer alan diğer önemli husus da Cumhurbaşkanına hakaret suçunda olduğu gibi kamu davasının açılması izne bağlı olduğu suçlarda izin için gerekli başvurunun yapılmasıyla dava açma süresi durmaktadır. Fakat bu durma süresi de dört ayı geçemeyecektir.

Soruşturma işlemleri sonucunda şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde verilen karar Cumhurbaşkanlığına tebliğ edilmelidir²⁸⁵. Yargıtay, Cumhurbaşkanının suçtan zarar gören konumunda olması nedeniyle ve CMK'nın 173.

²⁸³ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.50.

²⁸⁴ Bkz.: <https://cigm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/182202014193618noluyeni-1.pdf>, Erişim Tarihi:06.04.2022.

²⁸⁵ Türker Alptekin / Mehmet Kahraman, "Yüksek Yargı Kararları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Genel Bir Değerlendirme", **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt No:19, Sayı:219, 2021, s.1117.

maddesine göre suçtan zarar görenin kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı itiraz hakkı bulunduğundan kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın tebliğ edilmesi gerektiğini ifade etmektedir²⁸⁶. Adalet Bakanı tarafından kovuşturma işlemlerinin yapılmasına izin verildikten sonra Cumhuriyet savcısının hazırlayacağı iddianame ile kamu davası açılmaktadır.

Adalet Bakanı tarafından kovuşturma yapılabilmesine izin verildikten sonra izin geri alınamaz. Gerekçesi de kovuşturma izninin verilmiş olmasıyla yürütme organının yargıya müdahale etme imkanı sona ermektedir. İzin geri alınması halinde dava düşeceğinden ferdi bir af gerçekleşmiş olacaktır. Suçun takibi şikayete bağlı olmadığından Cumhurbaşkanının vazgeçmesi halinde de soruşturma veya kovuşturma işlemleri devam edecektir²⁸⁷. Yargıtay bu konuya ilişkin olarak, Cumhurbaşkanına hakaret suçunun takibi şikayete bağlı suçlardan olmadığını, kovuşturma işlemlerinin Adalet Bakanının iznine tabi kılınmasının da suçun takibinin şikayete bağlı olduğu anlamına gelmediğini dolayısıyla Cumhurbaşkanının şikayetten vazgeçmesi halinin şahsi hakların kullanımı yönünden sonuç doğurduğunu, kamu davasını düşürmeyeceğini belirtmiştir²⁸⁸. Ayrıca Cumhurbaşkanının şikayetten vazgeçmesi halinde CMK'nın katılmanın hükümsüz kalması başlıklı 243. maddesi uyarınca katılma hükümsüz kalacağından, sanık hakkında verilecek karara karşı Cumhurbaşkanının istinaf ve temyiz yoluna başvurma hak ve yetkisi de sona erecektir²⁸⁹.

2.2 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KONUSYA YAKLAŞIMI

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, özünde ifade özgürlüğüne ilişkin bir müdahalede niteliğinde olduğundan her olay özelinde ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Ayrıca ifade özgürlüğü gibi önemli ve birçok diğer temel hakkın sağlayıcısı konumunda olan bir hakka müdahalenin ancak çok sınırlı hallerde mümkün olabileceği düşünüldüğünde AİHM ve AYM

²⁸⁶ Yargıtay 16. CD., 2017/1853 E., 2018/3163 K., Karar Tarihi: 25.09.2018, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:06.04.2022.

²⁸⁷ Erem, **a.g.m.**, s.20-21.

²⁸⁸ Yargıtay 16. CD., 2017/1046 E., 2017/4805 K., Karar Tarihi:19.07.2017, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:06.04.2022.

²⁸⁹ Yargıtay 16. CD., 2016/3129 E., 2017/4177 K., Karar Tarihi:29.05.2017, karararama.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:06.04.2022.

içtihatları daha da büyük önem arz etmektedir. Bu bölümde, öncelikle Avrupa Konseyi metinlerine akabinde, değerlendirmelerle birlikte AYM ve AİHM içtihatlarına yer verilecektir.

2.2.1 Avrupa Konseyi Metinleri

2.2.1.1 Medyada siyasi tartışma özgürlüğü bildirisi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 12.02.2004 tarihinde kabul edilmiştir²⁹⁰. Bildiride bazı hukuk sistemlerinde siyasi kişilere ve kamu görevlilerine yöneltilen eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı bu kişilere AİHS'nin 10. maddesine aykırı şekilde hukuki ayrıcalıklar tanındığı belirtilmiştir. Devlet, hükümet veya yasama, yürütme, yargı gibi organları temsil eden kişilerin zaten birey olarak korunmakta oldukları göz önüne alınarak bu organların hakaret veya itibar zedeleyen nitelikteki ifadeler nedeniyle ceza hukuku tarafından ek bir korumaya ihtiyaçlarının bulunmadığı, şayet böyle bir koruma getirilecekse de bu korumanın çok dar bir şekilde yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir. Siyasi kişilerin ve kamu görevlilerinin, itibar ve diğer haklarının korunması için diğer bireylerin yararlandığı korumadan daha geniş nitelikte bir korumadan yararlanmaması ve diğer bireylerin başvurabileceği kanun yollarıyla aynı kanun yollarına başvurabilmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Özellikle hakaret içeren eylem nedeniyle hapis cezasının olması nefret söylemi gibi sadece çok sınırlı bazı konularda söz konusu olabileceği de belirtilmiştir.

2.2.1.2 Hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına doğru 1577 (2007) sayılı karar

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması başlıklı 1577 (2007) sayılı kararına göre²⁹¹, Parlamento, hakaret suçlarında hapis cezalarının geciktirilmeksizin kaldırılması gerektiği görüşünde olup, kanunlarında hakaret suçlarına karşı hapis cezası öngören fakat bu hükümleri uygulamayan devletleri, hapis cezasını uygulamakta olan devletlerin sunacağı bir mazeret olarak gösterememeleri dolayısıyla kamusal özgürlüklerin ihlal edilmemesinin önüne geçmek için hakaret suçlarına hapis cezası öngören hükümleri derhal

²⁹⁰ Bkz.; <https://www.anayasa.gov.tr/media/3674/dec2004politicaldebatetr.pdf>, Erişim Tarihi:16.04.2022.

²⁹¹ Bkz.; <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17588&lang=en>, Erişim Tarihi:16.04.2022.

kaldırmaya davet etmektedir. AKPM'nin bu gerekçesinin ne kadar isabetli olduğu Cumhurbaşkanına hakaret hükümlerinin sadece kendi ülkelerinde olmadığını, Türkiye gibi başka ülkelerde de benzer hükümlerin yer aldığına ilişkin Fransa hükümeti tarafından ileri sürülen Eon/Fransa başvurusunda bir kez daha anlaşılmıştır. AKPM, hakaret suçlarında hapis cezasının öngörülmesi nedeniyle duyduğu endişeyi ifade ederken Türkiye'nin de yer aldığı birkaç ülkenin bu cezayı uygulamaya devam ettiğini kaydetmiştir. AKPM aynı zamanda hakaret suçlarında kamuya mal olmuş kişilerin ayrıcalıklı bir korumadan faydalanmasına ilişkin hükümlerin de kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye'ye TCK'nın 125/3. madde hükmünü değiştirme önerisinde bulunmuştur.

2.2.1.3 Venedik Komisyonu'nun 831/2015 sayılı görüşü

Venedik Komisyonu'nun 12.03.2016 tarihli 106. Genel Kurulu'nda kabul edilen TCK'nın 216, 299, 301 ve 314. maddelerine ilişkin 831/2015 sayılı Görüş'ünde²⁹², Avrupa'daki gelişmelerin devlet başkanına hakaretin suç olmaktan çıkartılması veya devlet başkanına yönelik hakaret içeren eylemlerin en ağır halleriyle ve hapis cezası barındırmayan yaptırımlarla sınırlamak yönünde olduğu belirtilmiştir. Görüşte ayrıca TCK 299. madde yerine hukuk davasının tercih edilmesi gerektiği veya çok ağır bazı hallerde ise TCK 125. maddede düzenleme altına alınan genel hakaret suçunun tercih edilmesinin daha uygun olacağı ifade edilmiştir. Komisyon, Türkiye'de Cumhurbaşkanına hakaret nedeniyle çok sayıda soruşturma ve kovuşturma bulunduğunu, çok sayıda kişi hakkında mahkumiyet kararı verildiğini, tüm bunların adeta bir otosansüre yol açtığını da kaydetmiştir.

2.2.1.4 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin momerandumu

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 2016 yılında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret sonrasında 17.02.2017 tarihinde Türkiye'de ifade ve medya özgürlüğüne ilişkin Memorandum yayımlamıştır.²⁹³ Komiser yapmış olduğu incelemeler sonucunda Türkiye için oldukça ağır tespitlerde bulunarak Devlet başkanına hakaretin halen suç olarak kabul edildiği ülkeler de dahil

²⁹² Bkz.; [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)002-e), Erişim Tarihi:16.04.2022.

²⁹³ Bkz.; http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/CommDH20175_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 16.04.2022.

olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi 46 ülke arasında TCK 299. madde hükmü ile benzer hükümlerin uygulandığı herhangi bir ülkenin bulunmadığını belirtmiştir. Bu maddenin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanının desteklediği politikalara karşı yöneltilen eleştirileri bastırmak için kullanılan bir araç haline dönüştüğünü ve ayrıca ayırım gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerine karşı bu maddenin uygulandığını da kaydetmiştir. Birçok davadaki hakaret olarak belirtilen eylemlerin ise sosyal medyada *repost* veya *retweet* olarak adlandırılan paylaşılan bir gönderiyi aynı şekilde kendi hesabında da paylaşmaya ilişkin olduğunu da eklemiştir. Komiser, TCK 299. maddenin uygulanmasının AİHS'ye aykırı olduğunu, bunun bir yargısal zorlama ve ülkenin kutuplaşmasını artıran yargısal bir tacize dönüştüğünü bu nedenlerle bu maddenin yürürlükten kaldırılması gerektiğini açık bir şekilde beyan etmiştir.

2.2.2 Anayasa Mahkemesi'nin Konuya Yaklaşımı

2.2.2.1 TCK 299. madde hükmünün iptali başvurusu

Karşıyaka 7. Asliye Ceza Mahkemesi (2016/25 Esas) ve İstanbul 43. Asliye Ceza Mahkemesi (2016/30 Esas) tarafından Cumhurbaşkanına hakaret suçunun Anayasaya aykırılığı gerekçesiyle kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne karşı itiraz yoluna başvurulmuştur. Başvuru gerekçeleri, TCK 299. madde hükmünün Anayasa'nın cumhuriyetin nitelikleri başlıklı 2., kanun önünde eşitlik başlıklı 10. ve ispat hakkı başlıklı 39. maddelerine aykırılığıdır. Başvurunun tarihi 2016 yılı olup 2017 anayasa değişikliğinden önceki bir tarih olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır. Bu tarihte, Bakanlar Kurulu yürütmenin asıl sorumlu organı olarak bulunmakta; Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmekte fakat seçildikten sonra partisiyle ilişkisini kesmektedir.

Mahkemelerin kanun hükmünün iptali talebiyle itiraz yoluna başvurularının gerekçeleri, Anayasa'nın 101 ve 102. maddelerinde yapılan değişikliklerin Cumhurbaşkanını siyasi bir kişilik haline getireceği; Cumhurbaşkanının en üst düzeyde yer alan kamu görevlisi olması nedeniyle tüm kamu görevlilerine ilişkin tek bir yasal düzenleme olması gerekirken ek bir düzenleme getirilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu; madde metninde genel hakaret suçuna ilişkin ilkelerin uygulanıp uygulanmayacağı yönünde bir belirlilik bulunmadığı; bir hukuk devletinde hiçbir makama özgü bir suç tipi oluşturulamayacağı; devlet başkanlarına ek bir

koruma getiren hükümlerin AIHS'ye aykırılık teşkil ettiği; Cumhurbaşkanına hakaret suçu söz konusu olduğunda Anayasa'nın 39. maddesi ile TCK'nın 129. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı yönünde bir belirlilik bulunmadığı; ispat hakkının Anayasa'da düzenlenmiş olmasına rağmen Cumhurbaşkanına hakaret suçu yönünden düzenlemediği şeklindedir²⁹⁴.

Anayasa Mahkemesi, itiraz gerekçeleri olarak gösterilen Anayasa hükümlerine ek olarak ayrıca Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması başlıklı 13. ve düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti başlıklı 26. maddeleri yönünden de inceleme yapılması gerektiğini belirtmiştir²⁹⁵. AYM, Cumhurbaşkanının devletin başı sıfatına sahip olarak Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil ettiğini dolayısıyla Anayasa'da yer alan görev ve yetkileri ile birlikte temsil ettiği değerler bir bütün olarak değerlendirildiğinde hakaret suçunun Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi halinde sadece Cumhurbaşkanının kişiliğinin değil aynı zamanda Cumhurbaşkanının temsil ettiği değer ve fonksiyonların da ihlal edilmiş olacağını belirterek kanun koyucunun diğer suçlardan farklı ve özel bir düzenleme getirmesinin hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil etmediği kanaatindedir. Ayrıca suç oluşturan eylemin, cezanın alt ve üst sınırının, suçun nitelikli hallerinin ve uygulanacak artırım oranının da madde metninde açıkça düzenlenmesi nedeniyle kuralın belirsiz olduğundan da bahsedilemeyeceğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile genel hakaret suçu arasında korunan hukuki yarar ve suçların niteliklerini yönünden birbirinden farklılık arz etmeleri gerekçeleriyle eşitlik ilkesine aykırı bir yönün de bulunmadığı görüşündedir²⁹⁶.

Anayasa Mahkemesi, ifade özgürlüğünün öneminden de bahsetmiş ve kamu gücüne sahip olan, bu gücü kullanmakta olan kişilere yönelik eleştirilerin kabul edilebilirlik sınırlarının diğer bireylere kıyasla daha geniş olduğunu da belirtmekle birlikte kamu görevlisi olsa da eleştirilerin bir sınırı olması gerektiğini ve eleştirilerin kimsenin şeref, onur ve haysiyetini zedeleyecek şekilde hakaret boyutunda olmaması gerektiğini de eklemiştir. Cumhurbaşkanına hakaret suçunun, ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale teşkil ettiğini kabul eden AYM'ye göre, söz

²⁹⁴ AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14.12.2016, par.4.

²⁹⁵ AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14.12.2016, par.5.

²⁹⁶ AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14.12.2016, par.13-14-16.

konusu sınırlama, hem kişilerin şöhret veya haklarının korunması hem de kamu düzeninin sağlanması amaçlarıyla getirilmiş olup bu sınırlama demokratik toplum düzeni yönünden alınması gereken tedbirler kapsamındadır. Kanun hükmüyle getirilen sınırlamanın, ifade özgürlüğünün amacına uygun şekilde kullanılmasını zorlaştıran veya kullanılamaz hale getiren kayıtlara bağlanmadığı ve hakkın özüne yönelik bir müdahale olmadığı görüşündedir²⁹⁷. AYM, yapmış olduğu değerlendirme sonucunda, TCK 299. madde hükmünün Anayasa'nın 2., 10., 13. ve 26. maddelerine aykırı olmadığı ve Anayasa'nın 39. Maddesi yönünden de herhangi bir ilgisinin bulunmadığına oybirliğiyle karar vermiştir.

AYM, Cumhurbaşkanlığı konumunun sahip olduğu özel niteliklerin ve temsil ettiği değerlerin gereği olarak ayrı bir korumaya sahip olmasını doğal karşılamaktadır. AİHM kararlarında sürekli olarak ifade edilen ve Sözleşme'nin ruhuna aykırılık teşkil eden bu durumun AYM tarafından hiçbir şekilde değerlendirilmemiş olması Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin verilecek ceza kararlarına karşı AİHM'ye başvuru yapıldığında kaçınılmaz bir şekilde ihlal kararlarının verileceğini göstermektedir. AYM, Cumhurbaşkanına hakaret suçu yönünden genel itibarıyla kuralları dar bir şekilde yorumlayarak hareket etmektedir. Bunun göstergesi de kanun koyucunun madde metnini düzenlerken hangi hususlara göre metni düzenlediğini, belirlilik ve eşitlik yönünden herhangi bir aykırılık içerip içermediğini değerlendirerek; aslında AİHM gibi geniş kapsamlı bir değerlendirme yapmayıp sadece belirli kalıplarla inceleyerek göstermektedir. Fakat AİHM, konumu her ne olursa olsun hiçbir siyasi kişiliğin veya kamu görevlisinin ek bir korumaya ihtiyacı olmadığını, genel hükümlerin yeterli olduğunu istikrarlı bir şekilde ifade etmektedir. AYM, ifade özgürlüğü yönünden yapmış olduğu değerlendirmelerde de ifade özgürlüğünün mutlak olmadığı, bazı durumlarda sınırlandırılması gerektiğini belirterek Cumhurbaşkanına hakaret suçu yönünden de sınırlandırma yapılmasının Anayasa hükümlerine aykırı olmadığını çünkü Anayasa hükümlerinde zaten bunların belirtildiğine dayanmaktadır. AYM'nin dikkate alması gereken bir başka husus da milletlerarası andlaşmalardır. usulüne göre yürürlüğüne konulmuş milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve kanunlar ile milletlerarası andlaşmaların birbiriyle uyumsuzluğunun bulunması halinde milletlerarası

²⁹⁷ AYM, 2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi:14.12.2016, par.19-20.

andlaşma hükümlerinin esas alınacağı Anayasa'nın 90. maddesinde düzenlenmiştir. Hem Anayasa'nın 90. maddesi hem de AYM'nin kararlarına göre, AİHM kararlarıyla AİHS'ye aykırı olduğu tespit edilen hükümlerin hukukumuzda uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi bunun zımni ilga kuralı olduğunu belirtmiştir²⁹⁸. Fakat AYM, kendi içtihatlarında yer verdiği bu duruma ilişkin olarak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Ayrıca AYM'nin bu tarz bir ek korumanın, bireyler üzerinde caydırıcı bir etkisi olduğunu, özellikle son yıllarda bu suç nedeniyle büyük bir oranda artış gösteren yargılamalara dikkat edildiğinde Cumhurbaşkanı ile aynı siyasi fikirde olan iktidarın bunu toplumdaki farklı görüşlerin ve eleştirilerin dile getirilmesini engelleyebilmek amacıyla elinde bir koz olarak kullanabileceğini dikkate alarak bir değerlendirme yapmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 12.02.2004 tarihli Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi, medyadaki politikacı ve kamu görevlilerine yönelik eleştiri, görüş açıklaması, kamuyu bilgilendirmesi gibi hususların taşıdığı önem ve ifade özgürlüğü yönünden de değerini vurgulayan önemli bir bildiridir²⁹⁹. Buna göre; yasama, yürütme ve yargı organları, güçlü bir konuma sahip olduklarından ceza hukuku yönünden itibarı zedeleyen veya hakaret nitelikli beyanlar karşısında kurum olarak korunmamalıdır. Zira bu kurumları temsil etmekte olan kişilerin birey olarak sahip oldukları bir koruma mekanizması bulunmaktadır. Politikacıların, üstlendikleri görevin bir gereği olarak kamuoyu nezdinde açık bir tartışma konusu olmayı, kamuoyu tarafından detaylı bir denetimden geçmeyi dolayısıyla da görevlerini yerine getirirken ağır nitelikli eleştirilerle karşılaşabileceklerini kabul etmiş sayılmakta ve bunun bilincinde olmaları beklenmektedir.

2.2.2.2 Yaşar Gököğlu başvurusu

Bir siyasi partinin düzenlemiş olduğu törende basın açıklaması yapan başvurucunun, *“kaçak saraydaki iktidarını devam ettirmeye çalışmaktadır”* şeklindeki ifadesi nedeniyle mahkumiyetine karar verilmiştir. AYM tarafından ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu mahkumiyet kararının gerekçelendirilmemiş olması ve başvurucunun ifadelerinin bir hakaret

²⁹⁸ AYM, Neşe Aslanbay Akbıyık, B. No:2014/5836, Karar Tarihi:16.04.2015, par.44.

²⁹⁹ Bkz., <https://www.anayasa.gov.tr/media/3674/dec2004politicaldebate.pdf>. Erişim Tarihi:16.04.2022.

teşkil etmemesi nedenleriyle ifade özgürlüğünün ihlaline karar verilmiştir. AYM, başvurunun ifadesinin maddi olgu mu yoksa değer yargısı mı taşıdığına ilişkin hiçbir değerlendirme yapılmadığını belirtmiştir. Ayrıca ilk derece mahkemesinin ilgili ifadelerin Cumhurbaşkanını hedef aldığına ilişkin tespitinin neye dayandığının da açıklanmaması ve ilgili ifadelerin ne şekilde Cumhurbaşkanının onur, şeref ve haysiyetini hedef aldığına da belirtilmediğini tespit etmiştir³⁰⁰. Ek olarak, verilen bu tür cezaların caydırıcı etki doğurarak toplumdaki farklı seslerin susturulmasına neden olunabileceği de belirtilmiş ve bunun çoğulcu toplumun sürdürülebilmesine engel teşkil ettiğini de eklemiştir³⁰¹. AYM, açıklamış olduğu gerekçelerle başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir.

2.2.2.3 Diren Taşkiran başvurusu

19.01.2016 tarihinde gerçekleştirilen bir basın toplantısı sırasında başvuru tarafından söylenen “*AKP iktidarı ve sarayın bekası uğruna Sur, Cizre, Silopi ve Kuzey Kürdistanın birçok yerinde katliamlara devam ediyor*” şeklindeki ifadeler nedeniyle yapılan soruşturma neticesinde Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ilgili ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında kaldığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmişse de Cumhurbaşkanı vekilleri tarafından yapılan itiraz neticesinde başvuru hakkında Cumhurbaşkanına hakaret suçundan kamu davası açılmış ve mahkumiyetine karar verilmiştir. AYM, başvurunun kullanmış olduğu ifadeleriyle devletin terörle mücadele politikalarını eleştirdiğini, eleştiriye konu olan terör politikasından Cumhurbaşkanını sorumlu tuttuğunu kaydetmektedir³⁰². Mahkeme, daha önceki kararlarına atıf yaparak, siyasal veya toplumsal olaylara; sosyoekonomik dengesizliklere; etnik sorunlara; daha fazla özgürlük talebine; ülke yönetimine ilişkin eleştirel düşüncelerin, devlet yetkilileri veya toplumun önemli bir kesimi tarafından rahatsız edici olarak görülse de açıklanması, yayılması, telkin ve tavsiye edilmesinin ifade özgürlüğünün koruması altında olduğunu belirterek başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir³⁰³.

³⁰⁰ Benzer şekilde; AYM, Ergün Poyraz (2) [GK], B. No:2013/8503, Karar Tarihi:27.10.2015, par.58.

³⁰¹ AYM, Yaşar Gökoğlu, par.44-45.48.

³⁰² AYM, Diren Taşkiran, B. No: 2017/26466, Karar Tarihi:26.05.2021, par.42.

³⁰³ AYM, Ayşe Çelik, B. No:2017/36722, Karar Tarihi:09.05.2019, par.44; AYM, Sırrı Süreyya Önder [GK], B. No:2018/38143, Karar Tarihi:03.10.2019, par.65.

2.2.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Konuya Yaklaşımı

2.2.3.1 Vedat Şorli/ Türkiye başvurusu

AİHM'nin Türkiye'ye ilişkin vermiş olduğu güncel karar olan Vedat Şorli/Türkiye başvurusunun konusu, başvurucunun Facebook'ta yapmış olduğu iki adet paylaşıma ilişkindir. 10.10.2014 tarihinde paylaşılan ilk içerikte Amerika Birleşik Devletlerinin eski başkanlarından Barack Obama'nın, kadın kıyafetleriyle tasvir edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nı öptüğü ve Cumhurbaşkanı tarafından Obama'ya karşı Kürtçe *"Suriye'nin tapusunu benim üzerime yapacak mısın kocacım?"* şeklinde bir ifadede bulunduğu gösterilmektedir. 15.03.2016 tarihinde paylaşılan ikinci içerikte ise Cumhurbaşkanı ile eski Başbakanın fotoğrafları başvurucunun *"Kandan beslenen iktidarınız yerin dibine batsın / Can aldıkça sağlamlaştırdığınız koltuklarınız yerin dibine batsın / Çaldığınız hayallerle yaşadığınız lüks hayatlarınız yerin dibine batsın / Başkanlığınız da, iktidarınız da, hırslarınız da yerin dibine batsın"* şeklindeki yorumlarıyla birlikte paylaşılmıştır. Yerel mahkeme tarafından, paylaşılan içeriklerin Cumhurbaşkanı'nın şeref, onur ve haysiyetine saldırı niteliğinde olduğu ve ifade özgürlüğünün koruması altında olmadığı, kamu yararına ilişkin herhangi bir tartışmaya ilişkin de olmaması gerekçeleriyle başvurucunun on bir ay yirmi gün hapis cezasıyla cezalandırılmasına karar verilmiş ve CMK'nın 231. maddesi uyarınca hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına hükmedilmiştir³⁰⁴.

AİHM, başvuruyu incelerken, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 12.02.2004 tarihinde kabul edilen Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi'ne; Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması başlıklı 1577 (2007) sayılı kararına; Venedik Komisyonu'nun 12.03.2016 tarihli 106. Genel Kurulu'nda kabul edilen TCK'nın 216, 299, 301 ve 314. maddelerine ilişkin 831/2015 sayılı Görüş'üne; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından 2016 yılında Türkiye'ye yapılan ziyaret sonrasında 17.02.2017 tarihinde Türkiye'de ifade ve medya özgürlüğüne ilişkin Memorandum'una atıf yapmıştır.

³⁰⁴ AİHM, Vedat Şorli ve Türkiye, B. No: 42048/19, Karar Tarihi:19.10.2021, par.9.

Mahkeme öncelikle özel bir yasayla getirilen artırılmış korumanın Sözleşme'nin ruhuna aykırılık teşkil ettiğini defalarca belirttiğini kaydederek değerlendirmeye başlamıştır³⁰⁵. Mahkeme, başvurucunun polis tarafından gözaltına alınmasını, tutuklama kararı verilmesini ve hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesini haklı çıkaracak hiçbir gerekçenin bulunmadığını belirtmiştir. Verilen ceza her ne olursa olsun cezanın etkileri düşünüldüğünde kişinin kamu yararına ilişkin konularda kendisini ifade etmesi konusunda caydırıcı bir etki doğurduğunu eklemiştir³⁰⁶. Mahkeme, sonuç itibarıyla önceki içtihatlarında da defalarca üstünde durduğu gibi suç teşkil eden hususlarda Cumhurbaşkanının daha fazla korumaya sahip olmasını sağlayan özel bir hüküm ile cezai yaptırım uygulanmasının Sözleşme'nin ruhuyla bağdaşmadığını dolayısıyla başvuru hakkında uygulanan tedbirin meşru amaçlarla orantılı olmadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olma şartını da karşılamadığını belirterek Sözleşme'nin 10. maddesinin yani ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir³⁰⁷. Ayrıca kararda ilgili iç hukuk hükmünün Sözleşme'ye uygun hale getirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği de ifade edilmektedir.

AİHM'nin değerlendirme ölçütleri incelendiğinde demokratik bir toplumun gereklerini ve devletlerin dikkat etmesi gereken hususları titizlikle belirttiği görülmektedir. Mahkeme, kararlarında özellikle siyasi kişiliklerin ve kamu görevlilerin ek bir cezai korumaya sahip olmasının Sözleşme'ye aykırı olduğunu ve ilgili devletlerin mevzuatlarında gerekli değişiklikleri yapması gerektiğinin üzerinde önemle durmaktadır. Kararda atıf yapılan metinlerden biri olan Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi geniş kapsamlı bir bildiri olup Sözleşme'ye taraf devletlere yönelik ifade özgürlüğünün önemini anlatan ve hak ihlallerinin önüne geçilmesi için önem taşıyan bir metindir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1577 (2007) sayılı kararının konusu ise hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına ilişkin olup karar içerisinde özellikle Türkiye'ye özel bir yer verilerek TCK'nın 125/3. fıkrasının yani özel bir koruma getiren ve daha ağır ceza öngören düzenlemeyi değiştirme çağrısında

³⁰⁵ AİHM, Vedat Şorli ve Türkiye, B. No: 42048/19, Karar Tarihi:19.10.2021, par.43.

³⁰⁶ AİHM, Mor/Fransa, B. No:28198/09, Karar Tarihi:15.12.2011, par.61; Athanasios Makris/Yunanistan, B. No:55135/10, Karar Tarihi:09.03.2017, par.38.

³⁰⁷ AİHM, Vedat Şorli ve Türkiye, B. No: 42048/19, Karar Tarihi:19.10.2021, par.47.

bulunulmuştur. Yine Venedik Komisyonu'nun 831/2015 sayılı görüşü de doğrudan TCK'nın ilgili maddelerine yönelik olup Türkiye bu konuda özellikle uyarılmakta ve ilgili değişiklikleri yapması gerektiği belirtilmektedir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 17.02.2017 tarihli Memorandum'unda da Cumhurbaşkanına hakarete ilişkin yasal düzenlemeye ayrı bir yer verilerek bu suç tipi nedeniyle çok sayıda soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılmış olması ve toplumun her kesiminden insanların bu suç tipinden yargılandığı tespitlerinde bulunularak Türkiye'nin Sözleşme'ye aykırı şekilde hareket ettiğini ifade etmiştir. Doğrudan Türkiye'ye ilişkin oldukça ağır ve ciddi tespitlerin bulunduğu uluslararası bu metinler göstermektedir ki, AİHM ve Avrupa Parlamentosu nezdinde Türkiye'nin Cumhurbaşkanına hakaret suçuyla ilgili olarak ağır ve süreklilik arz edecek şekilde ihlallerde bulunduğu bilinmektedir. Verilen birçok kararın atıf yaptığı kararlar arasında Türkiye'nin ihlalde bulunduğu ilişkin kararların olması da göstermektedir ki, TCK 299. madde hükmü ağır bir ifade özgürlüğü ihlali barındırmakta ve demokratik bir toplum olmanın gereği olarak, AİHM ve Avrupa Parlamentosu tarafından yapılan artık uygulamada pek de rastlanmayan ve birçok ülkenin de mevzuatlarında yer almayan Cumhurbaşkanına özel bir koruma içeren TCK 299. madde hükmünün kaldırılması gerekmektedir.

2.2.3.2 Artun ve Güvener/ Türkiye başvurusu

Gazeteci ve gazetenin yayın müdürü olan kişilerin Cumhurbaşkanına hakaret suçundan cezalandırıldığı başvuru olan Artun ve Güvener/Türkiye başvurusu, 1999 yılında gerçekleşen deprem sonrasında yazılan iki adet köşe yazısına ilişkindir. Yerel mahkemece her ne kadar yazı içerikleri kamu yararı barındırsa da yazının diğer kısımlarının doğrudan Cumhurbaşkanının kişiliğine yönelik olması kabul edilebilir eleştiri sınırının üstünde olması gerekçeleriyle başvuru sahiplerinin cezalandırılmasına karar verilmiştir. AİHM, öncelikle o dönem yürürlükte bulunan mülga TCK ile terörle mücadeleyle ilişkin yasaların uygulamalarında ifade özgürlüğüne yönelik aşırı müdahalelerin olduğu ve bunlara ilişkin tavsiye kararı yayımlanmasına rağmen herhangi bir çözümün olmadığını belirterek değerlendirmeye başlamıştır. Mahkeme, değerlendirme yaparken politikacıların halka mal olmuş bir kişi olarak hareket ettiklerini dolayısıyla kabul edilebilir eleştiri sınırlarının diğer insanlara kıyasla daha geniş olduğunu kabul etmek gerektiğini; politikacıların da kişiliklerini sadece özel hayatlarıyla sınırlı kalmayacak

şekilde koruma hakkının bulunduğunu fakat korumanın şartları ile siyasi problemlerinin özgür bir ortamda tartışılabilmesinin getirdiği yararların denge içerisinde olmasının gerekli olduğu ve bu kapsamda ifade özgürlüğüne getirilecek istisnalar için de dar yorumlamanın yapılmasının gerekli olduğunu hatırlatmıştır. Ek olarak, basın alanında gerçekleşen bir ihlalde hapis cezası verilmesinin, nefret ve şiddete teşvik söylemleri ve benzer suçlar yönünden olması halinde ifade özgürlüğünün ihlaline yol açmayacağını da eklemiş ve basın mensuplarına verilen cezaların ifade özgürlüğünün ihlaline yol açtığına hükmetmiştir. Başvuruculardan birinin cezasının ertelenmesine diğerinin de cezasının adli para cezasına çevrilmesine ilişkin kararın ise zaten dava konusu olayların hiçbir şekilde hapis cezası verilmesini gerektirmediğini, hapis cezasının ertelenmesi veya adli para cezasına çevrilmesi halinde dahi toplum ve basın mensupları nezdinde caydırıcı etki doğurduğunu belirtmiştir.

Başvuru konusu olan yazılar 1999 yılında gerçekleşen ve çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan ayrıca ağır maddi zararların da doğduğu depreme ilişkindir. Deprem her ne kadar bir doğal afet olsa da olası zararların minimum seviyeye indirilmesi için hem politikacılar hem de bireyler olarak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda, ağır sonuçları olan bir depremden dolayı politikacıların ve özellikle devletin en üst makamlarında yer alan kişilerin ağır eleştirilere tutulması gayet olağandır. Politikacıların görevleri, başlıca seçmenlerin hak ve menfaatlerini koruyabilmek, devletin huzur ve güvenliğini sağlayabilmek olarak gösterilebilir. Bunun sonucu olarak da gerçekleşen ağır bir doğal afet sonucunda bireylerin ve özellikle kamunun menfaatini korumak için çabalayan ve bu konuları gündemde tutan basın mensuplarının en ağır eleştirilerinin politikacılara yönelik olması gayet olağandır. AİHM kararlarında da basın mensuplarının üstlenmiş olduğu kamusal rolün üzerinde önemle üzerinde durulmaktadır³⁰⁸. Basın mensupları gündeme getirdikleri konu ve tartışmalarla birlikte politikacıların kamuya hesap vermesini sağlamakta bir bakıma denetleme mekanizması olarak çalışmaktadırlar. Bu kapsamda, Anayasa'ya göre devletin ve milletin birliğini temsil eden, devletin en üst konumunda bulunan Cumhurbaşkanı'nın da bu eleştirilerin hedefinde olmasını kabullenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

³⁰⁸ AİHM, Dalban-Romanya, B. No:28114/95, Karar Tarihi:28.09.1999, par.49.

Ayrıca 2017 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen anayasa değişiklikleri ile 1982 Anayasası’nın ilk halinde yer alan Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri başlıklı 104. maddesi önemli değişikliklere uğramış ve cumhurbaşkanının devletin başı olduğu belirtilen hükme ek olarak aynı zamanda yürütmenin de başı olduğu hükmü getirilmiştir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı’nın yürütmenin başı olması yürütme organına yöneltilen eleştiri ve görüş açıklamalarının aslında Cumhurbaşkanı’na yöneltilmiş olması anlamına gelmektedir. AİHM içtihatlarında belirtildiği üzere, politikacıların hesap vermesini sağlamak amacıyla yöneltilen eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı yürütmenin başında olan Cumhurbaşkanı’nın ek bir korumaya sahip olması AİHS’ye aykırılık teşkil etmektedir.

AİHM’nin yapmış olduğu değerlendirmeler, yerel mahkemelerin yargılama sırasında gözetmesi gereken hususlar yönünden bir ders niteliğinde olup incelemelerin bu yönde yapılması, politikacılara yönelik söylem ve eylemlerin değerlendirilmesinde ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin istisna olduğunun gözetilmesi gerekmektedir.

2.2.3.3 Eon/ Fransa başvurusu

Eon/Fransa kararı, Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin olarak AİHM tarafından verilen ve birçok davada da referans gösterilen temel bir karardır. Fransa Cumhurbaşkanı tarafından 28.08.2008 tarihinde Laval bölgesine yapılan ziyaret sırasında Cumhurbaşkanlığının kortejinin geçmekte olduğu anda başvuru “*defol git, geri zekalı*” yazılı bir levhayı kaldırmasının akabinde gözaltına alınmış ve hakkında Cumhurbaşkanına hakaret suçundan sembolik olarak 30 Euroluk bir cezaya hükmedilmiş ve bu ceza ertelenmiştir. Başvurucunun bu eylemi, Cumhurbaşkanının 23.02.2008 tarihinde tarım fuarını ziyareti esnasında elini sıkımayı reddettiği bir çiftçiye karşı kullandığı sözlerinin aynısı olup bu sözlere atıf yapmaktaydı. Cumhurbaşkanının, çiftçiye söylediği bu söz ülke gündeminde önemli bir yer tutmuş ve gösterilerde slogan olarak da kullanılmıştır. Yerel mahkeme ceza kararının gerekçesinde, başvuru hakkaret kastı olmasaydı “*defol git, geri zekalı*” ibaresine ek olarak “*denmez*” türünden bir kelimenin de eklemesi gerektiğini ancak bu şekilde bir nezaket dersi verme amacı

olduğunun kabul edilebileceğini dolayısıyla da başvurucunun eylemini Cumhurbaşkanına hakaret kastıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir³⁰⁹.

Başvurucu, aldığı bu ceza nedeniyle AİHM nezdinde başvuruda bulunmuştur. AİHM Cumhurbaşkanına hakaret suçunun neredeyse uygulamasının kalmadığını belirtmesine rağmen Fransız hükümeti bu düzenlemenin Avrupa’da sadece kendi yasalarında düzenlenen bir hüküm olmadığını, İspanya, Polonya, Hollanda ve Türkiye’de de benzer hükümlerin varlığını devam ettirdiğini belirtmiştir³¹⁰.

Başvuran, başvuru konusu olayı AİHM önüne taşımasının gerekçelerini de verilen ceza miktarından dolayı olmadığını, ceza verilmesine karşı olduğunu ve aynı kanunun 36. maddesinde düzenlenen yabancı devlet başkanına hakaret etme eyleminin AİHM tarafından verilen Colombani ve diğerleri/Fransa kararından sonra suç olmaktan çıkartılması gibi Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin düzenlemenin de AİHS’e aykırı olduğunun tespiti olduğunu ifade etmiştir³¹¹.

Mahkeme tarafından yapılan değerlendirmede, başvuranın ifadelerinin hakaret içerikli olduğunun fakat Cumhurbaşkanı tarafından kullanılan ifadelerin medyada geniş bir şekilde yer alması, geniş kitlelerce mizahi amaçlarla kullanılmasının dikkate alınarak başvurucunun da bu eyleminin hiciv yoluyla kendisini ifade etmek olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme, hicvin temel amacının tahrik etme ve kışkırtma amacı güttüğünü de ifade ederek başvurucunun eylemini bu kapsamda değerlendirmiştir³¹².

Mahkeme, yerel yargı organlarınca verilen ceza hükmünün, demokratik toplumların olmazsa olmaz unsurlarından biri olan toplumsal tartışmalarda hiciv yoluyla yapılan çıkışlar üzerinde caydırıcı bir etkisinin olduğunu ve verilen cezanın demokratik bir toplumda gerekli olmadığını belirterek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir³¹³.

³⁰⁹ AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, par.9.

³¹⁰ AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, par.22-23.

³¹¹ AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, par.39.

³¹² AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, par.60.

³¹³ AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013, par.61-62.

Eon/Fransa kararı, toplumsal tartışmaların demokratik toplumlardaki yerine ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı, hiciv yoluyla yapılan eleştirilerin engellenmesinin ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale teşkil ettiğinin belirlendiği yol gösterici nitelikte bir karardır. Hiciv, toplumsal tartışmada önemli bir yer edinmekte olup özellikle Cumhurbaşkanı tarafından bir kimseye karşı kullanılan sözlerin kaba veya yanlış olduğunun belirtilmesi amacıyla sıklıkla karşısına çıkartılması, farklı basın ve iletişim araçlarıyla bu sözlerin ve olayın gündemde tutulması ve diğer eylemlerle Cumhurbaşkanıya sarf etmiş olduğu sözlerin yanlışlığını gösterme hususunda önem taşımaktadır. Dolayısıyla, devletin en üst konumunda olan ve halkı temsil eden Cumhurbaşkanının, bir kimseye karşı kullanmış olduğu hakaret içerikli, kaba ve incitici sözlerin kendisine karşı kullanılması veya bunun hatırlatılması karşısında sahip olduğu konumu kullanarak cezalandırma mekanizmasından faydalanması evrensel hukuk ilkelerine aykırı olacaktır.

Başvurucu tarafından başvuru amacının Cumhurbaşkanına hakaret suçunun Sözleşme'ye aykırılık teşkil ettiğinin tespiti olması da ifade özgürlüğüne yönelik ihlale sebebiyet verebilecek nitelikteki bir kanun hükmü olan Cumhurbaşkanına hakaretin suç olmaktan çıkartılması yönünde verdiği önemli bir yargısal mücadeledir. Nitekim AİHM'nin verdiği ihlal kararından yaklaşık dört ay sonra Fransız Parlamentosu tarafından Devlet başkanına hakaret fiillerinin suç olmaktan çıkartılmasına yönelik kanun değişikliği kabul edilmiştir³¹⁴. Başvurucunun vermiş olduğu bu yargısal mücadele, hedeflemiş olduğu amaçla sonuçlanmış ve devlet başkanına hakaret eylemleri özel bir suç olmaktan çıkarılmıştır.

2.2.3.4 Otegi Mondragon/ İspanya başvurusu

Bask parlamenter grubunun sözcüsü konumunda olan başvuru, bir Bask gazetesinin yasaklanması, sorumlularının gözaltına alınması ve kötü muamele görmeleri nedeniyle konferans sırasında eleştirel açıklamalarda bulunmuştur. Başvurucu, açıklamalarında İspanya

³¹⁴ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.33-34.

kralını işkencelerden sorumlu tutmuş, monarşi rejimini işkence ve şiddet yoluyla dayattığını ifade etmiştir³¹⁵.

AİHM, cumhuriyetçi rejimlerde devlet başkanlarının ek cezai korumalara sahip olmasına ilişkin Sözleşme'ye aykırılık taşıdığına dair içtihatlarını hatırlatarak, teorik olarak aynı durumun monarşi rejimlerinde de geçerli olduğunu ifade etmiş ve kralın, siyasi tartışmalarda tarafsız bir hakem ve devlet simgesi konumuna sahip olmasının eleştirilemeyeceği anlamına gelmediğini belirterek başvurucunun ifadelerinin şiddeti teşvik etmediğini ve kin söyleminin bulunmadığını da eklemiştir³¹⁶. Başvurucunun ifadelerinin kralın özel hayatına ve kişisel onuruna yönelik olmadığı, devletin ve silahların kuvvetlerin başı konumunda olması nedeniyle kurumsal sorumluluğuna ilişkin ifadeler olduğu değerlendirmesinde bulunan AİHM, başvurucu hakkında verilen ceza kararının ifade özgürlüğüne yönelik bir ihlal niteliğinde olduğuna hükmetmiştir.

2.2.3.5 Tuşalp/ Türkiye başvurusu

Başvurucu, 2005 ve 2006 yıllarında iki ayrı makale yayımlamış ve bu makaleler nedeniyle hakkında açılan tazminat davaları sonucunda tazminata mahkum edilmiştir. Mahkeme, öncelikle gazetecilerin kamuoyunu ilgilendiren olaylarla ilgili görüşlerini ve politikacılarla ilgili eleştirilerini ifade etme hakkının bulunduğuna değinmiştir. Gazetecinin kullanmış olduğu dilin kışkırtıcı, kaba, saldırgan nitelikte olabileceğini ancak bunların yeterli fiili temele sahip olmasının da gerektiğini ifade etmektedir. Gazetecinin kullanmış olduğu kışkırtıcı ve kaba ifadelerin belli gerçekliklere veya olaylara dayanan değer yargıları olduğunu belirten Mahkeme, gazetecinin eleştirilerini hicivsel bir dil kullanarak ve kendi siyasi görüşlerini de ekleyerek ifade ettiğini eklemiştir. Ayrıca gazetecinin kullanmış olduğu ifadelerin, hedef aldığı siyasetçiye karşı bir saldırı niteliği taşımadığı ve siyasetçinin siyasi kariyerini, mesleğini veya özel yaşamına da herhangi bir etkide bulunmadığı değerlendirilmesinde bulunarak başvurucu ve yayınevi aleyhine verilen tazminat kararının ifade özgürlüğünün ihlaline yol açtığına hükmetmiştir³¹⁷. Başvurunun önem arz eden hususlarından birisi de başvurucu hakkında cezai bir dava açılmamış ve cezai bir

³¹⁵ AİHM, Otegi Mondragon/İspanya, B. No:2034/07, Karar Tarihi:15.03.2011, par.10.

³¹⁶ AİHM, Otegi Mondragon/İspanya, B. No:2034/07, Karar Tarihi:15.03.2011, par.56.

³¹⁷ AİHM, Tuşalp/Türkiye, B. No:32131/08 – 41617/08, Karar Tarihi:21.02.2012, par.49.

karar verilmemiş olsa dahi tazminata hükmedilmesi dahi ifade özgürlüğüne müdahale teşkil edebilmektedir. Tazminatın miktarının önemli olduğuna değinen Mahkeme; bu durumun eleştiri, bilgi ve fikir alışverişlerinin engellemesine neden olacağını ifade etmiştir.

2.2.4 Karşılaştırmalı Hukuktaki Düzenlemeler

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun düzenleniş şekli, her ülkenin toplumsal, siyasal ve kültürel özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir³¹⁸. Cumhurbaşkanına hakaret suçunun sadece Türkiye dışında birçok Avrupa ülkesinin ceza yasalarında da düzenlendiği şeklindeki iddialar teorik olarak doğru olsa da durum iddia edilenden farklılık arz etmektedir. Karşılaştırmalı hukuktaki durum incelendiğinde suçun yasalarda düzenlenmesine karşın uygulamada neredeyse hiç karşılaşılmadığı veya zamanla yasalardan da tamamen çıkartıldığı görülmektedir. Gerçekten de bu suç nedeniyle yapılan yargılamalar çok nadir bulunmaktadır. Eon/Fransa başvurusunda Fransa hükümeti, söz konusu suça ilişkin yasal düzenlemenin sadece kendi yasalarında değil aynı zamanda İspanya, Hollanda, Polonya ve Türkiye yasalarında da düzenlendiği şeklinde bir savunmada bulunmuşsa da AİHM tarafından verilen ihlal kararından dört ay sonra Cumhurbaşkanına hakaret eylemini suç olmaktan çıkartmıştır. Görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanına hakaret halinde özel bir korumanın bulunmasına ilişkin yasal düzenlemelerin kullanımı her geçen gün daha da azalmakta veya suç olmaktan çıkartılmaktadır.

2.2.4.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde hakaret ve sövme eylemleri ceza mevzuatlarında bir suç tipi olarak yer almamaktadır³¹⁹. Hakaret ve sövmeye ilişkin bir cezai yaptırımın bulunmaması nedeniyle kamuoyuna da yansıyan örneklerden görüleceği üzere ABD Başkanlarına yönelik ağır hakaret ve sövme eylemlerinde bulunulabilmektedir.

³¹⁸ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.32.

³¹⁹ Bkz., https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe.html, Erişim Tarihi:17.04.2022.

2.2.4.2 Almanya

Kıta Avrupası hukuk sisteminden Almanya’da, ceza kanununun 90. maddesinde Federal Başkana hakaret suçunun yaptırımı olarak hapis cezası öngörülmüş ve bu suçtan kovuşturma izni verilmesi sadece Federal Başkana tanınmıştır³²⁰. Almanya’da yer alan bu hüküm nedeniyle uygulamada bu suçtan yapılan bir yargılama neredeyse hiç bulunmamaktadır³²¹.

2.2.4.3 İspanya

İspanya’da sembolik bir monarşinin ürünü olarak krallık bulunmakta olup ceza kanununun 490. maddesine göre kral veya kraliçeye ve ailesine karşı ağır hakarete bulunulması halinde hapis cezasının verilebileceği, hakaretin ağır olmaması halinde ise adli para cezasına hükmedilebileceği düzenlenmiştir³²².

2.2.4.4 Birleşik Krallık

Birleşik Krallık’ta kraliyet ailesine veya başbakana yönelik hakaret eylemlerine karşı özel bir koruma öngörülmemiştir³²³.

2.2.4.5 Fransa

Fransa’da Devlet Başkanına hakaret suçuna ilişkin para cezası öngörülmüştür. 1969 yılından 2008 yılına dek bu hükmün uygulandığı bir vakiya pek rastlanmamıştır³²⁴. Eon/Fransa başvurusunda bahsedildiği üzere, başvurunun Devlet Başkanına yönelik eylemi nedeniyle Devlet Başkanına hakaret ettiği gerekçesiyle para cezasına hükmedilmiştir. AİHM, başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin temel nitelikte bir karar vermiştir³²⁵.

³²⁰ Bkz., https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_90.html, Erişim Tarihi:16.04.2022.

³²¹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.32.

³²² Bkz.; https://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html, Erişim Tarihi:16.04.2022.

³²³ Bkz.; <https://bianet.org/bianet/medya/171747-fransa-ve-britanya-cumhurbaskani-kraliyet-ve-basbakanlar-korunmuyor>, Erişim Tarihi:17.04.2022.

³²⁴ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.33.

³²⁵ AİHM, Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi:14.03.2013.

Fransa gündeminde yoğun bir yer bulan ve ciddi tartışmalara yol açan Devlet Başkanına hakaret suçu, karardan yaklaşık dört ay sonra yapılan kanun değişikliği ile yürürlükten kaldırılmıştır³²⁶.

2.2.4.6 Danimarka

İspanya benzeri sembolik monarşinin bulunduğu Danimarka’da ceza mevzuatlarında her ne kadar devlet başkanına hakaret suçu yer almakta ise de bu suça ilişkin hiçbir yargılama bulunmamaktadır³²⁷.

2.2.4.7 Hollanda

İspanya benzeri sembolik monarşinin bulunduğu diğer bir ülke olan Hollanda da Danimarka gibi her ne kadar ceza mevzuatlarında devlet başkanına hakaret suçuna yer vermekte ise de bu suça ilişkin sık bir yaptırım uygulanmadığı söylenebilmekle birlikte³²⁸ krala karşı “*hırsız, katil, tecavüzcü*” ifadelerini kullanan bir kişi hakkında, 14 gün gözaltında kaldıktan sonra mahkeme tarafından 1 aylık hapis cezası verilerek tahliye edilmiş ve 2 yıllık denetimli serbestliğe hükmedilmiştir³²⁹.

2.2.4.8 Polonya

Polonya’da Devlet Başkanına yönelik hakaret eyleminin alenen işlenmesi hali için ceza öngören ceza kanununun 135. maddesine göre 3 yıla kadar cezası verilebilmektedir³³⁰.

2.2.4.9 Zimbabwe

Yarı diktatörlük rejimiyle yönetilmekte olan Zimbabwe’de Ceza Kodifikasyon ve Reform Kanununun 33. maddesinde devlet başkanına hakaret veya otoritesini aşağılama suçu düzenlenmiş ve bu suçun yaptırımı olarak hapis veya para cezası öngörülmüştür³³¹. 2013 yılında

³²⁶ Bkz., <https://www.bbc.com/news/world-europe-23464731>, Erişim Tarihi:18.04.2022.

³²⁷ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, s.32.

³²⁸ Sınar, **a.e.**, s.32.

³²⁹ Bkz., <https://www.dutchnews.nl/news/2016/07/man-jailed-for-insulting-the-dutch-king/>, Erişim Tarihi:17.04.2022.

³³⁰ Fatma Sümer, “İfade Özgürlüğü ve İtibarın Korunması Arasında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu”, **Analiz, SETA**, Sayı:229, 2018, s.21.

³³¹ Bkz.; <https://www.refworld.org/docid/4c45b64c2.html>, Erişim Tarihi:17.04.2022.

yeni anayasanın yürürlüğe girdiği ülkede, söz konusu hükmün anayasaya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenmiş ve Zimbabwe Anayasa Mahkemesi tarafından 31.10.2013 tarihinde ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle hükmün iptaline karar verilmiştir³³².

2.2.5 Türkiye'deki Güncel Durum

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemeler ve gelişmelerin aksine ülkemizde sıklıkla uygulanmaktadır. Özellikle son yıllarda bu suçtan başlatılan soruşturma ve kovuşturmaların sayısı her geçen gün artarak devam etmektedir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerine göre Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın göreve başladığı 2014 yılından itibaren bu suçtan başlatılan soruşturmaların sayısı büyük artış göstermiştir³³³. 2014-2020 döneminde Cumhurbaşkanına hakaret suçu nedeniyle başlatılan soruşturma sayısı 160.169'dur. Bu soruşturma dosyalarından 35.507 dosya hakkında kamu davası açılmıştır. 12.881 kişi hakkında mahkumiyet kararına hükmedilmiş olup bu kararlardan 3.625 tanesi hapis cezasıdır. 12-14 yaş aralığındaki çocuklardan 24'ü hakkında mahkumiyet kararı verilmiş olup bu kararlardan 1 tanesi hapis cezadır. 15-17 yaş aralığındaki çocuklardan da 9'u hapis cezası olmak üzere 82'si hakkında mahkumiyet kararı verilmiştir. Ayrıca 11'i hapis cezası olmak üzere 31 yabancı uyruklu kişi hakkında da mahkumiyet kararı verilmiştir. 5.660 kişi hakkında beraat kararına hükmedilmiş olup 11.913 kişi hakkında da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına hükmedilmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'dan bir önceki cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı görevini yerine getirdiği 2013 yılında cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamında 4; 2012 yılında ise 1 soruşturma dosyası başlatılmıştır.

³³² Bkz.; <https://www.bbc.com/news/world-africa-24757351>, Erişim Tarihi:17.04.2022.

³³³ Bkz.; <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>, Erişim Tarihi:15.04.2022.

Cumhurbaşkanlarının görev süreleri boyunca açılan kamu davaları incelendiğinde, Kenan Evren döneminde 340; Turgut Özal döneminde 207; Süleyman Demirel döneminde 158; Ahmet Necdet Sezer döneminde 163; Abdullah Gül döneminde 848'dir³³⁴.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamında başlatılan soruşturma ve kovuşturma dosyalarının yanı sıra bu suç nedeniyle verilen tutuklama kararlarının uygulanması da ciddi oranda artış göstermektedir. Tutuklama, en ağır koruma tedbiri olup tutuklama nedenleri CMK'nın 100. maddesinde düzenlenmiş ve maddenin 3. fıkrasında suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphenin bulunması halinde tutuklama nedeninin olduğu kabul edilen katalog suçlar belirtilmiştir. Katalog suçlar arasında Cumhurbaşkanına hakaret suçu yer almamaktadır. Fakat buna rağmen, kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan tutuklama tedbirine, Cumhurbaşkanına hakaret suçu kapsamında sıklıkla başvurulmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları üzerinden yapılan paylaşımlar ve bu paylaşımların *repost* veya *retweet* edilmesi nedeniyle başlatılan soruşturmalar kapsamında şüpheliler hakkında tutuklama kararının verildiği görülmektedir. Ceza mevzuatlarından çıkartılması gerektiği belirtilen Cumhurbaşkanına hakaret suçu nedeniyle tutuklama gibi ağır bir koruma tedbirine başvurulması nedeniyle yapılacak başvuruda AİHM tarafından hak ihlalinin olduğuna ilişkin karar verileceği kaçınılmaz bir gerçektir.

2.3 DEKRİMİNALİZASYON (SUÇ OLMAKTAN ÇIKARTILMASI EĞİLİMİ)

Hukuk düzeni içerisinde hukuki değerlerin korunması sadece ceza hukuku ile sağlanmamakta, diğer hukuk disiplinleri ile de sağlanabilmektedir. Ceza hukuku, hukuki değerlerin korunması ve problemlerin çözülmesi için son çare (*ultima ratio*) olarak başvuru olan bir hukuk disiplinidir. Son çare ilkesinin bir gereği olarak, hukuki değerlerin korunmasında öncelikle ceza hukukuna başvurmaksızın diğer hukuk disiplinleri ile bu korumanın gerçekleştirilmesi mümkün ise ceza hukukuna ve yaptırımlarına ikincil olarak başvurulması gerekmektedir³³⁵. Ceza hukukunun bu

³³⁴ Bkz.; <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-yilinda-cumhurbaskanina-hakaretten-kac-kisi-sanik-oldu>, Erişim Tarihi:16.04.2022.

³³⁵ Soner Demirtaş, "Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, Cilt:21, Özel Sayı, 2019, s.493.

şekilde ikincil olarak başvurulması gereken bir hukuk disiplini olması aynı zamanda ölçülülük ilkesinin de bir sonucudur. Bunun gerekçesi de ceza hukukunun yaptırımları ile diğer hukuk disiplinlerinin yaptırımları karşılaştırıldığında ceza hukuku yaptırımlarının kişi hak ve özgürlüklerine diğer hukuk disiplinlerine kıyasla daha sert bir müdahale niteliğinde olmasıdır³³⁶.

Nitekim TCK'nın birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören başlıklı 230. maddesinin dini nikaha ilişkin 5. ve 6. fıkralarının iptali istemiyle Pasinler Sulh Ceza Mahkemesi, kanun hükümlerinin iptali için AYM'ye başvuruda bulunmuştur. AYM, daha hafif bir sınırlama aracı bulunmakta iken daha ağır bir sınırlama aracının tercih edilmesinin ölçülülük ilkesine aykırı olduğunu belirtmiş ayrıca hukuk düzeninin, resmi evlilikler dışında hiçbir evlilik türüne hukuki sonuç bağlamayarak diğer bir deyişle hukuki müeyyidede bulunarak ceza hükümlerinin amaçladığı aile düzeninin korunmasına ilişkin gerekli önlemi almış olması nedeniyle hukuki müeyyideden daha ağır bir müeyyide öngören ceza hukuku yaptırımlarına başvurulmasının sınırlamanın ölçüsüzlüğünü gösterdiği tespitinde bulunmuştur. AYM, başvuru konusu ceza hükümlerinin iptaline karar vermiştir³³⁷.

AYM'nin bu hükmü, hukuki değerlerin ceza hukuku tedbirlerinin sağladığı korumanın ceza hukuku yaptırımlarına başvurulmaksızın diğer hukuk disiplinleriyle sağlanması halinde *ultima ratio* prensibi uyarınca ceza kanunlarından çıkartılması gerektiğini göstermektedir. Cezalandırmadan uzaklaşma niteliğinde olan bazı eylemlerin suç olmaktan çıkartılmasına dekriminalizasyon denmektedir³³⁸. Fiilin suç vasfı ortadan kaldırılarak ceza hukuku sisteminden çıkartılması bazı suç tipleri için gündemdedir. Hakaret suçu açısından da suç olmaktan çıkartılması yönünde ciddi bir tartışma mevcuttur. Türk hukuk kültürü ve uygulamasında önemli bir ağırlığa ve yere sahip olan hakaret suçu, tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de sıklıkla yargının konusu olmaktadır³³⁹. Hakaret fiillerinin suç olmaktan çıkartılması iki temel nedene dayanmaktadır. İlk neden, günümüz şartlarında hakaret fiillerinin bir suç olarak

³³⁶ Demirtaş, **a.g.m.**, s.493.

³³⁷ AYM, 2014/36 E., 2015/51 K., Karar Tarihi: 27.05.2015.

³³⁸ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.66.

³³⁹ Hasan Sınar, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu ve Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi", **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:24, 2014, s.105.

düzenlenmesinin meşru bir amaca hizmet etmemesine ilişkindir. Buna göre, tarihte kişilere karşı işlenen suçlarda düello ve meydan okumaların söz konusu olması nedeniyle kamu düzeninin korunması amacıyla hakaret fiilleri suç olarak düzenlenmiş olup artık günümüzde meydan okuma veya düello gibi olguların söz konusu olmaması nedeniyle hakaret fiillerinin de suç olarak düzenlenmesi gereği ortadan kalkmıştır. İkinci neden ise, ceza hukukunun son çare olma özelliğinin bir gereği olarak hakaret fiillerine karşı ceza hukuku tedbirlerine başvurulmaksızın özel hukuk tedbirleriyle de yeterli korumanın sağlanacağına ilişkindir³⁴⁰.

Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin olarak, çalışmamızda da yer verdiğimiz üzere birçok ülkede sadece yasal düzenlemesi bulunup uygulamada karşılaşılmadığından suç olmaktan çıkartılması yönünde ciddi bir eğilim olduğu görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde devleti yöneten kişilerin şahsiyetleri ile devletin özdeşleştirilmesi sebebiyle devlet başkanlarına ayrıcalıklı bir koruma getirilmiştir. Aydınlanma devrinden sonra gelişen cumhuriyet yönetimleri ve demokrasi kültürleri ile bu tarz bir koruma çelişmektedir. Zira halk tarafından seçilen parlamento üyelerinin seçtiği veya doğrudan halkın seçtiği devlet başkanının, anayasal görev ve yetkilerini kullanırken siyasi iş ve eylemlerde bulunduğu inkar edilemez bir gerçekliktir. Dolayısıyla da siyasi bir konumda bulunan devlet başkanına yönelik eleştirilerde bulunulması da demokratik toplum düzeninin bir gereğidir. Devlet başkanına karşı hakaretin özel bir düzenlemeyle suç olarak kabul edilmesi, devlet başkanını eleştirilerden uzakta tutmaya ve bireylerin görüşlerini açıklarken otosansür uygulamasına neden olduğundan antidemokratik bir düzenlemedir³⁴¹.

AİHM'nin kararlarından sıklıkla belirttiği üzere devlet başkanları da siyasi bir kişilik olduğundan eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı daha duyarlı olması gerektiği ve ayrıca genel hakaret suçuna ilişkin düzenlemelerin bulunması nedeniyle hiçbir kişiye özel bir ek koruma getirilmesinin Sözleşme ile bağdaşmaması nedenleriyle Cumhurbaşkanına hakaret suçunun da suç olmaktan çıkartılması gerektiği düşüncesindeyiz.

³⁴⁰ Sınar, "Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu ve Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi", s.107.

³⁴¹ Sınar, "Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları", s.64-65.

AIHM'nin özellikle Vedat Şorli/Türkiye başvurusunda vermiş olduğu karar; Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1577 (2007) sayılı kararı; Venedik Komisyonu'nun 831/2015 sayılı görüşü; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 17.02.2017 tarihli Memorandum'u bir bütün halinde değerlendirildiğinde Türkiye'nin de demokratik toplum düzeninin bir gereği olarak özgür siyasi tartışma ortamının sağlanabilmesi için TCK 299. madde hükmünü kaldırması diğer bir deyişle Cumhurbaşkanına hakareti suç olmaktan çıkartması gerekmektedir. Zira Cumhurbaşkanı da diğer bireyler gibi genel hakaret suçunun korumasından yararlanabilmekte ayrıca özel hukuk tedbirlerine de başvurabilmektedir. Tekrar belirtmek gerekir ki, genel hakaret suçunun da suç olmaktan çıkartılması yönündeki görüş, özel hukuk tedbirlerinin yeterli korumayı sağladığına ilişkin olup hakaret suçunun bir bütün halinde suç olmaktan çıkartılması halinde dahi özel hukuk tedbirleriyle yeterli koruma sağlanabilecektir.

Türkiye'de gerçekleşen 2007 ve 2017 anayasa değişiklikleriyle birlikte Cumhurbaşkanına hakaretin suç olmaktan çıkartılması görüşü daha fazla gündeme gelmiştir. Cumhurbaşkanı bu değişikliklerden önce de siyasi bir kişiliğe sahip olmakla birlikte söz konusu değişikliklerle Cumhurbaşkanının siyasi ağırlığı daha da artmıştır. Dolayısıyla hem seçmenler tarafından hem de diğer siyasi kişiler tarafından doğal bir şekilde eleştirilerin hedefindeki kişi konumundadır. Bulunduğu konum gereği eleştiri ve görüş açıklamalarının hedefinde olmasına rağmen ceza kanunlarıyla ek bir korumaya sahip olması demokratik toplum düzenine aykırıdır. Karşılaştırmalı hukukta, genel hakaret eyleminin suç olmaktan çıkartılmasına ilişkin tartışmalar bulunmakta iken Türkiye'de, AIHS'ye açıkça aykırı olduğu AIHM kararlarıyla defalarca kez belirtilen Cumhurbaşkanına hakaret suçundan halen çok sayıda yargılamanın yapılması hak ihlallerine sebep olmaktadır.

SONUÇ

İnsan, insan olmanın bir gereği olarak devredilemeyen, dokunulamayan ve vazgeçilemeyen birtakım hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu hak ve özgürlüklere başta devletler olmak üzere herkes tarafından saygı gösterilmesi ve hakkın kullanılmasının engellenmesine karşı çıkılması gerekmektedir. İfade özgürlüğü de bu hak ve özgürlüklerden biri olup insan hakları doktrinin temelinde yer almaktadır. İfade özgürlüğü, insan yaşamının doğal tezahürlerinden olan düşünme, sorgulama, araştırma, öğrenme, eleştirme ve edinmiş olduğu bu görüşlerini başkalarıyla paylaşma veya başkalarının paylaşmış olduğu görüşleri benimseme ya da eleştirme eylemlerini koruma altına alan temel bir hak ve özgürlüktür. Başkaları tarafından önemsiz veya değersiz görülen görüşlerin ya da toplum nezdinde fikirlerine itibar edilmeyen kişilerin düşüncelerinin dahi ifade özgürlüğü sayesinde özgürce ve demokratik toplum düzenin bir gereği olarak açıklanabilmesi ve korunabilmesi ifade özgürlüğünün önemini göstermektedir.

İfade özgürlüğü muhteviyatı itibariyle diğer birçok temel hak ve özgürlüğün de temelinde bulunmaktadır. İfade özgürlüğünün özgürce kullanılamadığı bir yerde, diğer hak ve özgürlüklerin de özgürce ve doğasına uygun şekilde kullanılabileceğinden bahsedilemez. Bu nedenle de ifade özgürlüğü, geniş bir hukuki koruma ve güvence mekanizması ile donatılmıştır.

Hukuk düzeninin işlevsel olduğu demokratik toplumlarda, bireyler daha iyi ve özgür bir yaşam şartlarına sahip olabilmek, haklarını kullanabilmek için düşüncelerini özgürce ifade edebilmektedir. Hatta o derece bir özgürlüktür ki, toplumun büyük bir kesimi tarafından şoke edici, rahatsız edici, saldırgan ifadeler dahi ifade özgürlüğünün koruması altındadır. Bu tür ifadeler, her ne kadar rahatsız edici olsa da devletin ve birey olarak her insanın üzerine düşen yükümlülük, bu ifadelerin açıklanmasının engellenmesi değil ifadelerin açıklanmasına imkan tanıyarak çoğulcu, hoşgörülü ve açık fikirli toplumun oluşmasını ve korunmasını sağlamaktır. Düşüncelerin ifade edilmesinin yasaklanması, o düşünceleri ortadan kaldırmayacak zira insan düşünmeye, sorgulamaya ve üretmeye devam edecektir. Dolayısıyla toplumu koruma amacıyla düşüncelerin yasaklanması yerine toplumun özgür ve demokratik bir şekilde gelişebilmesi için farklı görüşlerin ifade edilmesinin önünü açarak, daha iyiye ve doğruyu bulmak hedeflenmelidir.

Toplumsal yaşama yön veren unsurların başında özellikle devlet yetkililerinin, ülke yönetimine ve politikalarına yön vermeleri, sosyal hayata ilişkin düzenlemelerde bulunması yer almaktadır. Bunun doğal bir sonucu da devlet yetkililerinin eleştirilerin hedefindeki kişiler konumunda olmasıdır. Toplum sözleşmesinin bir sonucu olarak insanlar birtakım hak ve özgürlüklerinden vazgeçmiş, devlet de birtakım hak ve yetkilere sahip olarak toplum düzeninin korunmasını ve toplumu oluşturan her bir ferdin hak ve özgürlüklerini teminat altına almayı taahhüt etmiştir. Dolayısıyla toplumun, rahatsız olduğu veya doğru bulmadığı politikaları eleştirmesi veya tam aksine doğru bulduğu politikaların devam etmesi için destek açıklamalarında bulunması gayet olağandır. Aynı zamanda devlet yetkilileri, bulundukları konum itibarıyla toplumun her kesimiyle muhatap olacağını, birçok farklı görüşle karşılaşacağını ve toplumun eleştirilerinin hedefinde olacağını bilerek bu göreve talip olmakta ve görevi üstlenmektedir. Uluslararası ve ulusal yargı organlarının içtihatlarında bu duruma ilişkin olarak, devlet yetkililerinin eleştiriye tahammül seviyelerinin diğer insanlara kıyasla daha fazla olması gerektiği ifade edilmektedir.

İfade özgürlüğünün mutlak olduğu, hiçbir sınırlamaya tabi olmadığı şeklinde bir çıkarımda bulunulamayacaktır. Zira bir olayda kullanılan ifadeler ifade özgürlüğü kapsamında korunabilmekte iken aynı ifadeler başka bir olayda ifade özgürlüğü kapsamından çıkabilmektedir. Bu nedenle de ifade özgürlüğünün net bir sınırı çizilememekte, her olay özelinde ayrı bir değerlendirme yaparak sonuca varılması gerekmektedir.

İfade özgürlüğü, hakaret eylemleri ile sıkı bir ilişki içerisinde dir. Eylemlerin hakaret içermesi halinde ifade özgürlüğü korumasından yararlanıp yararlanamayacağı tartışma konusu olmakla birlikte burada da her olay özelinde ayrı bir değerlendirme yapılması gerektiği ifade edilebilir. Hakaret eylemleri, insanın manevi kişiliğine yönelmekte olup, hukuk düzeni tarafından korunması gereken bir değer olduğu için hem ceza hukuku hem de özel hukuk yaptırımlarına tabi tutulmuştur. TCK'nın 125. maddesinde kişinin manevi varlığını oluşturan onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek şekilde somut bir fiil veya olgu isnadında bulunulması veya sövülmesi halinde hakaret suçunun olduğu düzenlenmiştir. Madde metnindeki rencide edebilecek şekilde eylemler kesin bir şekilde belirlenebilir olmayıp olayın oluşuna, zamanına, yerine, failine ve muhatap aldığı kişiye göre değerlendirmek gerekmektedir. Kanun hükmünün 3. ve 4. fıkralarında suçun nitelikli halleri düzenlenerek daha fazla cezaya hükmedilmesi

gereken haller belirlenmiştir. 3. fıkra da kamu görevlilerine karşı özel bir koruma öngörülmüştür. Kamu görevlilerine karşı işlenen hakaret eyleminin suçun nitelikli hali oluşturmamasının nedeni kişinin yerine getirdiği görevden kaynaklanmakta olup Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1577 (2007) sayılı Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılmasına Doğru başlıklı kararında özel olarak bu hükmün değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun gerekçesi de hakaret suçunda kişiye özgü bir korumanın gerekli olmamasına, zaten genel hükümle her bireyin manevi varlığının korunmasının yeterli oranda sağlanmakta olması gösterilmiştir. Aleniyet de suçun nitelikli hallerinden biri olmakla beraber aleniyetin hangi durumlarda gerçekleştiği, suçun işlendiği olay yerinde başka insanların bulunmasının yeterli olmadığı, hakaret teşkil eden eylemin belirsiz sayıda kişiler tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme ihtimalinin bulunması gerektiği, hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın herkese açık yerlerde eylemin işlenmesi gerektiği şeklinde Yargıtay içtihatlarıyla belirlenmiştir.

AİHM ve AYM, hakaret eylemlerinin suç olarak değerlendirilebilmesi için detaylı bir inceleme yapmakta, tüm boyutlarıyla konuyu ele almaya çalışmaktadır. Hakaret eylemini gerçekleştiren kişiye veya muhataba göre ayrı bir şekilde değerlendirme de yapılmaktadır. Zira basın ve medya görevlilerinin üstlendikleri görevin bir gereği olarak kamuyu bilgilendirme ve aydınlatma, devlet yetkililerini kontrol mekanizması olarak faaliyet gösterme niteliklerine sahip olması, haber verme ve eleştiri hakkını kullanmaları nedeniyle ifadelerinin daha geniş bir koruma altında olduğu belirtilmektedir. Basın ve medya görevlileri bu korumadan yararlanabilmek için, kullanmış olduğu ifadelerinin gerçeklik, güncellik, kamu yararı ve kamusal ilgi, konu ile ifade arasındaki düşünsel bağlantı şartlarını sağlaması gerekmektedir. Sırf mesleği gereği basın veya medya görevlisi olduğu için hakaret etme hakkı bulunmamaktadır. Muhatap açısından da siyasi kişiliklerin eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı diğer insanlara göre tahammül seviyelerinin daha fazla olması gerektiğinden diğer insanlar yönünden hakaret suçunu oluşturduğu kabul edilebilecek bir eylem, siyasi bir kişilik söz konusu olduğunda hakaret olarak değerlendirilemeyecektir.

Hakaret eylemleri, genel tahkir ve özel tahkir olarak ikiye alınarak incelenmektedir. Genel tahkir, TCK'nın 125-131. maddelerinde düzenlenmiş olup özel tahkir suçlarının örnekleri hem TCK'da hem de diğer kanunlarda yer almaktadır. Çalışmamızın da konusu olan

cumhurbaşkanına hakaret suçu TCK'nın 299. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun hükmünde, hakaretin cumhurbaşkanına karşı işlenmesi hali düzenlenmiş ve mülga TCK'dan farklı olarak gıyapta hakaret şeklinde ayrı bir düzenlenmeye yer verilmemiş, hakaret ve sövme şeklindeki ayırım kaldırılarak hakaret terimi kullanılmış, ceza miktarlarında değişiklik yapılmış, aleniyet unsuru suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiş, bu suçtan kovuşturma yapılabilmesi Adalet Bakanının iznine tabi kılınmıştır. Mülga TCK'da kovuşturma izninin alınacağı makam olarak Adalet Bakanlığı belirtilmişken, yeni TCK'da Adalet Bakanı şeklinde ifade edilmesi, kovuşturma iznini verme yetkisinin Bakana ait olduğunu göstermektedir.

AIHM içtihatlarında, devlet başkanlarına hakaret eylemlerine karşı özel bir koruma tanınmasının AIHS'nin ruhuna aykırı olduğu, bu hükümlerin ceza mevzuatlarından kaldırılması gerektiği istikrarlı şekilde ifade edilmektedir. Karşılaştırmalı hukukta, devlet başkanına hakarete ilişkin hükümlerin uygulaması çok aza indirgenmiş veya bu hükümler ceza yasalarından çıkarılmıştır. Roma imparatorları ve sonraki krallıklar tarafından kendilerini devletle özdeşleştirmenin getirdiği bir düşüncenin ürünü olan bu korumanın çağdaş demokrasilerde bir yerinin olmadığı düşünülmektedir. Cumhurbaşkanına hakaret suçu ile siyasi bir kişiliğe sahip olan cumhurbaşkanına karşı yöneltilen eleştirilerin önüne geçilebilmekte, kanun hükmü bir sansür olarak işletilebilmektedir. Özellikle 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği sonrasında yürütme yetkisine sahip konumda bulunan cumhurbaşkanının bu hükmü, kendisine yöneltilen eleştiri ve görüş açıklamalarına karşı bir savunma mekanizması olarak kullanabilmesi oldukça olası bir hal almıştır. Zira soruşturma ve kovuşturma konusu olan güncel olaylardan da görüleceği üzere, sosyal medya platformları üzerinde yapılan paylaşımları *retweet* veya *repost* eden kişiler dahi yargılanmaktadır. Dolayısıyla, yürütme yetkisine sahip konumda olan bir siyasetçinin, özel bir hükümle korunması açık bir şekilde AIHS'ye aykırıdır.

AIHM içtihatları doğrultusunda AIHS'ye aykırılık teşkil eden devlet başkanına özel bir koruma öngören cumhurbaşkanına hakaret suçu, karşılaştırmalı hukukta olduğu gibi ülkemizde de ceza mevzuatlarından çıkartılması gerekmektedir. Cumhurbaşkanına hakaret suçu yönünden verilen en güncel karar olan Vedat Şorli/Türkiye kararında Türkiye'nin TCK 299. madde hükmünü AIHS'ye uygun hale getirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Avrupa Konseyi'nin metinleri tarafından da bu husus ifade edilmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından

12.02.2004 tarihinde kabul edilen Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi; Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması başlıklı 1577 (2007) sayılı kararı; Venedik Komisyonu'nun 12.03.2016 tarihli 106. Genel Kurulu'nda kabul edilen TCK'nın 216, 299, 301 ve 314. maddelerine ilişkin 831/2015 sayılı Görüş'ü ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 2016 yılında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret sonrasında 17.02.2017 tarihinde Türkiye'de ifade ve medya özgürlüğüne ilişkin Memorandum'u dikkate alınarak cumhurbaşkanına hakaretin suç olmaktan çıkartılması, TCK 125-131. maddelerinde düzenlenen genel hakaret suçuna göre hareket edilmesi kanaatimizce de uygun olacaktır. TCK 299. maddeden hareketle verilecek herhangi bir yaptırım kararı AİHS'ye aykırılık teşkil edecektir. Verilecek yaptırım kararları neticesinde AİHM tarafından hem Türkiye'nin ihlalde bulunduğuna ilişkin kararın verileceği hem de başvurucuya tazminat ödenmesine hükmedileceği açık bir gerçektir.

Son olarak, karşılaştırmalı hukuk sistemlerinde, genel hakaretin suç olmaktan çıkartılmasına ilişkin tartışmalar bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Ceza hukukunun son çare olma (*ultima ratio*) ilkesi uyarınca amaçlanan korumanın özel hukuk tedbirleriyle sağlanması mümkün olduğundan hakaretin ceza yaptırımlarına tabi olmaması gerektiği ifade edilmektedir. Genel hakaret suçuna ilişkin bu yönde bir eğilim var iken Türkiye'de cumhurbaşkanına özel bir koruma mekanizması öngören TCK 299. madde hükmünün yürürlükte kalması, sıklıkla uygulanması ve hatta tutuklama tedbirine başvurulması demokratik toplum düzeninin gereklerine ve AİHS'ye açık bir aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla ivedilikle gerekli düzenlemelerin yerine getirilerek TCK 299. madde hükmünün ceza mevzuatından çıkartılması önemli bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Akbulut, Berrin, Cumhurbaşkanına Hakaret ve Sövme Suçu, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, 1995, s.271-296.

Akgül, Mehmet Emin, “İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:1, 2012, s.1-42.

Alptekin, Türker / Kahraman, Mehmet, “Yüksek Yargı Kararları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt:19, Sayı:219, 2021, s.1089-1130.

Anayurt, Ömer, "1924 Anayasasında Meclis- Yürütme İlişkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:39, 1997, s.673-694.

Arslantürk, Mustafa, **Hakaret, Tehdit, Terk, Şantaj, Huzur Bozma, Hakların Engellenmesi, Çevre, İmar, İhale, Tefecilik Suçları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Artuk, Mehmet Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, Mehmet Emin / Çakır, Kerim, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Artuk, Mehmet Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, Mehmet Emin / Çakır, Kerim, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Atar, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Aydin, Devrim, “Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan Özel Sayısı**, Cilt:19, Sayı:2, 2013, s.879-918.

Balibar, Etienne, **Demokrasiyi Demokratikleştirmek**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Coşkun, Burak, “Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Çamak, Sultan, “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Göre İfade Özgürlüğünün Sınırlanması” **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı**, Cilt:2, 2015, s.1067-1090.

Demirtaş, Soner, “Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt:21, Özel Sayı, 2019, s.491-515.

Duymaz, Erkan, “İfade Özgürlüğünün Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Korunması Üzerine Bir İnceleme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:1-2, 2013, s.1367-1404.

Erdem, Fazıl Hüsnü, “Düşünce Özgürlüğü ve Demokrasi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:1, 1998, s.5-36.

Erem, Faruk, Cumhurbaşkanı Hakaret, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 1991/1, s.13-22.

Eren, Abdurrahman, **Anayasa Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Erman, Sahir, **Hakaret ve Sövme Suçları**, İstanbul, 1989.

Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 26. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Hatipoğlu, Muzaffer / Parlar, Ali, **Ceza Hukuku ve Özel Hukukta Hakaret Suçları ve Tazminat Davaları**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2008.

Kaboğlu, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri**, 16. Baskı, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2021.

Kalabalık, Halil, **İnsan Hakları Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.

Kangal, Zeynel Temel, **Askeri Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.

Katoğlu, Tuğrul, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:2, 2012, s.657-694.

Kavra, Erol, “Montesquieu ve de Tocqueville’e Göre Demokrasi ve Temel Güvenceleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:3, 1989, s.75-83.

Kelep Pekmez, Tuba, “Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu (TCK m.125)”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt:15, Sayı:43, 2020, s.523-565.

Koca, Mahmut / zlmez, İlhan, **Türk Ceza Hukuku zel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

Onar, Erdal, “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Dşnlmeli Midir?”, Başkanlık Sistemi, **Türkiye Barolar Birliği Yayınları**, 2005, s.71-104.

zbek, Veli zer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar, **Türk Ceza Hukuku zel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

zbek, Veli zer / Doğan, Koray / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Özek, etin, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul, 1970.

zge, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

zge, İzzet / zlmez, İlhan, **Ceza Genel Hukuku**, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, 4. Baskı.

Sınar, Hasan, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçları”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:27, 2015, s.29-69.

Sınar, Hasan, **Hakaret Suçu**, zel Ceza Hukuku Cilt:3, Editörler: Köksal Bayraktar / Ali Kemal Yıldız / Eylem Aksoy Retornaz / Ali Hakan Evik / Sinan Altun / Barış Erman / Serap Keskin Kiziroğlu / Hamide Zafer / Güçlü Akyürek / Asuman Aytekin İnceoğlu / Fulya Eroğlu Erman, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.

Sınar, Hasan, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu ve Suçun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:24, 2014, s.75-119).

Soyaslan, Doğan, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2020.

Sunay, Reyhan, **İfade Özgürlüğünün Muhtevası ve Sınırları**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2001.

Sümer, Fatma, “İfade Özgürlüğü ve İtibarın Korunması Arasında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu”, **Analiz, SETA**, Sayı:229, 2018.

Şirin, Tolga, **Türkiye’de Düşüncenin Tutsaklığı – I**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2020.

Şirin, Tolga, **Türkiye’de Düşüncenin Tutsaklığı – II**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2021.

Tanör, Bülent, **Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası**, İstanbul: Öncü Kitabevi, 1969.

Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 20. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2020.

Tatar, Bülent, “Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçları (Şeref Karşı Suçlar)”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Tezcan, Durmuş / Erden, Mustafa Ruhan / Sancakdar, Oğuz / Önok, Rifat Murat, **İnsan Hakları El Kitabı**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Tezcan, Durmuş / Erden, Mustafa Ruhan / Önok, Rifat Murat, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Teziç, Erdoğan, “Türkiye’de Siyasal Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü”, Anayasa Yargısı-7, **Anayasa Mahkemesi Yayını**, 1990, s. 31-46.

Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 26. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2021.

Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk, **Ceza Hukuku Özel Kısım**, 11. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2021.

Turhan, Mehmet, “Düşünce Özgürlüğü ve 1982 Anayasası”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:4, 1988, s.87-117.

Tülen, Hikmet, “Yasama Sorumsuzluğunun Mutlaklığı Üzerine Düşünceler”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 1999, s.115-122.

Uluşahin, Nur, “Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: ‘Yarı Başkanlık’tan İki Başlı Yürütme Yapılanması’na”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:52, Sayı:2, 2003, s.199-233.

Üzülmmez, İlhan, “Hakaret Suçu”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:12, 2010, s.41-71.

Yavuz, Bülent, “2007 Anayasa Değişikliğinin Doğurduğu Tereddütler ve Çözüm Yolları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1-2, 2008, s.1173-1214.

Yazıcı, Serap, “1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı”, Prof. Dr. Erdal Onar’a Armağan, Cilt:1, **Ankara Üniversitesi Yayınları**, 2013, s.231-255.

Yenidünya, Ahmet Caner / Alşahin, Mehmet Emin, “Bireyin Şerefine Karşı Suçlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:68, 2007, s.43-93.

Yıldırım, Yakup, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve İtibarın Korunması Hakkı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2021.

Zafer, Hamide **Ceza Hukuku Genel Hükümler** TCK m.1-75, 8. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2021.

AIHM KARARLARI

Açık ve Diğerleri/Türkiye, B. No:31451/03, Karar Tarihi: 13.01.2009.

AG Groppera Radio/İsviçre, B. No:10890/94, Karar Tarihi: 28.03.1990.

Artun ve Güvener/Türkiye, B. No:75510/01, Karar Tarihi: 26.06,2007.

Aslı Güneş/Türkiye, B. No:53916/00, Karar Tarihi: 27.09.2005.

Athanasios Makris/Yunanistan, B. No:55135/10, Karar Tarihi: 09.03.2017.

Castells/İspanya, B. No:11798/85, Karar Tarihi: 23.04.1992.

Dalban-Romanya, B. No:28114/95, Karar Tarihi: 28.09.1999.

Dickinson/Türkiye, B. No:25200/11, Karar Tarihi: 02.02.2021.

Eon/Fransa, B. No: 26118/10, Karar Tarihi: 14.03.2013.

Gough ve diğerleri/Birleşik Krallık, B. No:49327/11, Karar Tarihi: 28.10.2014.

Handyside/Birleşik Krallık, B. No:5493/72, Karar Tarihi: 07.12.1976.

Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya, B. No:25803/04, Karar Tarihi: 30.06.2009.

Karácsony ve Diğerleri/Macaristan [BD], B. No:42461/13 - 44357/13, Karar Tarihi: 17.05.2016.

Leyla Zana/Türkiye, B. No:29851/96, Karar Tarihi: 06.03.2001.

Leroy/Fransa, B. No:36109/03, Karar Tarihi: 02.10.2008.

Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa, B. No: 21279/02 - 36448/02, Karar Tarihi: 22.10.2007.

Lingens/Avusturya, B. No:9815/82, Karar Tarihi: 08.07.1986.

Lopes Gomes da Silva/Portekiz, B. No: 37698/97, Karar Tarihi: 28.09.2000.

Magyar KétfarkúKutya Párt/Macaristan [BD], B. No:201/17, Karar Tarihi: 20.01.2020.

Malone/Birleşik Krallık, B. No:8691/79, Karar Tarihi: 02.08.1984.

Mor/Fransa, B. No:28198/09, Karar Tarihi: 15.12.2011.

Murat Vural/Türkiye, B. No:9540/07, Karar Tarihi: 21.10.2014.

Nur Radyo ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş./Türkiye, B. No:6587/03, Karar Tarihi: 27.11.2007.

Oberschlick/Avusturya, B. No:11662/85, Karar Tarihi: 23.05.1991.

Otegi Mondragon/İspanya, B. No:2034/07, Karar Tarihi: 15.03.2011.

Pfeifer/Avusturya, B. No:12556/03, Karar Tarihi: 15.11.2007.

Roman Zakharov/Rusya, B. No:47143/06, Karar Tarihi: 04.12.2015.

Selahattin Demirtaş/Türkiye (No.2), B. No:14305/17, Karar Tarihi: 22.12.2020.

Sürek/Türkiye (No:1), B. No:26682/95, Karar Tarihi: 08.07.1999.

Sürek/Türkiye (No:2), B. No:24122/94, Karar Tarihi: 08.07.1999.

Sürek/Türkiye (No.3), B. No:24735/94, Karar Tarihi: 08.07.1999.

Tammer/Estonya, B. No:41205/98, Karar Tarihi: 06.02.2001.

Tuşalp/Türkiye, B. No:32131/08 – 41617/08, Karar Tarihi: 21.02.2012.

Vedat Şorli ve Türkiye, B. No: 42048/19, Karar Tarihi: 19.10.2021.

Vides Aizsardzības Klubs/ Letonya, B. No: 57829/00, Karar Tarihi: 27.05.2004.

Yaşar Kaplan/Türkiye, B. No:56566/00, Karar Tarihi: 24.01.2006.

AYM KARARLARI

Ali Rıza Üçer Başvurusu (2), B. No: 2013/8598, Karar Tarihi: 02.07.2015.

Ali Suat Ertosun, B. No: 2013/1047, Karar Tarihi: 15.04.2015.

Ayşe Çelik, B. No:2017/36722, Karar Tarihi: 09.05.2019.

Deniz Karadeniz ve Diğerleri, B. No: 2014/18001, Karar Tarihi: 06.02.2020.

Diren Taşkiran, B. No: 2017/26466, Karar Tarihi: 26.05.2021.

Ergün Poyraz (2) [GK], B. No:2013/8503, Karar Tarihi: 27.10.2015.

İlhan Cihaner (2), B. No:2013/5574, Karar Tarihi: 30.06.2014

Kadir Sağdıç, B. No:2013/6617, Karar Tarihi: 08.04.2015.

Mehmet Hasan Altan Başvurusu (2), B. No:2016/23672, Karar Tarihi: 11.01.2018.

Neşe Aslanbay Akbıyık, B. No:2014/5836, Karar Tarihi: 16.04.2015

Sırrı Süreyya Önder [GK], B. No:2018/38143, Karar Tarihi: 03.10.2019.

Yaman Akdeniz ve Diğerleri, B. No: 2014/3986, Karar Tarihi: 02.04.2014.

Yaşar Gökoğlu, B. No:2017/6162, Karar Tarihi: 08.06.2021.

Youtube Llc Corporation Service Company ve Diğerleri, B. No: 2014/4705, Karar Tarihi: 29.05.2014.

Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri [GK], B. No: 2018/17635, Karar Tarihi: 26.07.2019.

2016/25 E., 2016/186 K., Karar Tarihi: 14.12.2016

2014/36 E., 2015/51 K., Karar Tarihi: 27.05.2015.

2013/99 E., 2014/61 K., Karar Tarihi: 27.03.2014.

YARGITAY KARARLARI

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2017/1106 E., 2021/481 K., Karar Tarihi: 19.10.2021.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2018/46 E., 2021/38 K., Karar Tarihi: 16.02.2021.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2009/9-190 E., 2009/253 K., Karar Tarihi: 03.11.2009.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2001/9-132 E., 2001/155 K., Karar Tarihi: 03.07.2001.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1999/9-50 E., ve 1999/61 K., Karar Tarihi: 13.04.1999.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1990/84 E., 1994/106 K., Karar Tarihi: 02.04.1990.

Yargıtay 2. CD., 2021/7564 E., 2021/20598 K., Karar Tarihi: 06.12.2021.

Yargıtay 2. CD., 2011/30056 E., 2013/17181 K., Karar Tarihi: 25.06.2013.

Yargıtay 2. CD., 2011/24094 E., 2013/3387 K., Karar Tarihi: 20.02.2013.

Yargıtay 2. CD., 2012/3647 E. , 2012/2455 K., Karar Tarihi: 08.02.2012.

Yargıtay 2. CD., 2009/2196 E., 2010/3901 K., Karar Tarihi: 15.02.2010.

Yargıtay 2. CD., 2008/1261 E., 2008/5306 K., Karar Tarihi: 01.04.2008.

Yargıtay 4. CD., 2021/30200 E., 2021/25165 K., Karar Tarihi: 21.10.2021.

Yargıtay 4. CD., 2021/14046 E., 2021/21980 K., Karar Tarihi: 20.09.2021.

Yargıtay 4. CD., 2020/12636 E., 2021/1495 K., Karar Tarihi: 19.01.2021.

Yargıtay 4. CD., 2013/38862 E., 2014/34608 K., Karar Tarihi: 01.12.2014.

Yargıtay 4. CD., 2008/9987 E., 2009/9621 K., Karar Tarihi: 20.05.2009.

Yargıtay 8. CD., 2017/5584 E. 2019/4626 K., Karar Tarihi: 01.04.2019,

Yargıtay 9. CD., 2013/14908 E., 2014/8838 K., Karar Tarihi: 08.09.2014.

Yargıtay 9. CD., 2008/10995 E. 2010/4198 K., Karar Tarihi: 12.04.2010.

Yargıtay 16. CD., 2019/11164 E., 2020/2033 K., Karar Tarihi: 13.03.2020.

Yargıtay 16. CD., 2019/869 E., 2020/1094 K., Karar Tarihi: 13.02.2020.

Yargıtay 16. CD., 2019/7942 E., 2019/6795 K., Karar Tarihi: 01.11.2019.

Yargıtay 16. CD., 2019/4392 E., 2019/6430 K., Karar Tarihi: 15.10.2019.

Yargıtay 16. CD., 2018/3238 E., 2019/968 K., Karar Tarihi: 14.02.2019.

Yargıtay 16. CD., 2018/6617 E., 2019/1197 K., Karar Tarihi: 08.02.2019.

Yargıtay 16. CD., 2018/1201 E., 2018/2945 K., Karar Tarihi: 01.10.2018.

Yargıtay 16. CD., 2017/1853 E., 2018/3163 K., Karar Tarihi: 25.09.2018.

Yargıtay 16. CD., 2016/6928 E., 2017/4807 K., Karar Tarihi: 19.07.2017.

Yargıtay 16. CD., 2017/1046 E., 2017/4805 K., Karar Tarihi: 19.07.2017.

Yargıtay 16. CD., 2016/3129 E., 2017/4177 K., Karar Tarihi: 29.05.2017.

Yargıtay 16. CD., 2016/4300 E., 2017/3529 K., Karar Tarihi: 23.03.2017.

Yargıtay 16. CD., 2016/3635 E., 2017/4463 K., Karar Tarihi: 05.06.2017.

Yargıtay 16. CD., 2016/1480 E., 2016/4444 K., Karar Tarihi: 22.06.2016.

Yargıtay 16. CD., 2016/1784 E., 2016/3847 K., Karar Tarihi: 10.06.2016.

Yargıtay 16. CD., 2016/1470 E., 2016/3475 K., Karar Tarihi: 27.05.2016.

Yargıtay 18. CD., 2019/9176 E., 2020/4619 K., Karar Tarihi: 18.02.2020.

Yargıtay 18. CD., 2018/5959 E., 2019/6788 K., Karar Tarihi: 04.04.2019.

Yargıtay 18. CD., 2016/12944 E., 2018/5756 K., Karar Tarihi: 18.04.2018.

Yargıtay 18. CD., 2016/18978 E., 2017/1193 K., Karar Tarihi: 06.02.2017.

Yargıtay 18. CD., 2015/7757 E., 2015/8157 K., Karar Tarihi: 12.10.2015.